

ZAKLJUČNO POROČILO
O REZULTATIH OPRAVLJENEGA RAZISKOVALNEGA DELA
NA PROJEKTU V OKVIRU CILJNEGA RAZISKOVALNEGA
PROGRAMA (CRP) »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«

I. Predstavitev osnovnih podatkov raziskovalnega projekta

1. Naziv težišča v okviru CRP:

Učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta. Moderna socialna država in večja zaposlenost. Povezovanje

2. Šifra projekta:

510

3. Naslov projekta:

Medgeneracijski dialog za kakovostno bivanje

3. Naslov projekta

3.1. Naslov projekta v slovenskem jeziku:

Medgeneracijski dialog za kakovostno bivanje

3.2. Naslov projekta v angleškem jeziku:

Intergenerational dialogue for better quality of life

4. Ključne besede projekta

4.1. Ključne besede projekta v slovenskem jeziku:

medgeneracijski dialog, trajnostni razvoj, socialna kohezivnost, izobraževanje, prostovoljno delo, solidarnost.

4.2. Ključne besede projekta v angleškem jeziku:

intergenerational dialog, sustainable development, social cohersion, education, employment, voluntary work, solidarity.

5. Naziv nosilne raziskovalne organizacije:

Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta

5.1. Seznam sodelujočih raziskovalnih organizacij (RO):

Univerza na Primorskem, Znanstveno raziskovalno središče Koper
Inštitut Antona Trstenjaka

6. Sofinancer/sofinancerji:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS
Ministrstvo za šolstvo in šport

7. Šifra ter ime in priimek vodje projekta:

15559

izr.prof.dr. Ivan Janez Štuhec

Datum: 30.08.2010

Podpis vodje projekta:

Podpis in žig izvajalca:

_____

_____

II. Vsebinska struktura zaključnega poročila o rezultatih raziskovalnega projekta v okviru CRP

1. Cilji projekta:

1.1. Ali so bili cilji projekta doseženi?

- a) v celoti
 b) delno
 c) ne

Če b) in c), je potrebna utemeljitev.

1.2. Ali so se cilji projekta med raziskavo spremenili?

- a) da
 b) ne

Če so se, je potrebna utemeljitev:

2. Vsebinsko poročilo o realizaciji predloženega programa dela¹:

S projektom smo si zadali cilj, da pripravimo strokovne podlage za uvajanje medgeneracijskega dialoga v vzgojno-izobraževalnih ustanovah in ustanovah socialnega varstva.

Za doseganje omenjenega cilja smo najprej skušali ugotoviti, kakšno je stanje na tem področju v svetu, kaj nam ponujajo primeri dobre prakse in kaj teoretične podlage.

Ugotovili smo, da je anglo-ameriški svet na tem področju najbolj napreden, inovativen in je bil prvi, ki je predvsem preko civilne pobude državljanov odgovoril na pojav starajoče se družbe. Tako v okviru združenja Generations United (Združene generacije) od leta 1997 naprej lahko sledimo številnim pobudam medgeneracijskega dialoga. V združenje je neposredno ali posredno vključenih več kot 70 milijonov Američanov. Generations United so bile pobudnik ustanovitve Mednarodnega sveta za aktivno staranje (International Council on Active Aging). ICAA danes povezuje več kot 7500 organizacij po svetu.

V nemško govorečem prostoru deluje podoben Projektni urad »Dialog med generacijami« (Projektbüro »Dialog der Generationen«, DG) s sedežem v Berlinu, ki je podobna organizacija kot Generations United v ZDA, s to razliko, da so slednji nastali iz dveh civilnih združenj in delujejo po principih prostovoljstva in nevladnih organizacij, medtem ko je nemški urad postal državno subvencionirana ustanova, ki ima sicer svoj izvor v civilni pobudi.

Od leta 2003 izhaja edina serijska publikacija na temo medgeneracijskih odnosov – Časopis za medgeneracijske odnose (Journal of Intergenerational Relationships), ki jo izdajajo v okviru Generations United.

V slovenskem prostoru se s to problematiko največ in najbolj sistematično ukvarja Inštitut Antona Trstenjaka, ki tudi izdaja revijo Kakovostna starost s podnaslovom Revija za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje. Revija je pričela izhajati leta 1997 in se od vsega začetka ukvarja s problemom medgeneracijskosti.

Tako na področju prostovoljstva kakor na področju različnih inovativnih oblik sobivanja med generacijami in tudi na ravni institucionalnih sprememb lahko ugotavljamo, da je vprašanje staranja populacij z leti postalo vse bolj aktualno tako na ravni medosebnih odnosov kot na ravni institucionaliziranih oblik medgeneracijskega dialoga. Medgeneracijsko vprašanje stopa v ospredje političnih interesov, ekonomskih, socialnovarstvenih, vzgojno-izobraževalnih in ne nazadnje tudi kulturnih in verskih zadev. Človeštvo na tem področju stoji pred novimi izzivi, in če teh vprašanj ne bomo vključili v vzgojno-izobraževalne procese, bodo konflikti, ki so neizbežni, toliko težje obvladljivi.

Kot primer dobre prakse predstavljamo do zdaj edini znani institucionalizirani projekt medgeneracijskega dialoga v Sloveniji, ki ga izgrajuje Zavod Antona Martina Slomška v Mariboru. V tem kontekstu se razvija tudi medgeneracijska pedagogika kot teoretična podlaga za delovanje tako kompleksnega sistema, ki združuje pod isto streho vse generacije.

Za uresničitev zastavljenih ciljev smo uporabili analitično in kritično metodo za raziskovanje literature in primerov dobrih praks.

Rezultat dela so nekatere že objavljene razprave, druge, ki še čakajo na objavo in 125 strani obsežna študija, ki je priložena k poročilu.

¹ Potrebno je napisati vsebinsko raziskovalno poročilo, kjer mora biti na kratko predstavljen program dela z raziskovalno hipotezo in metodološko-teoretičen opis raziskovanja pri njenem preverjanju ali zavračanju vključno s pridobljenimi rezultati projekta.

3. Izkoriščanje dobljenih rezultatov:

3.1. Kakšen je potencialni pomen² rezultatov vašega raziskovalnega projekta za:

- a) odkritje novih znanstvenih spoznanj;
- b) izpopolnitev oziroma razširitev metodološkega instrumentarija;
- c) razvoj svojega temeljnega raziskovanja;
- d) razvoj drugih temeljnih znanosti;
- e) razvoj novih tehnologij in drugih razvojnih raziskav.

3.2. Označite s katerimi družbeno-ekonomskimi cilji (po metodologiji OECD-ja) sovpadajo rezultati vašega raziskovalnega projekta:

- a) razvoj kmetijstva, gozdarstva in ribolova - Vključuje RR, ki je v osnovi namenjen razvoju in podpori teh dejavnosti;
- b) pospeševanje industrijskega razvoja - vključuje RR, ki v osnovi podpira razvoj industrije, vključno s proizvodnjo, gradbeništvom, prodajo na debelo in drobno, restavracijami in hoteli, bančništvom, zavarovalnicami in drugimi gospodarskimi dejavnostmi;
- c) proizvodnja in racionalna izraba energije - vključuje RR-dejavnosti, ki so v funkciji dobave, proizvodnje, hranjenja in distribucije vseh oblik energije. V to skupino je treba vključiti tudi RR vodnih virov in nuklearne energije;
- d) razvoj infrastrukture - Ta skupina vključuje dve podskupini:
  - transport in telekomunikacije - Vključen je RR, ki je usmerjen v izboljšavo in povečanje varnosti prometnih sistemov, vključno z varnostjo v prometu;
  - prostorsko planiranje mest in podeželja - Vključen je RR, ki se nanaša na skupno načrtovanje mest in podeželja, boljše pogoje bivanja in izboljšave v okolju;
- e) nadzor in skrb za okolje - Vključuje RR, ki je usmerjen v ohranjanje fizičnega okolja. Zajema onesnaževanje zraka, voda, zemlje in spodnjih slojev, onesnaženje zaradi hrupa, odlaganja trdnih odpadkov in sevanja. Razdeljen je v dve skupini:
- f) zdravstveno varstvo (z izjemo onesnaževanja) - Vključuje RR - programe, ki so usmerjeni v varstvo in izboljšanje človekovega zdravja;
- g) družbeni razvoj in storitve - Vključuje RR, ki se nanaša na družbene in kulturne probleme;
- h) splošni napredek znanja - Ta skupina zajema RR, ki prispeva k splošnemu napredku znanja in ga ne moremo pripisati določenim ciljem;
- i) obramba - Vključuje RR, ki se v osnovi izvaja v vojaške namene, ne glede na njegovo vsebino, ali na možnost posredne civilne uporabe. Vključuje tudi varstvo (obrambo) pred naravnimi nesrečami.

---

² Označite lahko več odgovorov.

3.3. Kateri so **neposredni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Ob koncu projekta lahko ugotavljamo, da smo prišli do teoretičnih in praktičnih podlag, ki so lahko koristne za izobraževanje vseh generacij. Poznavanje tujih primerov dobrih praks in prizadevanja v domačem okolju, lahko vzpodbudijo nove rešitve in ideje za medgeneracijsko komunikacijo in sobivanje. S pospeševanjem solidarnosti in participacije se bo večala občutljivost za pripadnost skupnosti (državljska vzgoja) in čut za medkulturni dialog, k čemur bo projekt prispeval na indirektni način. Rezultati projekta predstavljajo pomoč za izdelavo koncepta za preživljanje prostega časa otrok in mladih. Projekt odpira nove možnosti in daje nove pobude za vključevanje starejših v življenje mlajših in obratno. Nove medgeneracijske možnosti komuniciranja nakazujejo nove možnosti zaposlovanja starejših in možnosti prostovoljnega dela mlajših. Različni modeli sobivanja, ki so jih razvili predvsem v tujini ponujajo možnosti in odgovore kako v sodobnem svetu uskladiti poklicno in družinsko življenje. S projektom se vzpodbuja trajnostni razvoj človeških virov, ki terja večjo socialno vključenost vseh generacij in vseživljenjsko izobraževanje. Spoznanja v okviru projekta lahko bistveno vplivajo na urbana in okoljska načrtovanja ter na socialno in zdravstveno politiko. Vzporedno s projektom je nastalo več znanstvenih in strokovnih razprav. Vzpostavljeni so kontakti s tujino in vključenost domačih akterjev v dogajanje na tujem zagotavlja pretok idej in tudi posredovanje domačih praks in spoznanj v tuja okolja.

3.4. Kakšni so lahko **dolgoročni rezultati** vašega raziskovalnega projekta glede na zgoraj označen potencialni pomen in razvojne cilje?

Dolgoročni rezultati projekta so usmerjeni v spremembo praks in modelov učenja ter socialnega in zdravstvenega skrbstva za starajočo se generacijo. Tuji primeri nakazujejo nove trende medgeneracijskega dialoga, ki že vplivajo na spremembo zakonodaje, na spremembo bivanjskih pogojev in na spremembo lokalnih politik. Medgeneracijska problematika je postala in postaja globalni izziv in odgovori nanj bodo imeli odločilne posledice na trajnostni razvoj človeštva.

3.5. Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

- a) v domačih znanstvenih krogih;
- b) v mednarodnih znanstvenih krogih;
- c) pri domačih uporabnikih;
- d) pri mednarodnih uporabnikih.

3.6. Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?

Revija Vzgoja, RTV Slovenija, Mohorjeva družba Celje, Naša družina, Društvo medicinskih sester, Inštitut Hevreka, Društvo Projekt človek, Delo, Večer, Dnevnik.

3.7. Število diplomantov, magistrrov in doktorjev, ki so zaključili študij z vključenostjo v raziskovalni projekt?

V projekt niso bili neposredno vključeni diplomanti, magistranti in doktorandi.

4. Sodelovanje z tujimi partnerji:

4.1. Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujimi raziskovalnimi inštitucijami.

Projekt formalnega raziskovalnega sodelovanja ni predvideval. Na neformalni ravni pa se je sodelovalo z naslednjimi ustanovami ali združenji:
Institut für Christliche Sozialwissenschaften, Münster. Koristenje knjižnice in njihovih raziskovalnih dosežkov. Odrpta možnost za sodelovanje v mednarodnem projektu.
Sodelovanje s kliniko v Clemens-Wallrath-Hausu, njihov servis za demenco, katerega nosilec je Alexianer-Krankenhaus v Munstru.
Sodelovanje na posvetih mednarodnega združenja The Societas Ethica . Vključitev vodje projekta v Upravni odbor združenja na zadnji konferenci od 19. do 22. avgusta v Nemčiji.
Sodelovanje z Mitteleuropa-Sozialethiker Verein in sodelovanje na simpozijih.
Sodelovanje s Vier-Turme-Verlag iz Munsterschwarzacha.
Kontakt z United Generations in nemško organizacijo Dialog der Generationen, ki ima bogat spletni portal medgeneracijskih študij.

4.2. Kakšni so rezultati tovrstnega sodelovanja?

Preko omenjenih inštitucij smo za izvedbo projekta pridobili največ mednarodnih informacij o našem predmetu raziskovanja. Imeli smo možnost soodločanja o tematskih sklopih, ki so jih organizacije pripravljale ali jih bodo v prihodnosti za mednarodne posvete in simpozije. Pričakuje se vabila na te posvete. Odrpte so tudi nekatere možnosti za objavo naših spoznanj in praks v mednarodnih revijah.

5. Bibliografski rezultati³ :

Za vodjo projekta in ostale raziskovalce v projektni skupini priložite bibliografske izpise za obdobje zadnjih treh let iz COBISS-a) oz. za medicinske vede iz Inštituta za biomedicinsko informatiko. Na bibliografskih izpisih označite tista dela, ki so nastala v okviru pričujočega projekta.

³ Bibliografijo raziskovalcev si lahko natisnete sami iz spletne strani:<http://www.izum.si/>

6. Druge reference⁴ vodje projekta in ostalih raziskovalcev, ki izhajajo iz raziskovalnega projekta:

Posvet o gerontologiji na Slovenski Akademiji znanosti in umetnosti, 17.03.2009
Organizacija obiska Anselma Gruna v Sloveniji in izzid knjige o tem obisku pri Mohorjevi družbi, z naslovom "Anselm Grun v Sloveniji".

---

⁴ Navedite tudi druge raziskovalne rezultate iz obdobja financiranja vašega projekta, ki niso zajeti v bibliografske izpise, zlasti pa tiste, ki se nanašajo na prenos znanja in tehnologije.
Navedite tudi podatke o vseh javnih in drugih predstavitev projekta in njegovih rezultatov vključno s predstavitvami, ki so bile organizirane izključno za naročnika/naročnike projekta.

Medgeneracijski dialog za kakovostno bivanje

Intergenerational Dialogue for Better Quality of Life

Raziskovalni projekt v okviru ciljnega raziskovalnega programa

»Konkurenčnost Slovenije« 2006–2013

V5-0421

Vodja projekta: dr. Ivan J. Štuhec (Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta)

Raziskovalec: dr. Stanko Gerjolj (Univerza v Ljubljani, Teološka fakulteta)

Raziskovalec: dr. Anton Mlinar (Univerza na Primorskem)

Raziskovalec: dr. Jože Ramovš (Inštitut Antona Trstenjaka)

Zunanja sodelavka: Lidija Hamler (Zavod Antona Martina Slomška)

Zunanji sodelavec: Dr. Roman Globokar (Zavod Sv. Stanislava)

Lektor in tehnični urednik: Mag. Maksimilian Fras

Projekt sta finančno podprla:

Ministrstvo za šolstvo in šport Republike Slovenije

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

KAZALO

1. Uvod: Medgeneracijski dialog kot izziv kulture, politike in strok (dr. Ivan J. Štuhec)	7
1.1. Namen projekta.....	7
1.2. Vključitev projekta v politične strategije.....	8
1.3. Stari kontinent se stara.....	10
1.4. Socialno varstvo pred odločitvami.....	12
1.5. Vrednostne usmeritve mladih in njihovi potenciali za solidarnost.....	13
1.5.1. Podoba mladih v Sloveniji.....	13
1.5.2. Podoba mladih v tujini.....	15
1.5.3. Psihosocialna struktura mladostnika in solidarnost.....	16
1.5.4. Izzivi za vzgojno-izobraževalne ustanove.....	17
2. Angloameriški svet in primeri dobre prakse: Medgeneracijsko sodelovanje, trajnostni razvoj in primeri dobrih praks (dr. Anton Mlinar)	19
2.1. Uvod	19
2.2. Združene generacije (Generations United).....	20
2.2.1. Strategija Generations United.....	21
2.2.2. Dejavnosti Generations United.....	23
2.2.3. Medgeneracijski programi in aktivno staranje.....	25
2.3. Sklep	31
2.4. Agenda Javna politika	31
2.5. Medgeneracijsko sodelovanje in izobraževanje za trajnostni razvoj okoljske politike.....	33
2.5.1. Okvirni okoljski programi	36
2.5.2. Konkretni okoljski programi.....	38
2.6. Razvoj programov in rekrutiranje starih ljudi.....	39
2.7. Sklep.....	40
3. Nemško govoreči prostor in bivanjska politika: Medgeneracijske oblike bivanja za tretjo generacijo (dr. Ivan J. Štuhec)	42
3.1. Uvod	42
3.2. Organizacija Dialog med generacijami (Dialog der Generationen).....	43
3.3. Starostniki in njihovo socialno varstvo	46
3.4. Različne oblike bivanja.....	48
3.5. Tradicionalne oblike bivanja	50
3.5.1. Prednosti in slabosti tradicionalnega tipa bivanja.....	52
3.6. Nove ponudbe bivanja	54
3.7. Medgeneracijske oblike bivanja	57
3.8. Druge pobude in dejavnosti v Nemčiji	62
3.9. Evropska podpora medgeneracijski solidarnosti.....	63
3.10. Sklep.....	65
4. Izhodišča za Medgeneracijsko pedagogiko: Primer dobre prakse v Sloveniji, Zavod AMS (dr. Ivan J. Štuhec).....	66

4.1. Medgeneracijski pedagoški izzivi	66
4.2. Primer dobre prakse: Zavod AMS.....	68
4.2.1. Urbanistična zasnova.....	70
4.2.2. Strategija vseživljenjskega učenja.....	72
4.2.3. Formalno in neformalno učenje.....	73
4.2.4. Trajnostni razvoj.....	74
4.2.5. Fleksibilna organiziranost in finančna komplementarnost	75
4.2.6. Mreženje programov in ustanov	75
4.2.7. Duhovnost starosti	77
4.2.8. Praznovanje: Medgeneracijski festival.....	79
4.2.9. Medgeneracijsko prostovoljstvo	80
4.3. Komplementarnost pedagogik: medgeneracijska pedagogika	81
4.3.1. Religijska pedagogika.....	81
4.3.2. Montessori pedagogika.....	83
4.3.3. Geštalt pedagogika	85
4.3.4. Gerontagogika	86
4.4. Sklep	87
5. Prostovoljstvo (Lidija Hamler).....	89
5.1. Uvod	89
5.2. Neformalno in formalno prostovoljsko delo	90
5.3. Priprava organizacije na delo s prostovoljci	93
5.4. Opis prostovoljskega dela.....	93
5.5. Pridobivanje prostovoljcev.....	94
5. 6. Izbira prostovoljca	95
5.7. Pogodba ali dogovor o sodelovanju	96
5.8. Imenovanje prostovoljca	97
5.9. Izobraževanje in usposabljanje prostovoljcev	97
5.10. Vloga mentorja.....	99
5.11. Vloga prostovoljca.....	99
5. 12. Motivacija in spremljanje prostovoljcev.....	100
5.12.1. Tutorstvo.....	102
5.12.2. Samoevalvacija.....	102
5.13. Vrednotenje prostovoljskega dela	102
5.14. Izgorevanje v prostovoljstvu	103
Zaključek	105
6. Priloge.....	109
6.1. Priloga 1	109
6.2. Priloga 2	111
6.3. Priloga 3	112
6.4. Priloga 4	113
6.5. Priloga 5	115
6.6. Priloga 6	115
6.7. Priloga 7	116

6.8. Priloga 8	116
6.9. Priloga 9	117
6.10. Priloga 10	117
6.11. Priloga 11	120
7. Literatura.....	121
7.1. Uvod: Medgeneracijski dialog kot izziv kulture, politike in strok	121
7.2. Angloameriški svet in primeri dobre prakse: Medgeneracijsko sodelovanje, trajnostni razvoj in primeri dobrih praks	123
7.3. Nemško govoreči prostor in bivanjska politika: Medgeneracijske oblike bivanja za tretjo generacijo.....	125
7.4. Izhodišča za Medgeneracijsko pedagogiko: Primer dobre prakse v Sloveniji, Zavod AMS	125
7.5. Prostovoljstvo	127

Povzetek

S projektom smo si zadali cilj, da pripravimo strokovne podlage za uvajanje medgeneracijskega dialoga v vzgojno-izobraževalnih ustanovah in ustanovah socialnega varstva.

Za doseganje omenjenega cilja smo najprej skušali ugotoviti, kakšno je stanje na tem področju v svetu, kaj nam ponujajo primeri dobre prakse in kaj teoretične podlage.

Ugotovili smo, da je anglo-ameriški svet na tem področju najbolj napreden, inovativen in je bil prvi, ki je predvsem preko civilne pobude državljanov odgovoril na pojav starajoče se družbe. Tako v okviru združenja Generations United (Združene generacije) od leta 1997 naprej lahko sledimo številnim pobudam medgeneracijskega dialoga. V združenje je neposredno ali posredno vključenih več kot 70 milijonov Američanov. Generations United so bile pobudnik ustanovitve Mednarodnega sveta za aktivno staranje (International Council on Active Aging). ICAA danes povezuje več kot 7500 organizacij po svetu.

V nemško govorečem prostoru deluje podoben Projektalni urad »Dialog med generacijami« (Projektbüro »Dialog der Generationen«, DG) s sedežem v Berlinu, ki je podobna organizacija kot Generations United v ZDA, s to razliko, da so slednji nastali iz dveh civilnih združenj in delujejo po principih prostovoljstva in nevladnih organizacij, medtem ko je nemški urad postal državno subvencionirana ustanova, ki ima sicer svoj izvor v civilni pobudi.

Od leta 2003 izhaja edina serijska publikacija na temo medgeneracijskih odnosov – *Časopis za medgeneracijske odnose (Journal of Intergenerational Relationships)*, ki jo izdajajo v okviru Generations United.

V slovenskem prostoru se s to problematiko največ in najbolj sistematično ukvarja Inštitut Antona Trstenjaka, ki tudi izdaja revijo *Kakovostna starost* s podnaslovom Revija za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje. Revija je pričela izhajati leta 1997 in se od vsega začetka ukvarja s problemom medgeneracijskosti.

Tako na področju prostovoljstva kakor na področju različnih inovativnih oblik sobivanja med generacijami in tudi na ravni institucionalnih sprememb lahko ugotavljamo, da je vprašanje staranja populacij z leti postalo vse bolj aktualno tako na ravni medosebnih odnosov kot na ravni institucionaliziranih oblik medgeneracijskega dialoga. Medgeneracijsko vprašanje stopa v ospredje političnih interesov, ekonomskih, socialnovarstvenih, vzgojno-izobraževalnih in ne nazadnje tudi kulturnih in verskih zadev. Človeštvo na tem področju stoji pred novimi izzivi, in če teh vprašanj ne bomo vključili v vzgojno-izobraževalne procese, bodo konflikti, ki so neizbežni, toliko težje obvladljivi.

Kot primer dobre prakse predstavljamo do zdaj edini znani institucionalizirani projekt medgeneracijskega dialoga v Sloveniji, ki ga izgrajuje Zavod Antona Martina Slomška v Mariboru. V tem kontekstu se razvija tudi medgeneracijska pedagogika kot teoretična podlaga za delovanje tako kompleksnega sistema, ki združuje pod isto streho vse generacije.

Summary

With this Project we followed the goal of preparing the legal expertise for deployment of intergenerational dialogue in educational institutions and social welfare institutions.

In purpose of attaining the mentioned goal, in the first place we tried to determine, what the international situation in this field is and what examples of good practice and the theoretical groundwork offer.

We came to conclusion that the Anglo-American world is the most progressive and the most innovative in this field. It has been also the first to respond to the phenomenon of ageing society, principally by citizens' civil initiative. Since 1997, the Generations United association has launched a number of initiatives on Intergenerational Dialogue. There is more than 70 million Americans directly or indirectly involved in the association. Generations United were the initiator of establishment of International Council on Active Aging. Today ICAA networks more than 7500 organizations around the world.

In the German-speaking world, a similar Project Bureau »Dialogue of the Generations« (Projektbüro »Dialog der Generationen«, DG), which is seated in Berlin, operates. It is an organization similar to Generations United in the USA, except that the latter arose from two civil associations and operates according to principles of voluntarism and nongovernmental organizations, while the german Bureau has become an institution, subsidized by the state, but originates in the civil initiative.

Since 2003, the only serial on intergenerational relationships (*Journal of Intergenerational Relationships*) has been published, issued by the Generations United.

In Slovenia, the institution which deals with this problems most and in the most systematic manner is the Anton Trstenjak Institute (Inštitut Antona Trstenjaka). It also issues the review *Good Quality of Old Age (Kakovostna starost)* with the subtitle *Review for Gerontology and Intergenerational Symbiosis*. The Review started to be published in the year 1997 and deals with the problem of intergenerationship from the beginning.

In the field of voluntarism as well as in the field of different innovative forms of co-existence between the generations and also at the level of institutional changes, we may come to conclusion that with the years, the question of ageing populations has become more and more of interest at the interpersonal relations level as well as at the level of institutionalized forms of intergenerational dialogue. The intergenerational question is coming to the front of political interests, economic, social security, educational, and finally, also cultural and religious issues. The Humanity is in front of new challenges in this field, and if we don't integrate these questions into educational processes, the conflicts which are inevitable will be much more difficult to master.

As example of good practice, we are representing, according to present knowledge, the only known institutionalized project of intergenerational dialogue in Slovenia, which is built up by the Anton Martin Slomšek's Institution (Zavod Antona Martina Slomška) in Maribor. In this context, the intergenerational pedagogy is also developing as a theoretical groundwork for the operation of complex system like this which unites all generations beneath the same roof.

1. Uvod: Medgeneracijski dialog kot izziv kulture, politike in strok

(dr. Ivan J. Štuhec)

1.1. Namen projekta

S projektom smo si zadali cilj, da pripravimo strokovne podlage za uvajanje medgeneracijskega dialoga v vzgojno-izobraževalnih ustanovah in ustanovah socialnega varstva. Prvi namen je bil, da ugotovimo kakšno je stanje na tem področju doma in v tujini, kako je problematika razširjena na področju strokovne in znanstvene literature ter koliko lahko govorimo o primerih dobre prakse.

Na podlagi zbranih študij in primerov smo želeli pripraviti sistematično in pregledno teoretično gradivo, ki bi lahko služilo za izdelavo pedagoških, gerontoloških in etičnih kriterijev za medgeneracijsko pedagogiko. Na osnovi teoretičnih podlag in raziskav javnega mnenja smo pripravili izhodišča za modele medgeneracijske pedagogike s pomočjo katere bi vzpodbujali medgeneracijski dialog v vzgojno-izobraževalnih ustanovah, varstvenih, socialnih in drugih zavodih.

To nam je do neke mere uspelo s pričujočo študijo in objavami, ki so nastale v vmesnih fazah projekta.

S pomočjo Inštituta Antona Trstenjaka smo izvajali manjše ankete in uporabili ugotovitve drugih anket za našo tematiko, hkrati pa smo tudi na domačem vzorčnem primeru testirali potrebo in miselnost potencialnih subjektov medgeneracijskega dialoga.

Projekt je želel prispevati k reševanju sodobne dileme psihološke in institucionalne odtujenosti med generacijami, kar ima za posledico zmanjšano socialno kohezivnost, nezainteresiranost mladih za projekte solidarnosti in vedno večjo segregacijo starejših, ki izgubljajo smisel in pomen svojega življenja. Na ta način se projekt vključuje v evropsko in slovensko strategijo medgeneracijske solidarnosti, ki je ena od prioritet Lizbonske strategije, katere cilj je pospeševanje večjega vključevanja oz. participacije vseh slojev prebivalstva v družbeno življenje.

Solidarnost, strpnost, dialog, vseživljensko učenje in kakovostna komunikacija med vsemi generacijami so ključni pojmi, ki v predvideni konceptualizaciji medgeneracijskega dialoga lahko prispevajo h kvaliteti bivanja in trajnemu razvoju človeških virov. Za doseganje željenih ciljev v pričujočem projektu, je bil potreben interdisciplinarni pristop.

Z znanstveno-strokovnega vidika rezultati projekta kažejo na stopnjo razvoja in stanja na področju medgeneracijskega dialoga doma in v tujini, tako v teoretičnem kot praktičnem smislu. Znanstveno-teoretične podlage za konceptualizacijo in razvoj sredin, ki bi temeljile na medgeneracijskem dialogu, v Sloveniji zaenkrat niso znane, zato v tem smislu projekt predstavlja izvorni doprinos, tako s teoretičnega kot tudi s praktičnega vidika.

1.2. Vključitev projekta v politične strategije

Pričujoči projekt se vključuje v strategijo trajnostnega razvoja, ki je bil že leta 1987 v Brundlandovi komisiji definiran kot: »razvoj, ki zadovoljuje potrebe sedanjih generacij, ne da bi ogrozil možnosti prihodnjih generacij, da bodo tudi te lahko zadovoljevale svoje potreb«. »Izvorno sporočilo trajnostnega razvoja v povezavi z medgeneracijskimi odnosi je, da imata sedanja in prihodnja generacija enake možnosti za uresničevanje svojih potreb le, v kolikor gre za generacije ljudi, ki so med seboj povezane. Ideja trajnostnega razvoja je nepojmljiva znotraj družbene teorije, ki temelji na ločitvi generacij. Medgeneracijsko sodelovanje se tako rekoč neposredno dotika osnovnega sporočila ideje, obenem pa je hkrati tudi konkretna ocena pravilnosti osnovne teze,« v svojem delu pričujoče študije trajnostni razvoj opredeli kolega Mlinar.

Trajnostni razvoj ima pomembno mesto v šolskih politikah po zaslugi Organizacije Združenih narodov, ki je obdobje med 2005 in 2014 razglasila za desetletje izobraževanja za trajnostni razvoj (www.unesco.org/education/desd/). Temu je sledilo več dokumentov, ki poudarjajo in vključujejo idejo trajnostnega razvoja na področju človeških virov, kot so *UNECE* iz Vilne, v marcu 2005, *Strategija EU za trajnostni razvoj, Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj od predšolske vzgoje do douniverzitetnega izobraževanja*, ki so se navezovale na *Strategijo razvoja Slovenije* (www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/02_Strategija_razvojaSlovenije.pdf), ki jo je pripravil UMAR in govori v peti prioriteti o povezovanju ukrepov za trajnostni razvoj, v kar umešča medgeneracijskost in sonaravnost, slednje terja reformo zdravstvenega in socialnega

sistema, zagotavljanje obnavljanja prebivalstva in preprečevanje družbene izključenosti. V prenovljeni strategiji za trajnostni razvoj EU je mogoče med usmeritvenimi načeli politike brati, da je potrebno delati na solidarnosti med generacijami in znotraj njih. Prav tako govori o potrebi po družbi, ki bo temeljila na »socialni vključenosti, z upoštevanjem solidarnosti med generacijami in znotraj njih, ter zagotoviti in povečati kakovost življenja državljanov kot predpogoj za trajno blaginjo posameznika« (Svet EU, 10117/06: 17).

Ministrstvo za šolstvo in šport RS je v svojih smernicah vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj med drugim zapisalo, da je za uresničevanje trajnostnega razvoja potrebno državljanom zagotoviti »telesno, duševno, socialno, kulturno in gospodarsko blaginjo z odgovornostjo do prihodnjih generacij in njihovega naravnega in družbenega okolja«. Vzgoja in izobraževanje za trajnostni razvoj je »obsežen, celovit, skladen pedagoški proces, ki vključuje odnos med človekom in naravo ter odnos med ljudmi« ter skuša dejavno in tvorno reševati sedanja in prihodnja okoljska in družbena vprašanja človeštva« (MŠŠ, *Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj od predšolske vzgoje do douniverzitetnega izobraževanja str.1*).

Pričujoči projekt se tudi vključuje in izpolnjuje nekatere elemente strategije vseživljenjskosti učenja v Sloveniji, ki jih je MŠŠ v RS sprejelo julija 2007. Na začetku strateško razvojne vizije Slovenije je med drugim rečeno, da bomo v Sloveniji »ustvarili razmere za to, da bodo vsem ljudem zagotovljene priložnosti za celosten razvoj njihovih zmožnosti. To bo pripomoglo k udejanjanju vseh štirih področij strateških razvojnih ciljev Slovenije, ti pa zadevajo družbeni, gospodarski in trajnostni razvoj ter umestitev Slovenije v mednarodnem okolju /.../ Z udejanjanjem strategije vseživljenjskega učenja se bosta povečali zlasti raven in stopnja inovativnosti na vseh področjih, v gospodarskem, družbenem in političnem življenju« (prav tam: 7).

Med cilji strategije, ki jim sledi tudi pričujoči projekt, velja izpostaviti naslednje:

- zboljšanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja v Evropski uniji,
- razvijanje spretnosti za družbo, ki temelji na znanju,
- ustvariti odprto učno okolje,
- prizadevanje za dejavno državljanstvo, enake možnosti in socialno povezovanje,

- odpiranje sistemov izobraževanja in usposabljanja v širše okolje,
- krepitev vezi s širšo družbo,
- krepitev evropskega sodelovanja.

Projekt se umešča tudi v strateška jedra omenjene strategije vseživljenjskega učenja in sicer promovira »učenje v vsej širini življenja«, razvija ključne »kompetence za učenje in osebnostno rast« ter vidi učenje »kot temeljni vir in gibalno razvoja skupnosti« (prav tam: 10).

1.3. Stari kontinent se stara

Eden najbolj perečih problemov današnjega časa je prav gotovo neustrezna, protislovna rast svetovnega prebivalstva. V nekaterih delih sveta, predvsem v nerazvitih in siromašnih deželah osrednje Afrike, Južne Amerike in Azije prenaseljenost ogroža eksistenco in napredek mnogih ljudi. Večina evropskih držav, ZDA in Kanada pa se soočajo s posledicami nizke rodnosti. Vedno bolj jih obremenjujejo problemi, kot so staranje prebivalstva, upadanje priliva mlade delovne sile in naraščanje bremen zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja. Dosedanji poskusi reševanja visoke in nizke rodnosti so pokazali, da je na rodnostno obnašanje prebivalstva zelo težko vplivati. V Sloveniji je bila rodnost dolgo časa nad ravniyo rodnosti mnogih evropskih držav. Njeno prebivalstvo se je zadovoljivo obnavljalo, kar je omogočalo ohranjanje obstoječega razmerja med vsemi starostnimi skupinami.

Na začetku osemdesetih let se je tudi Slovenija pridružila skupini držav z neustrezno ravniyo rodnosti. Ko se je rodnost v Sloveniji spustila pod raven enostavnega obnavljanja prebivalstva, so se pogosto slišale razlage, da je do tega prišlo zaradi nastopa ekonomske krize v začetku osemdesetih let. Vprašanje je, ali to dejansko drži, ali pa so na proces upadanja rodnosti vplivali podobni dejavniki in procesi kot v drugih državah z nizko rodnostjo.

Danes se v skoraj vseh evropskih državah – izjema so le Irska, Islandija in Švedska – rodnost giblje pod ravniyo enostavnega obnavljanja prebivalstva. Letne vrednosti povprečnega števila živorojenih otrok na žensko namreč ne dosegajo vrednosti 2,08, kar predstavlja skrajno mejo za stabilno in uravnoteženo prebivalstveno rast. Evropskim parom se torej rodi manj otrok kot bi jih bilo potrebno za enostavno obnavljanje prebivalstva. To pa neizogibno prinaša s seboj številne težave. Neugodno razmerje med mlado in staro generacijo, ki se odraža v oženju

osnove populacijske piramide, predstavlja oviro za realizacijo zastavljenih družbenih ciljev, kot sta na primer ekonomska uspešnost in učinkovitost. Družbe, v katerih se večja delež ostarelih in onemoglih, morajo namreč vse več sredstev namenjati za zdravstveno in pokojninsko zavarovanje, zato pa ostaja manj sredstev za nove investicije v gospodarstvu, za financiranje znanosti in šolstva. Zraven tega se zmanjšuje tudi priliv nove mlade delovne sile, kar vpliva na zniževanje nivoja dohodka in naraščanje produkcijskih stroškov, s tem pa nadaljnje možnosti zaposlovanja in mednarodno konkurenčno sposobnost domačega gospodarstva. Zniževanje deleža aktivnega prebivalstva vodi tudi do zniževanja deleža davkoplačevalcev glede na upravičence socialnovarstvenih storitev.

Neugodna starostna struktura pa ne prenaša le ekonomskih in socialnih težav, ampak lahko poraja tudi politične probleme. S staranjem prebivalstva se ustvarjajo ugodna tla za razširitev in utrditev konformizma ter konzervativnih družbenih vrednot. Struktura volilnega telesa se vse bolj nagiba v prid starejših (v ostarelih družbah bodo ti že zelo kmalu predstavljali skoraj tretjino vseh volilcev), ki zastopajo, kot kažejo socialno-psihološke raziskave volilnega vedenja, radikalno konzervativna in socialno indiferentna stališča. Zato se lahko upravičeno pričakuje, da bodo vrednote, stališča in mnenja starejših v »ostarelih« družbah v prihodnje vedno močnejše vplivala na izide volitev in referendumov, pogosto v škodo interesov mlajših generacij (Černič Istenič 1994).

Slovenija je po demografskih gibanjih že dolgo podobna večini evropskih držav. Leto 1980 pomeni resnično prelomnico, ko pod samoobnovitveno raven pade že več kot polovica evropskih držav. Na dnu je Nemčija z 1,44, pridružijo pa se ji Nizozemska, Avstrija, Italija, Belgija, Norveška, Velika Britanija s Severno Irsko, Francija, Litva in Estonija ter Belorusija (kot del Sovjetske zveze), Bolgarija ter Slovenija (2,08) in Bosna in Hercegovina (2,09), še kot republiki SFRJ. Vrednost celotne rodnosti za Slovenijo je za 0,03 nižja od vrednosti objavljene v *Statističnem letopisu RS 2000* ali v *Prebivalstvu Slovenije 1999* (rezultati raziskovanja 2001), zato smo Slovenijo ter Bosno in Hercegovino označili za državi (območji) z mejno vrednostjo.

Leta 1990 velika večina Evrope že predstavlja regeneracijsko depresijo. Nad gladino ostajajo Irska, Islandija, Moldavija in Albanija, katerim se po zaslugi aktivnejše prebivalstvene politike v osemdesetih letih prejšnjega stoletja pridružuje še Švedska ter države evropskega obrobja: Turčija, Kazahstan, Azerbajdžan, Gruzija, Armenija, Ciper in Izrael. Tokrat se

najnižja vrednost celotne rodnosti seli v Južno Evropo, točneje v Italijo (1,26). Enaka vrednost je bila v Sloveniji dosežena šele leta 2000, obenem pa je res, da sta v Sloveniji vrednosti za leti 1998 in 1999 malenkost nižji, in sicer 1,23 in 1,21 (Statistični letopis 2001:www.stat.si/letopis/št.4.9).

Na prelomu tisočletja se je rodnostna situacija v Evropi še bolj zaostрила. Na dnu se je znašla Latvija, kjer je leta 1998 celotna rodnost dosegla komaj 1,09. To kaže, da bo zelo težko, če ne nemogoče postaviti spodnjo mejo do tja, do koder se še lahko spusti celotna rodnost. Nad mejo 2,10 sta le še Albanija in Turčija, ki sta skozi celotno obdobje izmenjaje dosegali najvišje vrednosti. Vendar je tudi v teh dveh državah prišlo do opaznega zmanjšanja celotne rodnosti, ki je sedaj že pod 2,5 otroka na eno žensko v rodnem obdobju. Najnovejše ocene pa kažejo, da se je celotna rodnost tudi v Turčiji spustila pod nivo enostavne reprodukcije.

V svetovnem oziru se najvišje vrednosti trenutno gibljejo okrog 7 otrok na žensko. Po tem kriteriju so bolj ali manj stalno v svetovnem vrhu pretežno afriške države in nekatere države jugozahodne Azije. Tudi tam se že kaže postopno upadanje celotne rodnosti. Leta 1970 so bile v svetovnem vrhu Oman (8,45), Kenija (8,12) in Jemen (7,88). Vrednosti pod nivojem enostavne reprodukcije pa je imelo 10 izključno evropskih držav.

1.4. Socialno varstvo pred odločitvami

Za današnjo demografijo je tako značilna izjemno hitra rast števila starejših ljudi. Če je danes razmerje med generacijo starih (65+) in mlado generacijo (21–) 1:2, se bo v naslednjih dvajsetih letih obrnilo. Socialnih problemov dolgoročno ne bo mogoče reševati le z zviševanjem upokojitvene starosti, pač pa tudi z novimi strategijami vključevanja starih, predvsem z razvojem oblik prostovoljstva in družbene aktivnosti.

Leta 2005 dr. Ramovš v svoji obsežni in celoviti študiji o nacionalnem programu socialnega varstva opozori na štiri resna družbena dejstva, ki so povezana s problemom staranja prebivalstva:

1. Rast deleža starega prebivalstva, zlasti najstarejšega. Na prelomu tisočletja ima Evropa že 20 % prebivalstva starega nad 60 let. Slovenija je v evropskem povprečju.
»Številčno nesorazmerje med mlado, srednjo in staro generacijo avtohtonega

evropskega prebivalstva je tako porušeno, kakor ni bilo še nikoli v dosednji zgodovini; v naslednji desetletjih bo še veliko bolj« (Ramovš 2005: 6).

2. Razpadanje medgeneracijske povezanosti in nevarnost, da zakrni medgeneracijska solidarnost. »Kakor je človeško življenje nedeljiva celota mladosti, srednjih let in starosti, tako je družba nedeljiva celota mlade, srednje in tretje generacije. Vsako obdobje življenja ima svoje posebne naloge, vsa tri pa tvorijo življenjsko celoto« (Ramovš 2005: 7).
3. Slepa pega zahodne kulture v doživljanju smisla starosti, njenega vrednotenja ter protislovnost marginalizirane samostojnosti tretje generacije v družbi. »Nizko osebno vrednotenje tretjega življenjskega obdobja in nizko družbeno vrednotenje tretje generacije izvira tudi iz družbenega protislovja, ki je nastalo s tem, da je sistem organizirane solidarnosti s pokojninskim zavarovanjem poskrbel za socialno varnost in samostojnost starih ljudi na individualni ravni, zanemaril pa je vključevanje velikih potencialov tretje generacije v družbeno delitev dela« (Ramovš 2005: 11).
4. Odpovedovanje tradicionalne skrbi družine in sosedstva za onemoglega starega človeka. »Oskrba starega človeka v družini je v Sloveniji slabo raziskana, kar je eden od glavnih razlogov, da ta pomembna socialno varstvena mreža ni bila deležna niti strokovne niti javne socialno politične pozornosti in podpore« (Ramovš 2005: 11).

Upadanje rojstev in premikanje staranja v smeri stotih let življenjske dobe, sta postala dva ključna dejavnika za položaj in razvoj družb v globalnem smislu. Obvladovanje te vrste izzivov bo eden od ključev za uspešno ali neuspešno politiko prihodnosti. Odnos med generacijami, tako na medosebni kot na družbeno strukturni ravni, bo odločilnega pomena za preživetje in za tisto blagostanje v družbi, ki omogoča človeka vredno življenje. Kako je aktualna mlada generacija pripravljena prilagoditi se na to situacijo, bomo predstavili v naslednjem poglavju.

1.5. Vrednostne usmeritve mladih in njihovi potenciali za solidarnost

1.5.1. Podoba mladih v Sloveniji

Celovita in za slovenske razmere reprezentančna raziskava o vrednostnih usmeritvah mladih je bila narejena na prelomu tisočletja in objavljena v knjigi *Mladina 2000*. Ena od raziskovalk, Mirjana Ule, v svoji analizi ugotavlja, da je generacija mladih na prelomu

tisočletja močno individualno naravnana. »Kot najpomembnejše vrednote mladih v Sloveniji se kažejo partikularne vrednote, kot so zdravje, resnično prijateljstvo, družinsko življenje, pa tudi globalne vrednote, kot je mir v svetu, varovanje narave, varnost naroda pred sovražniki ter karieristične (uspeh v šoli) ter liberalne vrednote (svoboda mišljenja in delovanja)« (Ule idr.: 54).

Tudi v odnosu do religije se kaže izrazit individualni pristop, v smislu individualne duhovne prakse, ne pa kolektivne, ki jo ponujajo uradne religije (Ule idr.: 59). Avtorica tako mlade, glede na različna življenjska področja, razvrsti v pet skupin: prva skupina so tekmovalni individualisti; druga skupina, v katero spadajo starejše anketiranke, je netekmovalna in osredičena na telo; tretja skupina so mladi potrošniki, ki so rigidni in imajo nizke kriterije; četrta skupina ima zelo podpovprečne vrednosti za večino postavljenih trditev; zadnja skupina so tisti, ki imajo identitetno krizo (Ule idr.: 63).

Če na drugi strani pogledamo, kateri so problemi mladih, vidimo, da so to socialne patologije, »kot so delikventnost, jemanje mamil, sovražnost do tujcev, samomorilnost... Za največji problem sta se izkazala bolezen, invalidnost in pomanjkanje prostega časa, kar kaže na velik pomen, ki ga mladi pripisujejo kvaliteti vsakdanjega (zasebnega, individualiziranega) življenja« (Ule idr.: 67–68).

Anketa je pokazala, da mladi največ prostega časa preživijo s partnerji ali pred televizijo. »Kot najpogostejše prostočasne dejavnosti mladi navajajo ukvarjanje s športom, obiskovanje kina, gledališča in koncertov, lenarjenje, pa tudi dodatno izobraževanje, obiskovanje sorodnikov. Manj pogosto berejo ali pišejo, zelo redki se ukvarjajo s humanitarnimi dejavnostmi in/ali političnimi aktivnostmi« (Ule idr.: 70).

Uletova zaključuje, da je raziskava pokazala ambivalentnost in protislovnost mladih v Sloveniji, za katere so najpomembnejše tri nasprotni strategije: »individualistična – “da sam najdeš svojo pot”, odnosna – “dobro se počutim, kadar sodelujem z drugimi ljudmi” in zasebniška – “rad imam svojo zasebnost”« (Ule idr.: 71).

1.5.2. Podoba mladih v tujini

Približno sočasna raziskava v Nemčiji je pokazala podobne rezultate. Christel Gaertner piše o mladih kot egoističnih taktikih s spontanim čutom za solidarnost (Gaertner 2003:97). Avtorica ugotavlja, da večina sodobnih raziskav med mladimi ugotavlja prej pesimistično kot optimistično podobo. Tako pogosto slišimo in beremo, da so mladi zaljubljeni vase, egoisti, nedejavni, leni, potrošniki, politično nezainteresirani, nekulturni ali celo nasilni (Gaertner 2003 : 97).

Tudi Shellova študija o mladih iz leta 2002 je pokazala, da so mladi v vseh ozirih usmerjeni vase, da se to stopnjuje v smeri egoizma, ki ga zanima zgolj vprašanje, kako uveljaviti svoje lastne interese in kako se v družbenem okolju povzpeti. Tako so avtorji te raziskave mlade opredelili kot »egotaktike«, ki se odlikujejo po tem, da so oportunisti, iskanci udobja in taktično oprezni, kako v pravem trenutku najti pravo priložnost za uveljavitev lastnih interesov (Gaertner 2003: 97).

Na drugi strani pa so študije o prostovoljstvu mladih pokazale, da se jih 37 % prostovoljno udeležuje in da bi se tretjina preostalih bila pripravljena vključiti v prostovoljstvo. Ne glede na rezultate raziskav Gaertnerjeva meni, da je čut za solidarnost mladim adolescentom lasten in da ga lahko razvijejo prav s premagovanjem njihove pubertetne krize na spontan način, brez posebnih pedagoških usmeritev. Avtor se sklicuje na študijo, ki je bila izvedena s strani Inštituta za krščanski socialni nauk pri solidarnostnih skupinah mladih v Vzhodni Evropi. Ta študija je pokazala, da so številni mladi angažirani na socialnem področju in da jim je veliko do skupnega dobrega. Njihovo angažiranje sicer ni motivirano z vidika altruizma, ampak iz lastnega nagiba, da se preko tega sami razvijejo in najdejo, kar se seveda ne da enačiti z egoizmom. Ker se individualni in skupni interes kažeta kot nasprotna, Gaertnerjeva meni, da ju je potrebno videti v luči razlik med tradicionalno in moderno družbo. V tradicionalni družbi je posameznik imel vnaprej določene in opredeljene odgovore na vprašanja smisla in urejanja lastnega življenja. To je pomenilo, da so bile možnosti odločanja posameznika zelo majhne. V moderni družbi pa življenjska vprašanja in vprašanja smisla niso več stvar kolektiva, ampak mora vsak do odgovorov preko svojih življenjskih izkušenj, kar lahko traja tudi zelo dolgo preden jih posploši. To pa hkrati pomeni, da ima posameznik bistveno več možnosti, da se sam odloča in da sam razpolaga s svojimi interesi. Končno pa mora uresničiti oba vidika: lastni interes in skupno dobro.

1.5.3. Psihosocialna struktura mladostnika in solidarnost

Odgovor na vprašanje, ali individualni interes izključuje skupno dobro, je po Gaertnerjevi negativen. Svojo tezo utemelji s teorijo o adolescenci kot preizkusnem življenjskem obdobju v katerem se mora pri vsakem človeku zgoditi četrta kriza ločitve v osebnotnem razvoju (prva je rojstvo, druga je simbioza mati-otrok, tretja je ojdipovska triada in četrta je ločitev od matične družine). V kolikor je odraščajoči mladini v tem njihovem življenjskem obdobju zagotovljen določen varni prostor lastne družine in v kolikor so razbremenjeni eksistencialnih problemov, imajo dobre pogoje za to, da se zgodi ustrezna integracija in tisti razvojni koraki, ki so potrebni, da se poslovijo od otroštva in postanejo odgovorni odrasli ljudje. Erikson v tej zvezi govori o psihosocialnem moratoriju, ki ponuja prostor in čas, v katerem lahko adolescenti preizkušajo in preverjajo notranje in zunanje stvarnosti ter se naučijo z njimi živeti in jih obvladati. K temu spadajo nove oblike odnosa do staršev, vzpostavljanje ljubezenskih vezi izven družine, preizkušanje različnih drugih odnosov, prevzemanje poklicnih in družbenih odgovornosti, kot tudi oblikovanje lastnega pogleda na svet. Na koncu tega prehodnega obdobja se od mladostnikov pričakuje, da bodo sposobni prevzeti odgovorna mesta v družbenem življenju in da bodo sledili tako lastnim kot skupnim interesom. Ker se danes večina mladih nahaja v razmerah, ko jim je psihosocialen moratorij na razpolago, je to odlična priložnost, da se v njihovi osebnotni strukturi izoblikuje tudi to, kar imenujemo pomoč drugim ali bližnjim.

Avtor kot primer navaja gradnjo hiš v Bosni in Hercegovini po zadnji vojni. To je odlična priložnost, ko se mladi dajo na razpolago za neko stvar v času, ko iščejo samega sebe. Pri tem odkrijejo vrsto odgovorov za lastno osmišljeno življenje. Hkrati pa takšno angažiranost izkoristijo tudi za to, da eksperimentirajo z zvezami in odgovornostmi. Takšne izkušnje se dogajajo v kontekstu, v katerem jim ni potrebno misliti in prevzemati odgovornost za vse, ker so za to določeni odrasli. Obstaja pa dovolj široki prostor za lastne izkušnje. Ko se mladostniki predajo neki stvari in se zanjo angažirajo, takrat njihovo preverjanje njih samih ni motivirano samo iz lastnega interesa samouresničitve, ampak vsebuje že določeno usmerjenost v skupno dobro (Gaertner 2003: 103–106). Avtor je tako prepričan, da so mladi tudi danes velik potencial za solidarno dejavnost.

Do podobne ugotovitve prihaja tudi Jože Ramovš, ki je na podlagi raziskav med mladimi prišel do pojma »altruistični individualizem«, v katerem se kaže notranja povezava med dvema na prvi pogled izključujočima se vidikoma: »kdor živi za sebe, mora živeti socialno« (Bajzek 2003: 205).

1.5.4. Izzivi za vzgojno-izobraževalne ustanove

Odmevna analiza duhovnega stanja mladih na začetku tretjega tisočletja je izšla v knjigi znanega italijanskega filozofa in psihologa Umberta Galimbertija z naslovom *Grozljivi gost – nihilizem in mladi*. V poglavju o »čustveni nepismenosti« avtor govori, da nam je danes o čustvih znano skoraj vse, da je naša emotivnost vzgojljiva in da če »hočemo boljšo družbo, mora biti vzgojena« (Galimberti 2010: 37). »Če hočemo stopiti na to dolgo pot, se moramo zavedati, da je čustvo predvsem odnos. In iz kakovosti naših odnosov lahko razberemo stopnjo svoje čustvene inteligence, h kateri bi šola lahko pozitivno prispevala, tako da bi vpeljala program čustvenega opismenjevanja, kot ga primerno imenuje Daniel Goleman: otroke bi poleg matematike in jezika učila tudi osnovnih sposobnosti v medčloveških odnosih /.../ Če že šola ni vedno kos psihološki vzgoji, ki poleg intelektualnega zorenja predvideva tudi čustveno zrelost, bi lahko zadnje upanje ponudila družba, če njene vrednote ne bi bile zgolj poslovanje, uspeh, denar, podoba in varovanje zasebnosti, temveč tudi kanček solidarnosti, komunikacije, medsebojne pomoči. Tako bi omejili asocialno naravo, ki je v naši kulturi čedalje bolj značilna za družino« (Galimberti 2010: 40–41).

Podobno razmišlja in ugotavlja na podlagi socioloških raziskav Jože Bajzek, ki v svoji knjigi *Zrcalo odraščanja* govori v posebnem poglavju o šoli kot »delavnici žlahtnih odnosov«. »Šola je kraj formacije in vzgoje preko učenja, študija, kjer se pridobita znanje in kritična zavest. Zato mora biti šola skupnost dialoga, iskanje socialnih izkušenj in usmerjena v osebno rast vsakega učenca. Vzgoja, odgovornost in solidarnost ob spoštovanju vsakega posameznika kot osebe, ne glede na njegova leta, socialno ali versko pripadnost. Tudi šola je utemeljena na svobodi izražanja, kjer je učenec priznan kot aktiven subjekt vzgoje« (Bajzek 2003: 276). »Osrednji namen vzgoje odraščajočih otrok je ta, da se v njih kultivira pravilna in nujna potreba po novih življenjskih izkušnjah, ko v obdobju naglih razvojnih sprememb odraščajoči otroci čutijo, toda še dokaj nejasno in nerazločno, da bi morali postati protagonisti svojega življenja« (Bajzek 2003: 279).

Tudi sicer psihološka dinamika razvoja osebnosti govori v prid tezi, da mladostniki nosijo v sebi potencial za socialno angažirano življenje. Erika Prijatelj ugotavlja, da v procesu separacije in individualizacije, ko mladostnik sprejme naloge in opravlja različne socialne vloge, s tem oblikuje in ozavešča »vizijo o samem sebi ter daje tudi drugim na razpolago sposobnosti, ki jih je dotlej razvil /.../ V tem obdobju je mladostnik v najodličnejšem trenutku odkrivanja svoje osebne in socialne identitete /.../ K zdravemu razvoju mladih pripomore vključitev v organizme skupnosti, odprte za to, da mladi v njih prevzemajo primerne odgovornosti. V takšnih skupnostih se v procesu dejavnega vključevanja mlad človek še naprej uči lojalnosti, zvestobe, poštenosti in zaupanja. Hkrati srečuje ljudi, ki po njegovem mnenju utelešajo vrednote, kakršne sam ceni, se pravi ljudi, ki jih občuduje in ki ga navdihujejo, da si tudi sam vedno bolj prizadeva ponotranjiti njihove vrednote. Vrednote se namreč izročajo v »medgeneracijski izmenjavi« (Allport 1960: 46; Prijatelj 2008: 76–83).

Naša hipoteza v pričujočem projektu je bila, da je mogoče prav ta potencial mladih integrirati v medgeneracijsko mrežo, še posebej med prvo in tretjo generacijo, ter na ta način pomagati mladim, da odkrijejo sebe in svoj smisel življenja, starim pa olajšati in omogočiti sprejetje lastnih nezmožnosti in omejitev. Za to pa jim je potrebno ustvariti in ponuditi različne prostore in čas. V nadaljevanju najprej pogledimo, kaj nam o tem povedo nekatere prakse iz tujine, ki so povezane predvsem z angažiranjem okrog vprašanja, kako kvalitetno živeti starost z zavestjo o medgeneracijski soodvisnosti in solidarnosti in kako v ta proces vključiti mlade in pri njih razviti čut za solidarnost.

2. Angloameriški svet in primeri dobre prakse: Medgeneracijsko sodelovanje, trajnostni razvoj in primeri dobrih praks

(dr. Anton Mlinar)

2.1. Uvod

V ZDA, Avstraliji, Novi Zelandiji, na Japonskem in v nekaterih evropskih državah so v zadnjih dvajsetih letih nastale številne pobude medgeneracijskih programov. V začetku je šlo za preproste poskuse praks, ki so svoj navdih iskale v izročilu večgeneracijske družine in v iniciativi, znani kot trajnostni razvoj (sustainable development). Ni nepomembna podrobnost, da so v zadnjih letih k tem programom začele pristopati tudi univerze in različna strokovna združenja. Danes ni razvita in razvejana le dejavnost, pač pa se uveljavljajo tudi raziskave in teoretsko delo. Dejavnost je močno prisotna tudi na medmrežju, kjer izraziteje izstopajo tiste dejavnosti in prakse, ki so rasle skupaj z razvojem sodobnih informacijskih in komunikacijskih tehnologij in veliko pozornost polagajo na obveščenost in možnost neposrednih stikov.

Ko so se porajale prve praktične pobude medgeneracijskega sodelovanja na področju trajnostnega razvoja, je prevladovalo prepričanje, da to področje ne bo nikoli pritegnilo pozornosti znanosti. Razumevanje medgeneracijskega sodelovanja in dobrih praks se je spremenilo hkrati z ugotovitvijo, da skrb za okolje ni več ovira gospodarskemu razvoju, pač pa njegov pogoj. Sedanja gospodarska kriza je na neki način potrdila predvidevanja o nujnosti novega miselnega vzorca, ki bo pomemben za vsa področja družbenega, gospodarskega in političnega življenja in predvsem za kakovost medgeneracijskih odnosov. Eden od znanilcev tega dogajanja je bilo tudi ameriško združenje Generations United, ki bo nekoliko podrobneje predstavljeno v drugem delu tega poglavja. Povezovanje severnoameriških medgeneracijskih iniciativ je pomenilo tudi začetek povezovanja teh iniciativ po svetu.

Medgeneracijske spletne strani, ki povezujejo med seboj generacije in kulture ter so nekakšen javni forum medgeneracijskih praks, so smiselne, ker postavljajo pod vprašaj nekatere sistemske rešitve, ki so do nedavnega veljale za 'utemeljene' oziroma so temeljile na ločevanju generacij.

Zahodna civilizacija je vso energijo posvečala proizvodnji dobrin in materialnemu blagostanju. Tudi posebne ustanove za stare ljudi (domovi za ostarele ipd.), ki so sicer potrebne, so odražale miselnost, da je treba generacije ločiti. Šolstvo je bilo dobesedno vpreženo v ideologijo uspeha, blagostanja in avtonomije. Neoliberalni ideologiji ni bilo mar, da to ni želja niti starih niti mladih ljudi. Morda je odražalo želje ljudi srednje generacije. Z današnjega zornega kota je bilo to bolj odraz pritiska kot izraz resnične želje. Ločitev generacij je bila perspektiva, ki jo je spodbujala kultura potrošnje in hiperprodukcije materialnih dobrin. Razvoj različnih strategij, ki bi ljudi vseh generacij med seboj povezovale, ne temelji na kritiki ideje o ločitvi generacij, pač pa se s posebno pozornostjo obrača do srednjo generacijo, ki je v tem procesu najbolj obremenjena. Medgeneracijske iniciative temeljijo na prostovoljstvu in prepričanju, da gre za oblikovanje prostora, ki naj bo dostopen vsem, za gradnjo strehe, ki bo pokrivala vse generacije.

Glede na pravkar povedano je identifikacija najboljših praks, ki povezuje generacije, zlasti generacijo mladih in starih, izzivalna in ne brez nasprotij. Marsikje se družbena kultura še vedno krčevito oklepa modela ločevanja in kontrole. Iniative medgeneracijske solidarnosti in vsakdanjega sodelovanja pa imajo pred očmi proces 'amortiziranja' napetosti, ki ne le da jih ni več mogoče nadzorovati, pač pa je nadzor sam zgrešen pristop. Iniative medgeneracijskih praks so se začele v obliki posameznih pobud, namenjenih problematičnim otrokom, da bi jih 'zaposlili', in starim ljudem, ki so mislili, da vse vedo in da jih mora vsak poslušati. Srednje generacije se v tem kontekstu ne omenja, ker ji je to vprašanje ušlo iz rok. Rezultati so bili osupljivi tako pri otrocih, ki so ob prevzemu odgovornosti za stare ljudi nenadoma postali odgovorni in uspešni v šoli, kakor tudi pri starih ljudeh, ki so se – nekateri prvič – začeli učiti partnerstva. Sistematičen razvoj medgeneracijskih programov se je začel na osnovi preprostega uvida, da gre za partnerski odnos. Kakovostni programi in njihovo širjenje po svetu je razumljivo v perspektivi te izbire.

2.2. Združene generacije (Generations United)

Ameriška nevladna organizacija Generations United (Združene generacije) je bila ustanovljena leta 1986 in je od ustanovitve naprej vodilno medgeneracijsko združenje v ZDA. Ustanovili sta ga dve drugi združenji: Državni svet za staranje (National Council on the

Aging) in Ameriška zveza za blagor otrok (Child Welfare League of America). Od leta 2003 izdaja *Časopis za medgeneracijske odnose* (Journal of Intergenerational Relationships).

Ob ustanovitvi je Jack Ossofsky dejal: »Združene generacije ustanovljamo, ker hočemo pokazati, da se zavzemamo za družbo s čutom za potrebe drugih, s čutom za ljudi.« Geslo združenja je: »Skupaj smo močnejši.« K združenju sta kmalu pristopili tudi Ameriško združenje upokojencev (American Association of Retired Persons) in Fundacija za obrambo otrok (Children's Defense Fund). V nekaj letih je združenje postalo koalicija več kot sto različnih nacionalnih organizacij, ki so si prizadevale za pomoč ljudem v stiski in vodile tudi različne izobraževalne programe.

Leta 1997 se je združenje institucionalno prilagodilo novim okoliščinam in od tedaj deluje kot enovita in neodvisna zveza, ki si prizadeva uveljaviti ideale prvotnega združenja – medgeneracijskega partnerstva – na celotnem področju Združenih držav Amerike. Od leta 2000 ima združenje svojo spletno stran (www.gu.org). V združenje je neposredno ali posredno vključenih več kot 70 milijonov Američanov. Generations United so bile pobudnik ustanovitve Mednarodnega sveta za aktivno staranje (International Council on Active Aging). ICAA je bil ustanovljen v veri, da imajo s povezovanjem prizadevanj vseh različnih združenj, ki se ukvarjajo s staranjem, korist vsi. ICAA danes povezuje več kot 7500 organizacij po svetu.

2.2.1. Strategija Generations United

Združenje Generations United samo sebe razume in predstavlja navzven kot katalizator med posamezniki, ki se starajo in so sami, družinami ter različnimi družbenimi skupinami, in sicer na temelju skupnega delovanja in enotnega glasu v javnosti. Zavzema se za vse generacije, podpira vse generacije, v skupna prizadevanja vključuje vse starostne skupine, a se zaradi posebnih razlogov osredotoča na sodelovanje med starimi in mladimi.

Generations United temelji na prepričanju, da medgeneracijsko sodelovanje bistveno izboljšuje skupno življenje, da ima medgeneracijski pristop dober vpliv tudi na ekonomski razvoj in na oblikovanje novih vrednot. Združenje si zato prizadeva, naj se socialna politika sooča s potrebami vseh generacij tako, da podpre njihove programe izobraževanja. Prizadeva si prepričati oblastne strukture, da so dobrine najboljše uporabljene takrat, kadar povezujejo

ljudi med seboj. Zato je vsakršno ločevanje med generacijami nesprejemljivo: to namreč ne omejuje le človeških potencialov pri prispevanju k razvoju skupnosti, pač pa tudi spodbuja institucionalno krivičnost in socialno patologijo.

Strategija združenja sledi petim osnovnim ciljem:

1. izboljšati položaj družin tretje generacije (starih staršev) oz. generacije 65+,
2. povečati število medgeneracijskih prostorov, stavb in mest, skratka središč z namenom, da se sreča z rastočimi potrebami po oskrbi, spodbuja k medgeneracijskim skupnostim (medgeneracijska solidarnost se na poseben način izraža v poznavanju položaja starih ljudi, zlasti tistih, ki živijo sami, in bodo bodisi v bližnji prihodnosti potrebovali pomoč skupnosti bodisi so danes še sposobni prevzeti kak del odgovornosti za skupnost),
3. voditi aktivno politiko medgeneracijske inovativnosti na lokalni in nacionalni ravni,
4. spodbujati širšo javno razpravo o priložnostih, ki jih ponuja medgeneracijska solidarnost za družbo v celoti,
5. izboljšati zdravstvene pogoje in blagor mladih in starih (zato ni naključje, da so poleg starih najpomembnejši partnerji programov otroci do 14. leta starosti oziroma mladi pred obdobjem polnoletnosti). Eden od programov, ki ga združenje izvaja, si je od 80-letne Jolande sposodil naslednje pravilo: »Otrokom hočemo povedati, da mi tega nismo nameravali storiti, otroci pa naj nam pomagajo, da bomo to vseeno sposobni narediti.«

Na mednarodni ravni Generations United na eni strani sodelujejo z Mednarodnim konzorcijem medgeneracijskih programov (International Consortium of Intergenerational Programmes), ki je edina mednarodna organizacija, njen edini cilj pa je spodbujati medgeneracijske programe, programe dobre prakse, raziskovanje in javno razpravo na globalni ravni; na drugi strani pa sodelujejo s področnimi združenji v nekaterih državah, ki razvijajo podobne programe, na primer z avstralsko raziskovalno mrežo ARC/NHMRC (ta spodbuja multidisciplinarne raziskave z namenom boljšega poznavanja odnosov med starostnimi skupinami), z United Generations iz Ontaria (Kanada), z nemško organizacijo Dialog der Generationen, ki ima bogat spletni portal medgeneracijskih študij, z Japonskim medgeneracijskim združenjem (JIUA), s špansko Red Intergeneracional, z britanskim Centrom za medgeneracijsko prakso (CIP), s Fundacijo Beth Johnson itn.

2.2.2. Dejavnosti Generations United

Odkar združenje Generations United nastopa kot enovita organizacija, je postalo generator javnih iniciativ za izboljšanje medgeneracijskega sožitja, organiziralo pa je tudi nekaj odmevnih konferenc. Leta 1997 je v okviru združenja potekal prvi simpozij o starih starših in drugih sorodnikih, leta 2002 o prostorskih rešitvah, kjer bi se lahko med seboj srečevale vse generacije, in o potrebnih skupnih virih, leta 2005 je potekal simpozij o stanovanjskih razmerah sorodnikov, ki skrbijo za stare ljudi (ta je imel velik odmev v javnosti). Istega leta je združenje organiziralo simpozij o družinah starih staršev, ki živijo sami. Združenje je v letih med 1999 in 2005 organiziralo tudi nekaj mednarodnih konferenc na temo medgeneracijske solidarnosti.

Združenje nastopa tudi kot svetovalec v ameriškem kongresu in kot zagovornik partnerstva starih in otrok v zvezi z uveljavljanjem zakonodaje, ki ščiti in promovira medgeneracijsko solidarnost (tak je na primer National Family Caregiver Support Act iz leta 2000). Leta 2002 je združenje izdelalo načrt za zmanjševanje revščine otrok. Istega leta je botrovalo sprejetju Medgeneracijskega stanovanjskega zakona (Intergenerational Housing Bill), naslednje leto (2003) pa je s kampanjo odločilno prispevalo k sprejetju zakona o medgeneracijskih stanovanjskih razmerah (American Dream Down Payment Bill).

Leta 2005 se je v okviru združenja rodila iniciativa Stari za otroke (Seniors4Kids), ki je leta 2007 dobila tudi svojo spletno stran (www.seniors4kids.org). Leta 2008 se je na pobudo združenja začela široka vseameriška razprava o starih družinah. Tudi ta iniciativa ima svojo spletno stran (www.grandfamilies.org). 27.–31. 7. 2009 pa je bila v Washingtonu konferenca, ki je govorila o starih družinah oziroma o družinah tretje generacije.

Združenje Generations United vse dejavnosti utemeljuje s prepričanjem, da je treba temeljni vzrok družbenih neenakosti iskati v nebrzdani tekmovalnosti, ki jo sproža človeški egoizem in ki ločuje ljudi med seboj. Pomemben vzrok družbenih neenakosti so tudi vedno bolj omejeni viri, kar pogojuje tekmovalnost. Čeprav med seboj neposredno ne tekmujejo generacije, pač pa posamezniki in skupine iz t. i. aktivne generacije, se v slepi tekmovalnosti izgublja občutek za dve generaciji, za generacijo starih in mladih, tako da ljudje niti ne vedo komu pripadajo. Eden od rezultatov je ločevanje generacij in vnašanje napetosti med njimi. Govoriti o tem, da lahko med seboj tekmujejo generacije, pomeni ne razumeti, za kaj pravzaprav gre. Združenje

Generations United si zato že od začetka prizadeva razumeti vzroke neenakosti, in sicer ne tako, da bi poskušalo vzroke enostavno obsoditi kot nekaj slabega, pač pa z aktivnimi programi sodelovanja med generacijami preseči ozko perspektivo družbenih, političnih in gospodarskih reform, ki vzrokov tekmovalnosti in iz nje izvirajoče neenakosti bodisi ne upoštevajo, bodisi ne vidijo. Zbliževanje tretje in prve generacije – ne da bi bila pri tem prezrta druga – je način razumevanja delovanja celotne družbe in ne samo reševanje perečega vprašanja staranja družbe.

Cilj združenja Generations United je razumeti, da je o posameznih generacijah mogoče govoriti le na osnovi medsebojne naravnosti in soodvisnosti ljudi vseh generacij, to je obojestranskega prejemanja in dajanja v celotnem obdobju življenja.

Sprememba temeljnega stališča do vzrokov družbenih neenakosti je osnovni motiv prizadevanja za sodelovanje med generacijami in tudi bistveno vprašanje pri zagotavljanju socialnega in družbenega napredka. Medgeneracijski prenos, ki v združenju Generations United konkretno temelji na odnosu med enim starim in enim otrokom (one-to-one), je bil že v preteklosti pomemben dejavnik družbenega razvoja in bi ga morala javna politika tudi v prihodnosti podpreti, zaščititi in ga spodbujati. Gre za izkušnje iz izročila, ki v sedanjem času zahtevajo skrbno refleksijo in umestitev v današnje razmere. Zbliževanje generacij temelji na veri, da dostojanstvi starega človeka in otroka zahtevata priznanje 'druge generacije', ki ima v rokah niti odločanja, in da ne gre samo za zahteve, ampak tudi za odgovornost in konkretno podporo, da bi se lahko v družbi začele strukturne spremembe.

Združenje Generations United ravna v prepričanju, da je ta pogled na družbeno resničnost potreben vsem generacijam in da je povezovanje generacij tudi obljuba prihodnjega gospodarskega in političnega razvoja. Združenje zato meni, da je pravičnost, ki se ne zmeni za stare in mlade, za revne in za skupine na obrobju oziroma se odziva nanje le v karikaturah in stereotipih pomoči, bolna. Na drugi strani pa predstavniki združenja izražajo prepričanje, da se investicije v medgeneracijske programe ne obrestujejo le tako, da imajo od tega korist stari, srednja generacija in mladi, pač pa se s tem izboljšujejo družbeni procesi, na primer aktivno državljanstvo, politične in gospodarske odločitve, izobraževalni proces, krepi pa se tudi kultura in odnos do okolja.

Najpomembnejše pri tem je, da je medgeneracijsko partnerstvo obljuba za prihodnost. Naraščajoče število starih se danes še vedno prikazuje kot breme prihodnosti. Z novim razumevanjem partnerstva med starimi in otroki se krepi zdravje obeh generacij, generacije starih in generacije mladih, obenem pa se razbremenjuje druga generacija, ki je lahko prepričana, da so njihovi starši in otroci v dobrih rokah. Partnerstvo med starimi in mladimi računa, da bo srednja generacija, ki ima v rokah niti odločanja, občutljiva do predlogov tega partnerstva.

2.2.3. Medgeneracijski programi in aktivno staranje

V tematski številki revije za aktivno staranje *The Journal of Active Aging* (julij/avgust 2007, str. 34–39) je izvršna direktorica Donna Butts objavila daljši članek o promocijski dejavnosti Generations United na znanstveni, socialni in politični ravni. Donna Butts se v članku nanaša na *Agendo javne politike za 110. kongres*, ki jo je združenje Generations United poslalo v predstavniški dom v takratnem zakonodajnem ciklusu (<http://www.gu.org/Publi6291236.asp>).

Članek začne z izkušnjo družine, ki se je odločila, da bo v svojem okolju začela delati v korist programa medgeneracijskega partnerstva. Sedemletnemu Janu so kazali slike različnih ljudi, starih in mladih, veselih in žalostnih, in ga vpraševali, kateri od teh bi mu lahko bil prijatelj. Izbral je sliko stare ženske. Njegova mama je potem povedala, da je kot majhen otrok sklenil prijateljstvo s staro žensko v soseščini, ki je bila na invalidskem vozičku. Kadar je le mogel, je bil pri njej. Prijateljstvo je rodilo odločitev družine, da se na tem spleča delati. Ni šlo za vprašanje, koliko lahko majhen otrok pomaga staremu človeku, pač pa za raznovrstnost stvari, ki si jih lahko razdelijo med seboj stari in mladi, če so prijatelji. Mali Jan je v bistvu definiral pomoč kot 'sklanjanje k drugemu'. Pomoč ni samo konkretno dejanje, pač pa tudi vse tisto, kar se zgodi prej: da se kdo začne zanimati za človeka, da prepozna njegovo resnično potrebo, da na zagrenjen obraz privabi nasmeh. Donna Butts je s to zgodbo predstavila vzorec medgeneracijskega sožitja, za katerega se zavzemajo Generations United, t. i. eden–enemu (one-to-one). Model temelji na izkušnji partnerstva. O pomembnosti modela in izkušnje govori tudi dejstvo, da je danes v Generations United neposredno ali posredno vključenih 70 milijonov Američanov.

Donna Butts v članku med drugim tudi navaja prihodnje gibanje števila starih Američanov. V naslednjih desetih letih se bo število starih (65+) s sedanjih 37 podvojilo na 70 milijonov.

Ljudje danes živijo dlje in imajo boljše materialne pogoje, združenje Generations United pa poskuša razumeti nov položaj tudi z vidika potreb, ki jih prinaša povečanje števila starih ljudi. Čeprav vrnitev v aktivno družbeno življenje ni več možna, pa obstaja realna možnost prostovoljstva in vključitve v programe medgeneracijskega partnerstva.

Cilj združenja Generations United je prepričati tako politike kot državljane, da je lahko njihov državljanski angažma v prostovoljstvu pomembnejši od njihove upokojitve oziroma da je aktivna upokojenska doba način, kako bo njihovo življenje postalo bolj kakovostno. Medgeneracijski programi so izjemna priložnost za to vrsto služenja. Donna Butts govori o dveh urah tedensko.

Smisel prostovoljnega služenja je, da je 'naloga' v bližini doma in da se odvija po osnovnem vzorcu eden–enemu. Medtem ko je bilo za klasično mladinsko prostovoljstvo, ki se je v drugi polovici 20. stoletja razvilo po vsem svetu in je v nekem obdobju zajemalo skoraj celotno populacijo mladih, veljalo, da je kampanjsko in korporativno, ker cilj prostovoljstva mladih niso bili neposredno mladi sami, ampak nek 'produkt', je za prostovoljstvo novega tipa značilen ne le prej omenjeni osnovni vzorec, pač pa da je neposredni cilj te dejavnosti človek sam: spoznavanje človeka, njegovih potreb, sklenitev prijateljstva, razvijanje vrednot, razbremenjevanje napetosti ipd. Obema tipoma prostovoljstva pa je skupno, da so bili tako mladi nekoč kot tudi predstavniki vseh generacij danes prepričani, da lahko spremenijo svet.

2.2.3.1. Medgeneracijske pobude

Ne glede na to, da je klasično 'korporativno' prostovoljstvo dalo izjemen prispevek tedanji družbi in si brez njega ni mogoče predstavljati nekaterih družbenih in kulturnih premikov, je ta oblika prostovoljstva skoraj popolnoma prenehala zaradi 'odločitve' družbe, da bo postala bolj tekmovalna. Tudi sistem izobraževanja se je podredil tekmovalnosti in materialnemu napredku. To ni edini razlog, da ta oblika prostovoljstva ne more odgovoriti na specifične izzive današnje družbe, ki se stara. Razlog za to je predvsem v tem, da mu je manjkal medgeneracijski vidik oziroma medčloveški/partnerski odnos kot 'edini program'. Medgeneracijski programi namreč zavestno delajo na vezeh med ljudmi, kar je tudi vsebina modela eden–enemu. Tako telesno kot tudi duševno zdravje in ravnovesje sta namreč v teku celotnega življenja odvisna od tega, kako so te vezi prisotne oziroma odsotne. Namerni in dobro preiščeni medgeneracijski programi dovoljujejo ljudem vseh starosti in sposobnosti,

da si med seboj delijo talente, prizadevanja in znanje tako, da s tem utrjujejo medsebojne vezi. To koristi celotni družbi. Medtem ko so prvi medgeneracijski programi temeljili na materialni pomoči (premoščanje revščine, izolacije itn.) in je bila v njih pomoč še vedno 'produkt', kar je vplivalo tudi na podrejenost enih drugim, so sedanji programi napredovali tako v sistematičnem kot tudi vsebinskem smislu, in sicer tako, da posebej nagovarjajo stare ljudi (65+), naj prevzamejo, kolikor morejo, kakšen vidik družbene odgovornosti do mladih. Programi jih vabijo, da bi bili znova subjekt družbe. Donna Butts v članku omenja tri novejši programe: finančna pomoč otrokom, ki izhajajo iz revnih družin; poučevanje otrok; skupno delo na okoljskih programih, o katerih je bil že govor. Značilnost novih programov je, da povezujejo stare in mlade ter da se jih spodbuja k medsebojni delitvi stvari, ki povečujejo medsebojno partnerstvo.

2.2.3.2. Pozitivni rezultati za ljudi vseh starosti

Medgeneracijski programi ne spodbujajo samo večjega sodelovanja med ljudmi, pač pa tudi dejansko izboljšujejo pogoje zdravja in blaginje. Študije so pokazale, da stari ljudje, ki so se vključili v prostovoljsko delo, mnogo manj trpijo zaradi debelosti ali zaradi nezdravega uživanja hrane. Izboljšša pa se tudi orientacija starih v prostoru. Stari ljudje začnejo na novo ceniti sami sebe. Prijateljstvo z mladimi jim ne le omogoča, da jim lahko posredujejo svoje izkušnje, pač pa se ob njih prerodijo. Nek upokojenec, ki je prej delal v ladjedelnici, je rekel: »Nikoli doslej nisem vedel, da ima moje življenje smisel.« Pridobijo pa tudi mladi. Postanejo 'pomembni' in priznani v družbi. Prijateljstvo s starim človekom jim omogoča, da z njimi delijo svoje edinstvene talente in da jih z njimi tudi oblikujejo. Mladi ljudje, ki so vključeni v medgeneracijske programe, začnejo ceniti starost, pridobivajo pa tudi na osebnostni ravni: njihova energija in mladost se pri starem človeku sreča z modrostjo, vodenjem in pomočjo.

2.2.3.3. Tipi medgeneracijskih programov

Donna Butts govori o štirih tipih medgeneracijskih programov: 1. mlad človek/otrok pomaga staremu človeku; 2. star človek pomaga mlademu/otroku; 3. mlad in star pomagata skupaj nekemu drugemu človeku, ki ju potrebuje; 4. medgeneracijska središča za srečevanje vseh generacij.

Izkušnje govorijo, da so mladi oz. otroci, ki pomagajo starim, bolj uspešni v šoli, da vedo, kaj hočejo, da so odgovorni in imajo razvit čut pripadnosti. Mladi ponavadi učijo stare, kako se uporablja računalnik, so mentorji starim priseljencem, ko se pripravljajo na izpit za pridobitev državljanstva (Florida), v nekem pomenu skrbijo za dom starega človeka (kontrolirajo delovanje tehničnih pripomočkov in pristojnim službam sporočajo, če je kaj narobe), starim prinašajo hrano ipd. Ko star človek pomaga mlademu/otroku oz. njegovi družini, to pomeni, da zjutraj redno vstaja, skrbi za telesno gibčnost, dežura pri telefonu, pelje otroka na sprehod oz. v šolo, pomaga družini, če gre za otroka s posebnimi potrebami ipd. Kadar oba skupaj pomagata tretjemu, gre ponavadi za povratno ugotovitev, da si pravzaprav pomagata med seboj in da je delo mladih in starih skupaj izjemen prispevek družbi. Dejanske koristi, ki jo imata oba, ko vidita, kako se v njunem delu odvija načrtovanje, raziskovanje, razpravljanje, monitoring ipd., se ne da izmeriti.

2.2.3.4. Medgeneracijska središča

Medgeneracijsko središče je lahko soba, hiša, šola, igrišče, center za stare (seniorski center), ulica, če ni preveč prometna, skratka prostor, na ali v katerem se lahko stari in mladi srečujejo in sklepajo nova prijateljstva. Medgeneracijski programi, ki se večinoma odvijajo po osnovnem modemu eden–enemu, se v medgeneracijskih središčih križajo, sklepajo pa se tudi nova prijateljstva.

V medgeneracijskem središču se križajo poti vseh generacij. Osnovni model je sicer (eden–enemu in sodelovanje med mladimi in starimi), porajajo pa se tudi nove iniciative. Ena od takih iniciativ je bilo na primer vprašanje, če lahko 85 let star človek še uči v osnovni šoli. Odgovori v medgeneracijskih središčih so nenavadni. Zunaj medgeneracijskega prostora bo odgovor najbrž 'ne', v okviru medgeneracijskih programov pa to sodelovanje že obstaja. Bistvo generiranja novih programov je v tem, da medgeneracijsko sožitje črpa iz partnerskega odnosa. To pomeni, da sta 80-letnik in sedemletni otrok lahko partnerja in da je odnos prerasel v zaupanje. Otrok nima več odnosa 'do' starega človeka oziroma 'do starih', ampak ima odnos 's' starim človekom. Predmetni odnos prerase v osebnega. Če ne bi bilo izkušenj dobre prakse, o tem ne bi bilo mogoče govoriti.

Podobno sodelovanje med starimi in mladimi se obrestuje na okoljskih programih. Rezultati ne pridejo sami od sebe, pač pa so posledica skrbnega načrtovanja in priprave. Isto velja tudi

za razmislek o doseženem. Konstruktivna razprava lahko izboljša kakovost medgeneracijskih interakcij in vodi k bolj zavzetemu sodelovanju tudi na drugih ravneh. Če ni uravnoveženega razmerja in recipročnosti, potem razmerje ne more biti rodovitno in ne generator novih iniciativ.

Najbolj inovativni medgeneracijski programi, ki potekajo v ZDA, so Habitat Intergenerational Programs iz Bostona (okoljsko-urbanistični programi, ki so se začeli že leta 1977), program Akademije San Pasqual iz Kalifornije (stari pomagajo mladim, da začnejo samostojno živeti), Across Ages (pomoč, ki jo nudijo stari otrokom v družinah, v katerih sta zaposlena oba starša), The ManaTEEN Club s Floride (otroci oskrbujejo stare), Roccori Senior Club iz Minnesote (stari ljudje učijo otroke spretnosti govorništva v šoli) in drugi.

2.2.3.5. Nagrajeni medgeneracijski programi v letu 2008

Združenje Generations United je leta 2008 nagradilo deset medgeneracijskih programov (Generations United, 2008). Iskanje in ocenjevanje je potekalo ob pomoči fundacije MetLife. Eden od ciljev tega iskanja je bilo tudi ugotavljanje ustreznosti kriterijev, po katerih naj bi v prihodnje spodbujali oblikovanje novih programov. Gre za naslednje kriterije: struktura programa, detajli programa, dinamika medgeneracijskih kontaktov, vpliv programa na udeležene, ustreznost glede na potrebe neposredne skupnosti, interakcija z drugimi skupinami, izobraževanje udeležencev, vključenost celotne skupnosti, trajnost (odnos do drugih trajnostnih praks), samoevalvacija, kreativnost in možnost replikacije programa v drugih skupnostih.

Tem merilom je ustrezalo naslednjih deset programov, katerih podrobnosti so predstavljene v publikaciji *The 2008 Intergenerational Shared Site Best Practice Awards*:

1. Program JEWEL (Joining Elders with Early Learners; Mount Kisco, New York) se je začel leta 1998 z otroki iz dnevnega centra Mount Kisco in starimi iz doma za oskrbo Westchester, ki so se začeli srečevati med seboj enkrat tedensko.
2. Marilyn and Gordon Macklin Intergenerational Institute (Findlay, Ohio) je bil ustanovljen leta 2002 in omogoča različne vaje, svetovanje in oskrbo otrok. Ustanova je del naselja, namenjenega upokojujencem, in vključuje skupno življenje starih z različnimi potrebami – v naselju je tudi skupina bolnikov z Alzheimerjevo boleznijo in hospic –, v življenje v tem

naselju pa so vključeni tudi otroci, ki deloma potrebujejo dnevno oskrbo, deloma pa oni skrbijo za stare ljudi.

3. Program Sosedje rastejo skupaj (The Neighbors Growing Together) se je začel 1991 na tehnični univerzi Virginia (Blacksburg, Virginia), na kateri so najprej odprli dnevni center za stare, kasneje pa tudi dnevni center za otroke. Program je leta 2001 zrasel v medgeneracijsko skupnost.
4. Program SPAN (San Pasqual Academy Neighbors) v Scandidu (Kalifornija) je celovit program skupnega življenja na zaokroženem področju (kampus), ki povezuje stare in mlade. Stalni prebivalci so stari ljudje, mladi pa prihajajo 'na obisk' vsak dan. Pogosto druženje starih in mladih ustvarja pogoje, da stari v posameznih obdobjih prevzamejo tudi širšo odgovornost za otroke (učenje, različne dejavnosti, bivanje ob koncu tedna in ob počitnicah ipd.).
5. Program URC (United Retirement Center) iz Brookingsa (Južna Dakota) omogoča oskrbo (stari skrbijo za stare) in neodvisno življenje, omogoča pa tudi dnevno varstvo. Po letu 2001 so v program vključeni tudi otroci, in sicer bodisi kot tisti, ki potrebujejo varstvo, bodisi kot tisti, ki varujejo in so udeleženi pri življenju starih ljudi. Starejši se imenujejo 'stari starši'. Stari otroke na neki način 'posvojijo'.
6. Program Hiša stare mame (Grandma's House) v Orlandu na Floridi je medgeneracijski program, kjer otroci in stari od leta 2000 živijo skupaj v okolju, ki je podoben domu. Center, ki je namenjen starim in prizadetim otrokom, živi relativno avtonomno življenje z minimalno podporo strokovnih delavcev.
7. Program Vzgojni in varstveni center zelena dežela (Green County Educational Service Center) iz Yellow Springsa, Ohio, deluje kot predšolski program od leta 2001. Značilnost programa je, da se odvija v zaokroženem prostoru in da vključuje celotno skupnost, ne le stare in otroke ter njihove starše. Program je bil ustanovljen kot odziv na težave, ki jih pri otrocih in v družbi povzroča šola in vedno bolj zapleteni družbeni odnosi.
8. Program Skrb za otroke v Hesstonu (Hesston Child Care) se je začel leta 1997 kot majhna medgeneracijska skupnost, ki je bila povezana s tamkajšnjo župnijo. Iz tega je nastala večja ustanova, v kateri živijo stari, otroci pa jih dnevno obiskujejo. Stari vsaj enkrat mesečno obiščejo šolo in so tisti dan 'učitelji'.
9. V mestu Millwaukee v Wisconsinu že 16 let deluje Program sv. Ane, ki je nastal kot 'zasilna rešitev' zaposlenih v domu za ostarele. V domu so se začele razvijati različne aktivnosti, ki so sčasoma prerasle v medgeneracijske programe. Otroci so 'kot doma' in tam lahko tudi prespijo.

10. Program Pod eno streho (Under one Roof) je eden najstarejših medgeneracijskih programov v ZDA. Deluje že 23 let (Norwalk, Connecticut). Začel se je v prazni šoli, ki jo je mesto obnovilo z namenom ustanoviti medgeneracijsko skupnost.

2.3. Sklep

Dosedanje izkušnje medgeneracijskih programov so tako pomembne, da ni več mogoče dvomiti, da je to obljuba družbenega razvoja za 21. stoletje. Pomenijo tudi trdo delo ljudi na samih sebi. Programi temeljijo na človeku in ne na proizvodu. Zato so medgeneracijski programi tudi pomembna obljuba za ekonomijo in politiko. V njih sta pomešani energija mladosti in modrost starosti. Na nekem letaku je neki gospod Rogers zapisal: »Naj bomo predšolski otroci ali mladostniki, doktorji znanosti ali upokojeni starci, ljudje smo pač vedno taki, da hočemo vedeti, ali smo sprejemljivi taki, kot smo, in ali to, da smo živi, prinaša kako novost v življenje drugih.« Medgeneracijski programi nudijo vsaki generaciji, da se osredotoči na to, kar je, in drugim prinese kakovost drugačnosti. Nenazadnje gre za kakovostno in aktivno staranje. Mednarodni svet za aktivno staranje (ICAA; <http://www.icaa.cc/>) uporablja izraz 'vključeno življenje' (engaged life). Vsak mlad človek, ki želi kakor koli pomagati starim, mora vedeti, da jim najbolj pomaga, če jim pokaže, da še niso za v staro šaro. S tem pomaga tudi sebi. Stari ljudje lahko polno sodelujejo v družbi s tem, da dajejo mladim priložnost, da se srečajo z njimi.

2.4. Agenda Javna politika

Glede na spodbujanje medgeneracijskega zблиževanja med starimi in mladimi (otroci) in glede na lastne izkušnje je združenje Generations United za 110. kongres pripravilo obširen seznam predlogov, ki naj bi jih kongresniki upoštevali v zakonodajnem ciklusu 110. kongresa (med 3. januarjem 2007 in 3. januarjem 2009). Agenda (<http://www.gu.org/Publi6291236.asp>) je rezultat preišljenega razvojnega procesa, ki ga na eni strani podpirajo izkušnje dobre prakse, na drugi strani pa zavzetost vseh organizacij, ki so vključene v Generations United in si prizadevajo, da bi se izboljšalo življenje otrok, mladih in starih s pomočjo medgeneracijskih strategij in programov ter javne politike. Agenda temelji na več kot 20-letnem prizadevanju Generations United za promocijo ekonomskih, družbenih in osebnih imperativov v medgeneracijskem sodelovanju. V Agendi je med drugim zapisano, da gledajo pobudniki ta vprašanja zavestno skozi medgeneracijska očala: medtem ko podpirajo širok spekter politik, si

prizadevajo čim bolj skrčiti seznam prioritiet. Omejitev je potrebna zaradi pomembnosti vprašanja medgeneracijskih odnosov in zaradi zavesti, da je na tem področju potrebno izkušeno vodenje.

V Agendi sta zapisani dve prioriteti. Prva prioriteta se nanaša na nujnost sprejema zakona o podpori družinskim oskrbovalcem, in sicer z namenom, da se bo lahko začel oblikovati izobraževalni proces oskrbovalcev in da se določi odgovorne za podeljevanje licenc (predmet predloga zakona ni le skrb za stare, pač pa skrb za stare in otroke na temelju izkušenj najbolj perspektivnih medgeneracijskih programov in osnovnega modela eden–enemu). Druga prioriteta se nanaša na potrebno uveljavitev finančne podpore multigeneracijskega oziroma civilnega/državlanskega angažmaja, ki ga predvideva *Zakon o starih Američanih* (Older Americans Act), ki je bil sicer sprejet že leta 1965. Združenje Generations United v obeh primerih ameriškemu kongresu ponuja svoje partnerstvo in izkušnje.

Agenda podkrepi prioriteti s šestimi sklopi vprašanj in predlogov. Vse predloge utemeljuje s prepričanjem, da je treba vzroke družbenih problemov razumeti kot človeške probleme. Tudi problemi, ki se na prvi pogled ne nanašajo neposredno na človeka, so človeški. Medgeneracijski programi ne določajo tipov pomoči, pač pa definirajo pomoč kot bližino in sklanjanje k človeku. Prvi od predlogov govori o nujnosti, da se ovrednoti pomoč družinskih oskrbovalcev, starih ljudi oz. družin 'starih staršev' in otrok, posebno tistih otrok, ki izvirajo iz revnejših družin. Zanimivo je, da mnogi stari ljudje, ki so se vključili v ta program, ugotavljajo, da brez konkretne pomoči ne bodo mogli prevzeti nalog, da pa je daleč najpomembnejše spoznanje, da se je zavest o nujnosti pomoči rodila kot rezultat partnerskega odnosa med starimi in otroci.

Nek upokojeni major je napisal: »To, kar večina otrok najbolj potrebuje, imajo stari ljudje v izobilju. Brezmejno ljubijo in so prijazni, potrpežljivi, humoristi in nezahtevni učitelji življenja. In kar je najpomembnejše: imajo piškote.«

Drugi predlog se nanaša na državno podporo socialnih programov, zlasti medgeneracijskega partnerstva in državlanskega angažmaja starih ljudi. Gre za konkretno pomoč otrokom revnih družin, ki imajo težave v šoli. Upokojena Aggie Bennett je zapisala: »Prišla sem za štirinajst dni, ostala pa sem šestnajst let. To je bilo preprosto potrebno. Stari ljudje ne marajo ves dan postopati okrog hiše. Zase že vem, da ne.«

Tretji sklop predlogov se nanaša na žive skupnosti (livable communities). Gre za dolgoročen program 'mesta, prijazna do vseh generacij', ki ga izraža naslednji stavek: »Otroke je treba učiti, da je v zemlji, na kateri stojimo, tudi pepel njihovih prednikov. Če hočemo, da bodo otroci spoštovali zemljo, jih moramo učiti, da je zemlja bogata z življenji naših prednikov« (meščan iz Seattla). Gre za spodbujanje ukrepov, ki jih predvideva ameriški medgeneracijski stanovanjski zakon (2002).

Četrti sklop predlogov se nanaša na pomoč revnim družinam in na prehranjevalne navade starih in otrok. Starši so v teh družinah večinoma zdoma ali pa ne zaslužijo dovolj za dostojno življenje. Podobno kot v drugem predlogu (podpora socialnim programom) je tudi v tem poudarek na partnerstvu med starimi in otroci, posebno kadar gre za otroke brez staršev.

Peti sklop predlogov se nanaša na zdravstveno varstvo. Eden pomembnih ciljev združenja Generations United je izboljšati dostopnost zdravstva ter zaščititi otroke in stare oz. najbolj ranljivo populacijo (ZDA nimajo obveznega zdravstvenega zavarovanja).

Šesti sklop predlogov se nanaša na sedanjo davčno politiko, ki ne upošteva dejanskih potreb ljudi na področju zdravja in blaginje. Združenje Generations United pojasni, da ne gre za neskončno velika sredstva, pač pa za relativno majhne spodbude javnosti. Z malenkostnimi spremembami davčne stopnje bi ne le omogočili uresničevanje ciljev, zamišljenih v medgeneracijskih programih, pač pa bi dolgoročno izboljšali tudi ekonomski položaj družbe. Senator Claude Pepper je rekel: »Če bi več politikov namesto na prihodnje volitve mislilo na prihodnjo generacijo, bi bilo boljše za celo državo in za cel svet.«

2.5. Medgeneracijsko sodelovanje in izobraževanje za trajnostni razvoj okoljske politike

Tisti, ki si prizadevajo za izobraževanje za trajnostni razvoj, že od začetka odkrivajo vedno nova področja sodelovanja med ljudmi. Sodelovanje je najpomembnejši vidik trajnostnih praks, saj je trajnostni razvoj prvenstveno dolgoročni program preobrazbe družbe. Lester Brown, ki je v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja iznašel izraz 'trajnostni razvoj', je to idejo razumel v družbenem smislu. Z njo je opredelil tisto družbo, ki lahko zadovolji svoje potrebe, ne da bi s tem prihodnjim generacijam zmanjševala možnosti pri zadovoljevanju njihovih potreb. Ta pojem 'trajnostne usmeritve' je bil leta 1987 skoraj v celoti sprejet v

poročilu Združenih narodov o trajnostnem razvoju (Our common future). Izvirno sporočilo trajnostnega razvoja v povezavi z medgeneracijskim odnosom je, da imajo sedanja in prihodnje generacije enake možnosti za uresničevanje svojih potreb le, če gre za med seboj povezane generacije ljudi.

Okoljsko izobraževanje je pokazalo, da si imajo stari in mladi ljudje o njem veliko povedati. Gre za različna znanja, izkušnje, spretnosti, percepcijo in upoštevanje naravnega okolja, ki se na področju medgeneracijskih odnosov izražajo kot trajna naloga vključevanja obeh (oz. vseh) generacij in enakopravnega obravnavanja okolja.

Medgeneracijsko sodelovanje na področju okolja predlaga še eno povezavo med človeškim in naravnim okoljem. Izhaja namreč iz čuta odgovornosti do okolja, izboljšuje pogoje življenja in razvija potrebne spretnosti, da bi se lahko zamisel o enakovrednosti človeškega in naravnega okolja tudi uresničila. Medtem ko je osveščanje mladih o okolju v obdobju osnovnošolskega izobraževanja relativno razvito in so otroci do 14. leta posebej dojemljivi za ta vprašanja, se zdi, da širitev tematike na humano ekologijo in tudi na mlade do 21. leta zavira staro prepričanje o ločevanju generacij: za otroke je dobro, za mlade, ki se odločajo o poklicni karieri, pa ni več aktualno. Najbolj naravna poteza tako naleti na miselni vzorec ločevanja in obvladovanja.

Teoretično delo na področju medgeneracijskega sodelovanja se je soočilo s protislovnostjo neke kulture. Zato je pristopanje k medgeneracijskim praksam postopno. Značilna sta dva pristopa: multigeneracijski pristop, kjer so vključene vse tri generacije ljudi (oz. štiri generacije, če se obdobje starosti deli na dve generaciji); 'terapevtski' pristop, ki vključuje prvo (mlade) in tretjo generacijo (stare), ti dve pa delujeta skupaj relativno samostojno tako, da ščitita aktivno generacijo staršev. Ker bo v nadaljnjem besedilu poudarek na drugem pristopu, naj poudarim, da je multigeneracijski pristop način, ki poskuša kompleksno upoštevati nasprotja, ki jih povzroča ideja o (nujni) ločitvi generacij. Vsaka generacija nastopa deloma zase, deloma pa stopa na učno pot spoznavanja potreb drugih generacij. Cilj je medgeneracijski pristop.

Danes je na voljo že veliko podatkov o vplivu tega sodelovanja na zdravje obeh generacij, ki sodelujeta, oziroma na vse generacije, v nekaterih primerih pa je to sodelovanje dejansko preraslo zgolj človeški okvir in odigralo pomembno vlogo pri oblikovanju naravnega/urbanega okolja in okoljskega etosa. Značilen primer, ki še traja, je pobuda

medgeneracijskega sodelovanja v Bostonu (ZDA), kjer so mladi (do 14. leta) in stari sodelovali pri odločitvah mestnih oblasti pri načrtovanju zelenih površin v mestu in pri številnih drugih vidikih ureditev urbanega okolja po meri človeka. Bistveno pri tem konkretnem tipu sodelovanja je bilo, da se je pri njem prvič uveljavila 'dvogeneracijska' skupina prostovoljcev (mladi in stari) in da je bila pri mestnih oblasteh obravnavana kot enakovreden partner. Leta 2004 je izšla zanimiva publikacija *Boston Breakthroughs: 400 Years of Social and Nonprofit Innovations* (<http://www.tbf.org/uploadedfiles/socinnbrofinal.pdf>), ki med drugim pripoveduje o tej nenavadni izkušnji.

Ameriška Nacionalna medicinska knjižnica od leta 2002 naprej redno obvešča uporabnike o dosežkih medgeneracijskega učenja, ki ima očitne zdravstvene rezultate. Medgeneracijski dialog je orodje, ki pomaga ljudem odkriti pomembnost okolja za njihovo osebno zadovoljstvo in za urejanje odnosov med generacijami in med sosedi. Ne glede na velike uspehe pilotskih projektov in praks pa to področje v strokovni in znanstveni literaturi še ni bilo deležno ustrezne pozornosti. Ameriško združenje Generations United (<http://www.gu.org/>) je lahko izhodišče tako za študij primerov kot tudi za iskanje kazalcev, da se na tem področju vendar nekaj spreminja. Po letu 2003, ko je začel izhajati *Časopis za medgeneracijske odnose* (Journal of Intergenerational Relationships), se je to vprašanje začelo obravnavati bolj sistematično.

Programi, ki obravnavajo tako sodelovanje generacij kot tudi področja, na katerih prihaja do sodelovanja, izpostavljajo inovativne pristope, artikulirajo okvirne programe in načela ter predstavljajo trenutno najbolj pomembna področja, na katerih bi lahko ti programi pokazali svojo učinkovitost. Programi se razlikujejo tudi glede na to, ali so povsem praktični, oziroma ali so tudi izobraževalni, in ali predstavljajo teoretsko nadgradnjo. Večina programov se nanaša na vidike (okoljskega) zdravja, spremljanja (monitoring), ocenjevanja, obnavljanja, preprečevanja škode in ohranjanja čistega okolja, vedno več pa je tudi programov, ki so namenjeni medgeneracijski podpori, varovanju ljudi s hudimi zdravstvenimi težavami, spremljanju dementnih ipd. Ne glede na to, da se odpirajo nova in zahtevna področja sodelovanja, so okoljski programi pomembni zato, ker že sami po sebi izpostavljajo povezanost živega in neživega okolja, s tem pa spreminjajo percepcijo nekaterih tradicionalnih izobraževalnih orodij, kot na primer topografije, geologije in geografije ter opazovanja podnebja, pa tudi percepcijo povezanosti človeka z naravnim okoljem.

Delitev na okoljske programe in druge se zdi ustrezna zato, ker so okoljski cilji bolj preprosti in teoretično bolj utemeljeni. To ne pomeni, da so druge prakse manj pomembne ali da jih je manj.

2.5.1. Okvirni okoljski programi

Okvirna predstavitev okoljskih programov, v katerih prihaja do sodelovanja med generacijami oziroma so le-ti plod tega sodelovanja, predpostavlja, da je prekrivanje področij okoljskega izobraževanja in medgeneracijskega sodelovanja znano. V začetku je cilj predvsem prekrivanje področij in učenje. Smisel je čim večje prekrivanje, čim boljše poznavanje lastnega izhodišča in čim večja učljivost. Za boljše razumevanje okoljskih programov medgeneracijskega tipa je primerno pojasniti nekaj ključnih pojmov:

- Program se imenuje 'pooblastilo', ki izraža hkrati usposobljenost in odgovornost. Pooblastilo je proces, v katerem se posamezniki, skupine ali organizacije usposabljaajo za izražanje lastnih potreb in za obvladovanje želje po neposredni uresničitvi potrebe. Da bi to človek dosegel, potrebuje izoblikovan vrednostni sistem in ustrezne priučene sposobnosti, da uresniči spremembo. V tem programu so pomembne redna vaja, učenje, večanje samozavesti ipd. Pooblastilo je vez med ljudmi, ki imajo podobne želje, da se zblížajo in postanejo skupaj zares ustvarjalni.
- Interaktivna pedagogika je drugo ime za osnovno pravilo, da ni več stanovske razlike med učencem in učiteljem. Vsi si namreč svoje znanje delijo, kot da bi bilo skupna dobrina. Ta vidik je izjemno pomemben za okoljsko ozaveščanje in za perceptivnost humane ekologije. Na Univerzi Cornell v Philadelphii (ZDA) je Marianne Krasny razvila poseben program interaktivnega medgeneracijskega učenja, v katerem poleg mladih in starih nastopa še skupina znanstvenikov oziroma znanstvena skupnost (scientific community).
- Mnogovrstne discipline in mnoge naloge. Multidisciplinarnost je prva stopnja interdisciplinarnosti. Nanaša se na razmeroma ozko področje, ki pa ga osvetljuje z raznih zornih kotov. Izobraževanje je več kot le nabiranje znanja. Je dinamičen proces, ki zajema več vidikov in je trajen proces. Program vključuje stare ljudi, prostovoljce,

ki so morda strokovnjaki na posameznih področjih, in mlade ljudi, vsi pa se kot učitelji in kot učenci učijo skupaj in med seboj. Specifična oblika tega programa je 'potepanje' starih in mladih po muzejih, kmetijah, živalskih vrtovih in seveda tudi v zaščitene naravnih območjih.

- Življenjsko pričakovanje je program, ki pomeni dve stvari: pričakovanje daljšega življenja in pričakovanje bolj kakovostne starosti. Kakovost življenja je vedno kakovost zadnjega obdobja oz. sedanjega obdobja življenja. V tem programu se identificirajo potrebe starih in mladih, vsi pa si lahko pomagajo pri vzdrževanju zdravja. Nekateri nenalezljive bolezni, ki niso vezane samo na starost – čeprav so v starosti pogostejše –, lahko postanejo motiv medgeneracijskega sodelovanja. Temu se pridružujejo tudi izkušnje drugih kultur (npr. ajurveda).
- Trajnostni razvoj je izrazito medgeneracijski koncept. Trajna družba je varna za vse generacije. V taki družbi si nobena generacija ne želi, da bi spodkopavala gospodarski ali družbeni sistem. Program se izraža prek vsestranske pomoči, npr. v 'uličnih skupnostih', dežurstvu na prehodih za pešce, pripravljenosti pomagati bolnim v zadnjem obdobju življenja ipd. Pomemben cilj tega programa je, da lahko ostajajo stari ljudje doma in da ni treba razmišljati o posebnih institucijah, ki bi skrbele za stare in umirajoče. Čeprav so lahko potrebe nenadne in kratkotrajne, v tem programu stari in mladi kljub temu sodelujejo in načrtujejo dejanja dolgoročno. To pomeni zavestno razvijanje manj zahtevne družbe, kar se končno obrestuje tudi pri okolju. Medgeneracijski dialog se napaja v vrtnarjenju, zlasti pridelavi zelišč ipd.
- Oblikovanje skupnosti, ki se kontinuirano uči, je program, ki je neposreden rezultat prejšnjega. Splošno prepričanje strokovnjakov je, da je učenje družbeni proces oziroma proces družbenih interakcij. Ljudje različnih poklicev in sposobnosti so idealna baza neformalnega učenja zunaj v naravi ali v posebnih človeških potrebah. Večja kot je razlika v letih, bolj zanimiva in plodna je interakcija.

2.5.2. Konkretni okoljski programi

Ameriško združenje Environmental Alliance of Senior Involvement izvaja program Skupine starih za okolje (Senior Environment Corps), ki se ukvarja z monitoringom naravnega okolja, sajenjem dreves, čiščenjem poti po neurjih ipd. Vključeni so tudi mladi vseh starosti.

Medgeneracijska šola na prostem (Intergenerational Outdoor School) je program, ki ga je razvila PennState University (Philadelphia), ukvarja pa se s spoznavanjem naravnega okolja, zgodovine narave in nenasiljem. Program je namenjen starim in otrokom med 10. in 12. letom starosti.

Univerza Temple, prav tako v Philadelphii (Pensilvanija), je razvila program Družinski prijatelji in okoljsko zdravje, ki se ukvarja z okoljskim zdravjem. Stari sodelujejo z otroki, ki niso starejši od 12 let.

Različne šole v Tampu na Floridi so oblikovale program Mednarodni forum za civilne pobude (Intergenerational Citizens Action Forums). Program je namenjen starim in srednješolcem, cilj programa pa je aktivno državljanstvo in razvoj civilne družbe.

Medgeneracijski program Habitat iz Belmonta je namenjen starim in mladim od 10. do 18. leta starosti, ukvarjajo pa se z ohranjanjem rastlinskega sveta in poznavanjem biotske raznovrstnosti.

Univerza Cornell je razvila program Medgeneracijsko učenje o zemlji (Intergenerational Land Learning), ki zajema stare ljudi in otroke do 13. leta starosti.

Vsi programi temeljijo na prostovoljstvu, na izobraževanju za prostovoljstvo in na mikroprojektiranju.

Medgeneracijski programi poglobljajo občutek odgovornosti, spodbujajo k raziskovanju in odkrivajo možnosti, kako izboljšati neposredno okolje. Cilj teh programov je 'okoljska pismenost'. Okoljska pismenost pa se lahko nanaša na spremljanje dogajanj v okolju, monitoring voda, zbiranje video in fotografskega gradiva, pisanje poročil o delu in pripovedovanje, merjenje različnih vidikov kakovosti zemlje, spoznavanje majhnih živali v

tem okolju (npr. hroščev) itn. K okoljski pismenosti sodijo tudi različne vaje v oblikovanju javnega prostora, učenju in nastopanju na javnih prostorih in skrbi za ta prostor (npr. redno čiščenje, vrtnarjenje ipd.), organizacija skupnih dogodkov, mikroprojekti (vaja v načrtovanju), razvijanje občutka za zagovornišvo, oblikovanje novih habitatov, aktivno državljanstvo, pisanje pisem uredništvom časopisov, uradom ipd. (Prej opisani primer iz Bostona je vključeval vse to.)

Glede na povedano je očitno, da vsi programi vključujejo učenje. V medgeneracijskemu učenju se ne govori posebej o vzgoji, toda vrednote sestavljajo bistveno vsebino izobraževanja. Poseben vidik tega izobraževanja je razvijanje občutka za razstrupljanje. Okolje je na videz bolj odporno, ker se spreminja počasi, toda spremembe so trajne. Občutek za razstrupljanje predpostavlja intenzivni medgeneracijski dialog, dolgoročno načrtovanje in vključitev javnih služb. Pomembni sta tako neformalna oblika izobraževanja – ostrenje občutka – kot tudi ustrezne politike javnih ustanov, da neformalnih opozoril ne bi spregledale.

2.6. Razvoj programov in rekrutiranje starih ljudi

Dejavniki, ki vplivajo na prožnost in prodornost programov, so odvisni od načelne predhodne zaveze med generacijami, da bodo ravnale 'partnersko'. Gre predvsem za zavezo dveh generacij, generacije starih in mladih, ki temeljita na prostovoljstvu. Na aktivno oblikovanje strategij lahko vplivajo tudi profesionalne skupine, toda le kot partnerji. To vpliva na vse posamezne vidike programov in njihovih ciljev. Vse organizacije imajo komplementarne cilje in metode. V državah, ki so zaznale pomen strateškega partnerstva, delujejo različne skupine (v ZDA jih je več kot 350) na različnih osnovah (izobraževalni sistem, verske organizacije, klubi upokojencev ipd.), ki imajo sklenjena strateška partnerstva z organizacijami mladih. Skupine so večinoma neformalne.

Načelnost glede partnerstva vpliva na rekrutiranje starih in mladih. Več težav je pri starih. Zato se v medgeneracijskem delu posveča pozornost različnim pristopom: medijskemu, večstopenjskemu, ki mu sledi selektivni pristop, pristop s pooblastili (star človek si sam izbere vloge), 'komisijski' pristop (stari izbirajo stare); pri vseh pristopih se nenehno poudarja vidik partnerstva. Govori se o produktivni priložnosti v starosti. V tem kontekstu je treba omeniti vlogo visokošolskih institucij pri omogočanju ustreznega izobraževanja starih. Stari

ljudje niso preprosto 'partnerji', želje starih, da bi bili pokroviteljski, pa tudi ne gre zbijati iz glave s preveč resnimi izobraževalnimi programi.

Izobraževanje starih je ena od oblik vseživljenskega izobraževanja, ki pa ima gotovo nekatere posebnosti. Stari se namreč ne izobražujejo več zato, ker bodo potrebovali znanje za svoj poklic, temveč ker bodo potrebovali sposobnost dialoga. Mnoge oblike izobraževanja, na primer lutkarstvo, pesništvo, oblikovanje videoposnetkov, fotografija, branje, igre ipd. so primerne tudi za tiste, ki znanje posredujejo. Najtežja naloga je vaja v dialogu, v spraševanju. Dialog se namreč začne s pozornim poslušanjem in z vprašanji. Gre torej za vključevanje ekoloških tem, sedanjega stanja v znanostih in predvsem zdravstvenih vidikov. Pomemben vidik je širjenje besednega zaklada. Socialna ekologija govori, da je v okolju starih ljudi veliko zločnosti, brezdomstva, izolacije, izjemne družbene ranljivosti. Te vidike je treba pretvoriti v besede. Tem se potem pridružijo vprašanja ekoloških sledi, ki jih lahko pustijo aktivne skupine.

V izbiranju starih ljudi, ki naj bi sodelovali v medgeneracijskih skupinah, je pomembna človeška dimenzija okolja. Sem sodijo naslednji koraki: zbiranje osebnih fotografij in zgodbe, ki se skrivajo za njimi, pokrajinska avtobiografija skupaj z izkušnjo vrtnarjenja, uporaba okolja kot metafore (zlasti vrta) in opazovanja sprememb na rastlinah, ki so metafora življenjskih sprememb.

Rekrutacija starih predvideva omogočanje smiselnih priložnosti za dejavnosti. Čeprav je cilj medgeneracijskih skupin avtonomija in podjetnost, je treba računati na to, da so mnogi ljudje vse življenje delali to, kar so jim drugi rekli. Strategija oblikovanja smiselnih priložnosti naj bo dovolj prožna, da se bodo lahko uveljavili vidiki, ki so res produktivni.

2.7. Sklep

Izhodišče te predstavitve je bila izkušnja združenja Generations United in nekaterih drugih organizacij s področja Severne Amerike in Evrope. Povezave kažejo, da se dogaja veliko stvari tudi v Avstraliji, na Japonskem in na Novi Zelandiji. V literaturi je zaslediti veliko poročil iz nekaterih področij JV Azije, iz Hong Konga in iz nekaterih področij Indije. Za vse medgeneracijske programe je značilno, da se vedno bolj izrazito sklicujejo na partnerski odnos med vsemi generacijami. Glede na to programi predpostavljajo izoblikovan tip družbe,

ki poudarja demokratičnost odnosov, avtonomijo in samoiniciativnost. Želja po medgeneracijskem sodelovanju se je rodila spontano. Danes pa pomeni eno največjih obljub družbene transformacije. S staranjem prebivalstva pa strokovnjaki že dlje časa ugotavljajo pri starih ljudeh veliko željo, da bi kako področje, ki ga v aktivnem življenju niso mogli dosegati do konca, raziskovali v starosti. Četudi so v starosti manj sposobni za učenje, je na drugi strani zelo pomembno, da se jim posredujejo natančni podatki in da se ne zadovoljijo s 'poljudno znanostjo'. Pomen medgeneracijskega sodelovanja in vedoželjnost sta se v nekem smislu povezali in dali medgeneracijskim programom novo kakovost. V učenju v starosti se je pokazala pomembnost učenja med seboj, saj je med starimi ljudmi veliko takih, ki so bili v aktivnem življenju strokovnjaki na posameznih področjih. Čeprav je ta vidik bistven za sklepanje partnerstev med starimi kot tudi med mladimi in starimi, pa ta ne bi bil mogoč brez načelne odločitve za partnerstvo. Partnerstvo spodbuja k vpraševanju (tudi ta vidik je odločilen v medgeneracijskih skupinah), usmerja k 'popuščanju', iz učiteljev dela učence, predvsem pa kaže, da je treba ljudem pomagati, da ponovno odkrijejo sami sebe.

Kakor je pomembno, da se strategije in dejavnosti v medgeneracijskem sodelovanju rodijo spontano, je pomembna tudi nadgradnja programov, da bi se ugotovili kazalci kakovosti in možnost replikacije. Gre za podoben proces kot pri ogrevanju športnikov pred tekmo. Cilj ni dejavnost, pač pa sodelovanje in vključevanje. Na tej osnovi medgeneracijska dejavnost ostane na trdnih tleh.

3. Nemško govoreči prostor in bivanjska politika: Medgeneracijske oblike bivanja za tretjo generacijo

(dr. Ivan J. Štuhec)

3.1. Uvod

Da je staranje prebivalstva danes vseevropski in angloameriški demografski pojav, je več kot očitno. Nanj vplivajo različni dejavniki, med drugim izboljšani življenjski pogoji zaradi medicinsko-tehničnega napredka, boljša higiena, vsesplošna družba blagostanja kljub kriznim situacijam, dobra socialna varnost, skrb za zdravo življenje ter ne nazadnje več desetletij miru na evropskem kontinentu, ki je uspel po mirni poti odpraviti tudi totalitarni komunistični sistem. Odziv civilne javnosti v ZDA in drugih anglosaksonskih delih sveta je bil hiter in masoven. Verjetno tudi zaradi tega, ker tamkajšnja kultura veliko bolj temelji na posamezniku kot na državni skupnosti. Vse pobude, ki jih povezuje in združuje Generations United govorijo o zelo razvejanih in konkretnim situacijam prilagojenih dejavnostih medgeneracijskega sodelovanja, ki je nujno povezano s prostovoljstvom.

Problematika medgeneracijskega dialoga pa postaja vse bolj aktualna tudi v Evropi. Glede na organizirane oblike civilne družbe lahko ocenjujemo, da je Evropa reagirala na medgeneracijsko problematiko deset let za Ameriko. V pričujočem poglavju bomo najprej predstavili tovrstne pobude v nemškem prostoru in se osredotočili na bivanjsko problematiko, skozi katero se zrcali celotna problematika starajoče se družbe v neki deželi. Pri tem je potrebno povedati, da je razvoj bivanjskih pogojev, oskrbe starostnikov in medgeneracijske pobude v Evropi zelo različen. Vsekakor velja pravilo, da tam kjer so državljani navajeni odločati o samem sebi in svojem življenju, nastaja veliko različnih inovativnih pobud (Anglija, Nizozemska, Skandinavske države, Avstrija, Švica). V romanskem svetu, kjer je družina pomebno bolj cenjena in je v središču socialne mreže, ostaja skrb za starejše predvsem v kontekstu družine. V deželah, jer je vladal komunistični totalitarni sistem in kjer so vse oblike bivanja in oskrbe vodene s strani države, pa lahko govorimo o sistemskih blokadah.

3.2. Organizacija Dialog med generacijami (Dialog der Generationen)

Projektni urad Dialog med generacijami (DG), ki deluje v Nemčiji in ima sedež v Berlinu, je podobna organizacija kot Generations United v ZDA, s to razliko, da so slednji nastali iz dveh civilnih združenj in delujejo po principih prostovoljstva in nevladnih organizacij, medtem ko je nemški urad postal državno subvencionirana ustanova, ki ima sicer svoj izvor v civilni pobudi. Že zgolj to dejstvo govori o tem, kako je angloameriški svet veliko bolj zgrajen na posamezniku in njegovi pobudi ter kako se na kontinentu takoj vključi država, ki je v glavnem prevzela socialno skrbstvo.

Urad DG v svoji predstavitvi lastnega delovanja izhaja iz predpostavke, da je v zadnjih letih ena od najbolj diskutiranih in za prihodnost odločilnih tem vprašanje demografije in odnosa med generacijami. »Naše družbe so se znašle pred veliki izzivi: mladi postajajo manjšina, življenjska doba se zaradi boljše zdravniške oskrbe daljša, z njo pa nastopi tudi problem nege v poznem življenjskem obdobju. Manjšanje aktivne populacije ima posledice za delo in stanovanjske pogoje, za zavarovalniške in socialne sisteme, kot tudi za infrastrukturo. Manj mladih bo v prihodnje moralo dalj časa živeti skupaj s starejšimi«
(www.generationendialog.de/cms/).

Zadnjih deset let v Nemčiji ministrstvo za družino, starejše, ženske in mladino podpira mrežo, ki se imenuje Dialog med generacijami (DG). Vse do devetdesetih let je delovanje v povezavi z medgeneracijskim dialogom bilo obrobno družbeno vprašanje. V minulih letih je nastalo več različnih nastavkov in dejavnosti v tej smeri. Nastale so medgeneracijske oblike skupnega bivanja, različne oblike botrstva in mentorstva, sodelovanje med klubi seniorjev in vrtci, šolski projekti s pričevalci časa in drugimi zunanjimi partnerji, medgeneracijske oblike učenja na področju okoljske politike, premagovanja konfliktov in komunikacije ter podobno.

Razvoj je prispeval k temu, da so programi postajali vse bolj zanimivi za lokalno politiko. Nastala mreža tako ponuja vse več nacionalnih, evropskih in mednarodnih povezav.

Cilji urada:

- širjenje ideje o medgeneracijskem dialogu,
- mreženje projektov, ki so medgeneracijski, na ravni Nemčije, Evrope in mednarodno,
- posveti, spremljanje, izzivi, in razvoj projektov,

- ustvarjati podlage za nova izhodišča,
- izmenjava strok,
- podpora pri izgradnji lokalnih in regionalnih zvez za medgeneracijske projekte,
- razvoj in pospeševanje ukrepov in modelov na ravni države,
- delo z javnostmi in predstavitev projektnih idej.

Pomoč urada drugim ustanovam:

- pomoč pri strukturah, ki bodo sposobne izvajati medgeneracijsko delo,
- impulzi za pospeševanje komunalnih in regionalnih mreženj,
- strokovni posveti in programi,
- podatkovna banka,
- internetna ponudba,
- informacijski material,
- glasilo (Newsletter),
- svetovanje pri projektih,
- izobraževanje,
- namigi za financiranje,
- udeležba na kongresih,
- sodelovanje pri strokovni literaturi,
- tekmovanja.

Ciljne skupine:

- projekti, ki združujejo generacije,
- mladinske in seniorske organizacije,
- soseske in skupno delo,
- obšolsko izobraževanje mladih,
- šole, strokovne šole in univerze,
- izobraževanje odraslih,
- civilne in prostovoljne organizacije,
- deželne agencije in ministrstva,
- mediji, medijska pedagogika,
- ustanove in državljanski forumi,
- mesta in občine,
- gospodarstvo, kultura in politika,

- tisk in publicistika,
- vsi, ki se povezujejo za dialog med generacijami,
- evropski in mednarodni partnerji.

Projektne urad je marca 2010 v zvezi z medgeneracijskim dialogom predlagal pet politično-strateških usmeritev za Nemčijo:

1. odkrivati nove oblike učenja in pridobivati nove kompetence,
2. krepiti lokalne medgeneracijske koncepte,
3. krepiti angažirano državljansko politiko,
4. v politiki upoštevati medgeneracijskost in pravičnost,
5. mreženje teorij in praks.

Prof. dr. Kurt Lunscher je o medgeneracijski politiki dejal: ideja medgeneracijske politike v širokem pomenu besede pomeni, da izhajamo iz spoznanja, da je družbeni red potrebno utemeljevati na vseh generacijah.

Razlikovati je potrebno med dvema vidikoma politike:

- Deskriptivna politika generacij: medgeneracijska politika obsega vsa prizadevanja na področju institucionaliziranih oblik individualnih in kolektivnih odnosov med generacijami, ki se odvijajo v napetosti med privatnim in javnim. Pri tem je potrebno ugotoviti, koliko je pri tem potrebno upoštevati druga politična področja.
- Programska medgeneracijska politika: medgeneracijska politika pomeni, da ustvarjamo družbene pogoje, ki omogočajo, da bodo v prihodnje privatne in javne relacije med generacijami takšne narave, da bodo po eni strani pripomogle k razvoju osebnosti, ki bo odgovorna zase in za skupnost, in ki bodo na drugi strani prispevale k nadaljnjemu družbenemu razvoju.

V središču je razumevanje integralne medgeneracijske politike, ki ustvarja družbene pogoje za svobodno in v prihodnost odprto ustvarjanje medgeneracijskih odnosov.

Integralna medgeneracijska politika pomeni skupni pogled na posamezna politična področja (otročstvo, mladost, družina, starost, vzgoja in izobraževanje).

Poleg delovanja na nacionalni ravni se urad intenzivno vključuje v evropsko politiko. Leto 2012 bo leto starejših in solidarnosti med generacijami – v tej perspektivi urad predlaga, da medgeneracijska politika v Evropi izpostavi naslednje prioritete:

- priložnost za izmenjavo dobrih praks,
- podpiranje raziskav o medgeneracijskih odnosih in o medgeneracijski pravičnosti v različnih okvirjih (družina, vzgoja, delo, kultura, zdravje, nega, bivanje, družbena participacija in politika, državljanske pobude),
- medgeneracijska politika bi morala postati sestavni del lokalnih politik,
- leitmotiv: kako lahko dialog med generacijami prispeva k solidarnemu delovanju v času, ki je poln prelomov in izzivov;

in naslednje praktične vidike:

- vzpodbujanje politične in javne diskusije,
- izmenjava dobrih praks,
- vzpostavljanje mrež,
- študije in izkušnje o medgeneracijskem življenju,
- javne prireditve,
- razširjati učne in kompetenčne ukrepe,
- evropske konference o pospeševanju medgeneracijskega dialoga.

3.3. Starostniki in njihovo socialno varstvo

V najbolj celoviti in izčrpni študiji *Izhodišča in predlogi*, ki jo imamo v domači literaturi in ki govori o nacionalnem programu socialnega varstva ostarelih ljudi v obdobju med 2006 in 2010, je dr. Jože Ramovš med drugim opredelil izrazje glede starosti. Govori o treh življenjskih obdobjih: mladost, srednja leta in starost. »Starost ali tretje življenjsko obdobje se začne z upokojitvijo pri povprečno 60. letih, deli pa se v zgodnje starostno obdobje do 75. leta, ko je večina ljudi zelo samostojnih, srednje starostno obdobje od 75. do 85. leta, ko nastopa večja potreba po socialni pomoči, in pozno starostno obdobje po 86. letu do smrti, ko tako imenovani najstarejši ljudje potrebujejo praviloma zelo veliko pomoči ali celo popolno socialno oskrbo in nego« (Ramovš 2005: 4, 5).

Glede na psihološki razvoj človekove osebnosti bi seveda lahko govorili o sedmih obdobjih človekovega razvoja, kakor to razčleni Erika Prijatelj v svoji doktorski tezi *Psihološka*

dinamika rasti v veri (Priatelj 2008). Ker pa pričujoča razprava govori o bivanjskih možnostih starejše generacije, bomo v nadaljevanju uporabljali Ramovšovo razdelitev. Pri tem pa je treba dodati, da je tretje življenjsko obdobje danes zaradi vse daljše povprečne življenjske dobe mogoče razdeliti na dva dela: glede na aktivnost starostnika ali njegovo vse večjo odvisnost od pomoči drugih. Prav to razlikovanje tudi pomembno vpliva na bivanjske zmožnosti starostnikov in na možnosti, ki jih določeno okolje razvija ali ponuja.

Ramovš ugotavlja, da imamo v Sloveniji posteljne kapacitete v domovih za stare na evropski ravni. »Da pa je sistemsko šibka točka naših domov njihova velikost in arhitektura, ki ne podpirata medčloveškega sožitja, ter nizka usposobljenost kadra za kvalitetno komuniciranje v nasprotju z relativno dobro usposobljenostjo za negovanje, prehrano, čistočo in druge materialne potrebe starih ljudi« (Ramovš 2005: 16).

Gradnja domov v Sloveniji je podobna blokom ali velikim bolnišnicam, kar predpostavlja, da so stanovalci relativno gibljivi in samostojni. Oskrba v njih pa se je zaradi razmer razvila v smeri »zdravstveno negovalnega modela«, kajti stanje starejše populacije se hitro spreminja – po eni strani v smeri daljše življenjske dobe, s podaljšano vitalnostjo in po drugi strani z naraščanjem pojava demence.

Medicina s svojo tehnologijo ustvarja tudi t. i. terminalne bolnike, ki bi se jih bolnišnice rade rešile, ker je strošek zanje velik; domovi za ostarele se tako delno spreminjajo v bolnišniške oddelke. Vedno več je tudi starostnikov z demenco. Andrej Marušič ugotavlja, da »nezmožnost zaradi demence z leti hitro narašča. V populaciji nad 65 let ima že vsak dvajseti (5 %) demenco in ta odstotek se vsakih pet let podvoji: pri 75 letih 10 %, pri 80 letih 20 % in pri 85 letih že več kot tretjina« (Marušič 2009: 41).

Osebe, ki se odločajo za različne oblike socialne oskrbe na starost, bi lahko razdelili v tri glavne skupine: aktivni, dementni in terminalni starostniki. Vsak tip terja posebno obravnavo in posebno prilagoditev bivanjskih in drugih pogojev za življenje.

Ramovš ugotavlja, da je socialni model slabo vključen v slovensko domsko politiko (Ramovš 2005, 16). Zato vidi rešitev in vzpodbuja k načrtnemu usposabljanju ljudi za medčloveško sožitje z ostarelimi ljudmi, za večje vključevanje svojcev, prostovoljcev in okolja v življenje domov, za gospodinjski model uslužbencev, ki imajo bolj osebni odnos do ostarelih, za

prilagojene bivanjske prostore, ki so namenjeni dementnim osebam, skratka za uveljavljanje »temeljnega humanega načela«, da je tako ali drugače prizadeta oseba čim bolj vključena v svoje naravno okolje. V tem duhu so se zadnja leta v Sloveniji razvili tudi novi modeli varstva starejših, kot je dnevno varstvo, varna stanovanja, socialna oskrba na domu, pomoč na daljavo in različni sistemi prostovoljstva (Ramovš 2005: 17–23).

Martina Blasberger-Kuhnke in Andreas Wittrahm sta izdala knjigo *Altern in Freiheit und Würde*, v kateri skupaj z drugimi avtorji obravnavata vprašanje staranja celovito in sistematično. Tako ugotavljata, da pri temi staranja dejansko gre za »vprašanje, kako je lahko življenje uspešno glede na pojav staranja, kako lahko razumemo in pojasnimo življenjske neuspehe in trpljenje, kako naj ustvarimo življenjske prostore, oblike in uresničitve, ki so primerne za tretje življenjsko obdobje in kakšno naj bo človeka vredno umiranje« (Blasberger-Kuhnke & Wittrahm 2007: 27).

Nemčija kot ena od evropskih držav, kjer je socialni standard izjemno visoko razvit, verjetno ob Avstriji, Švici in Švedski najbolj, nam s svojimi modeli bivanja za tretjo generacijo predstavlja model dobre prakse, ki ni samo moderen v smislu iskanja novih rešitev v arhitekturnem smislu, ampak predvsem v smislu kvalitetnega življenja v tretjem življenjskem obdobju. Tako se v pričujočem poglavju želimo omejiti zgolj na vprašanje življenjskih prostorov oz. bivanjskih prostorov oz. načinov bivanja, ki so se razvili v Nemčiji, ne samo na pobudo države in državnih socialno-varstvenih politik, ampak v veliki meri na pobudo državljanov ter njihovih idej in želja, česar v Sloveniji dejansko nimamo, ker smo dediči etatičnega mišljenja socialnega varstva, kjer o vsem odloča država in v njej seveda politika.

3.4. Različne oblike bivanja

Zahteve, ki jih imajo ljudje do življenja in bivanjskih pogojev, so se v zadnjih desetletjih spremenile. Običajna gradnja stanovanjskih objektov je postala zastarela. Povsod se porajajo nove oblike bivanja, ki so znamenje splošnega preloma s preteklostjo. Demografski razvoj pa bo za starejše ljudi prinesel tudi nove priložnosti: starejša generacija bo številčno močnejše zastopana v odločujočih gremijih, s čimer bo lažje zagovarjala svoje lastne koristi; daljša pričakovana življenjska doba pomeni tudi, da se bodo lahko ljudem uresničevale sanje, ki jih v času delovne dobe niso mogli uresničiti; vire, ki jih nudi starejša generacija, bo treba bolje izkoristiti. Po drugi strani pa v prihodnosti družinska podporna mreža v tej meri, kot jo

poznamo še danes, ne bo več na voljo, ker se pomen družine v družbi spreminja. Družinsko pomoč bo torej treba nadomestiti s poklicno pomočjo, za katero pa ni na razpolago ne dovolj (mladega) osebja ne finančnih sredstev. Zato je pomembno, da se zgradijo in uveljavijo nove podporne mreže, ki niso niti družinske niti poklicne narave.

Ostareli ljudje danes preživijo zunaj stanovanja približno 2,5 ure dnevno. Stanovanje in neposredna okolica tako predstavljajo središče življenja posameznega ostarelega človeka in sta zato odločilna za njegovo dobro počutje. Raziskave kažejo, da starejši ljudje, ki so zadovoljni s svojim stanovanjskim položajem, bolj pozitivno načrtujejo prihodnost, so aktivnejši na telesnem, duševnem in socialnem področju, imajo več socialnih stikov in bolj pozitivno doživljajo vsakdan. Kot najpomembnejši potrebi na področju bivanja starejši ljudje navajajo potrebo po varnosti in neodvisnosti oz. samostojnosti.

Psiholog Lawton loči predvsem štiri posebne bivalne potrebe, ki so v starosti bistvenega pomena: varnost, spodbuda, kompetentnost in nadzor nad okoljem. Te potrebe so med seboj tesno povezane in vzajemno vplivajo druga na drugo. Izguba enega ali več teh dejavnikov po Lawtonu vodi v hudo izgubo kakovosti življenja (Görnert-Stuckmann 2005: 23). K temu sodi želja po prostorih, ki pospešujejo socialne stike in nadomeščajo tiste socialne stike, ki so jih starejši ljudje prej doživljali na delovnem mestu. Subjektivni oceni bivalne kakovosti lahko postavimo nasproti naslednja objektivna merila, ki podpirajo samostojno bivanje in bistveno pripomorejo h kakovosti življenja:

- odsotnost arhitektonskih ovir (tako v stanovanju kot tudi v njegovi okolici),
- funkcionalnost stanovanjske opreme in opremljenost s pripomočki v skladu z individualnimi potrebami,
- zadostna prometna povezanost,
- nedotakljivo bivalno okolje za ohranjanje socialnih stikov (Schöffler 2006: 9–11).

V zadnjih letih se je število možnih oblik bivanja za ostarele tako namnožilo, da so te postale za večino ljudi komaj še pregledne. Toda v nasprotju z razširjenim mnenjem živi velika večina starejših ljudi v lastnem zasebnem stanovanju in le zanemarljiv delež v t. i. institucionaliziranih oblikah bivanja. Večina ljudi namreč želi tudi v visoki starosti ostati v svojem stanovanju ter kar se da dolgo neodvisno živeti in odločati o samem sebi. V Nemčiji je tako samsko ali dvočlansko gospodinjstvo prevladujoča oblika življenja starejših ljudi: 52,5 % ljudi, starejših od 65 let, živi samsko, 40 % pa jih živi v dvočlanskem gospodinjstvu (ta

podatek je sicer problematičen, ker ni jasno, kam sodijo starejši ljudje, ki živijo v skupnem gospodinjstvu s svojimi otroci). Stanovanjska površina na osebo je leta 2006 znašala v takem gospodinjstvu starejših ljudi v povprečju 48,5 m² in bo po napovedi nemške zvezne vlade do leta 2010 narasla na 55,9 m² (Görnert-Stuckmann 2005: 49; Schöffler 2006: 9, 11, 12).

3.5. Tradicionalne oblike bivanja

V Nemčiji danes ločijo med tremi tipi stacionarne nege oz. domov za ostarele (Görnert-Stuckmann 2005: 40).

Prvi tip doma za ostarele, t. i. Altenheim, zagotavlja oskrbo za tiste starostnike, ko ne morejo več voditi lastnega gospodinjstva, vendar še ne potrebujejo stalne nege. Bivanje, zasebnost in samostojno odločanje o poteku dneva imajo prednost pred nego. Zasebne prostore dopolnjujejo skupni prostori, ki imajo domski značaj. Z uvedbo posebnega zavarovanja za nego je ta tip domov za ostarele izgubil na pomenu, ker jih socialno zavarovanje za nego (nem. Pflegekasse) ne podpira več. Ostalo je le še manjše število tovrstnih domov za ostarele (prav tam; Schöffler 2006: 11).

Drugi tip doma za ostarele je t. i. Pflegeheim, ki je najbolj razširjen. Ta tip domov je namenjen polni oskrbi in neprestani negi tistih oseb, ki brez pomoči ne morejo samostojno živeti ali skrbeti zase. V teh domovih nudijo 24 ur na dan vsestransko nego in oskrbo. Posledično se morajo stanovalci teh domov podrediti dnevni dogajanju v njih. V tem tipu domov sta oskrba in varnost močnejše poudarjena kot bivanje in samostojnost. Marsikateri od teh domov za nego bolnikov imajo posebne oddelke, ki so prirejani za potrebe dementnih oz. osebnostno spremenjenih ostarelih ljudi (Görnert-Stuckmann 2005: 40, 41; Schöffler 2006: 11).

Tretji tip doma za ostarele je t. i. Seniorenresidenz oziroma Wohnstift, ki bi ga lahko primerjali z našimi oskrbovanimi – varovanimi stanovanji. Med Seniorenresidenz in Wohnstift je razlika v nosilcih dejavnosti: v prvem primeru so nosilci večinoma zasebni, v drugem pa ustanove. Ta tretji tip stacionarne nege je bolj namenjen aktivnim, vitalnim upokojencem, ki so še kolikor toliko mobilni in lahko aktivno oblikujejo svoje življenje. Domovi tega tipa ponujajo stanovanja hotelskega tipa. Le redko imajo značaj pravega doma za ostarele. Večinoma razpolagajo z velikim deležem dodatnih površin in s storitvami,

povezanimi s tem. Stanovalec pa lahko sam odloča, ali in kako pogosto jih želi uporabljati. Med te storitve lahko sodijo npr. restavracija, plavalni bazen, telovadnica, frizerski salon, samopostrežna trgovina, recepcija. Po potrebi zagotovijo tudi nego v lastnem stanovanju, nekateri tovrstni domovi pa vključujejo tudi ločeni oddelek za nego. Komunikacijo med stanovalci spodbujajo tudi s pomočjo raznih prireditev, kot so koncerti, literarni večeri, ljubiteljski tečaji ipd. Življenjski standard je v tem tipu domov za ostarele zelo visok, in sicer tako z gradbenega vidika kot tudi z vidika obsega storitev. Razen tega je v večini teh domov zagotovljeno, da lahko stanovalci ostanejo v stanovanju tudi v primeru, če potrebujejo nego. Višji standard in storitve, ki so pogosto že zajete v ceno, kot tudi velikopotezno odmerjene dodatne površine, ki so prav tako značilne za ta tip domov, se odražajo tudi v višji ceni (Görnert-Stuckmann 2005: 41, 44, 45; Schöffler 2006: 42, 43). Ti domovi imajo v Nemčiji dolgo tradicijo.

Če sklenemo, lahko rečemo, da imajo domovi za ostarele tipa Seniorenresidenz/Wohnstift praviloma visok standard, so luksuzne oblike bivanja, ki povezujejo samostojno bivanje z visoko varnostjo in veliko bivalnega udobja. Vendar večji stroški pa niso vedno povezani z višjo ravno storitev.

Prednosti te oblike bivanja so naslednje:

- samostojno bivanje v stanovanju, ki je primerno za starostnike in je zelo udobno opremljeno,
- objekt ponuja veliko prostorov, kot so knjižnica, kavarna, restavracija, plavalni bazen, savna, klubski prostor itd.,
- stanovalec prejme obsežen paket osnovnih storitev, ki so zajete v plačilo za bivanje,
- stanovalec si lahko po potrebi izbere še dodatne storitve,
- dostopnost pomoči s pomočjo hišnega telefonskega klica,
- negovalno osebje je dosegljivo 24 ur na dan,
- stanovalec se lahko udeležuje široko razvejanega kulturnega in zabavnega programa,
- stanovalec lahko ostane v svojem stanovanju oz. v objektu tudi takrat, ko je potreben nege.

Pomanjkljivosti te oblike bivanja pa so naslednje:

- stanovalec mora plačati obsežni paket osnovnih storitev ne glede na to, ali jih potrebuje ali ne; le redke storitve je možno prosto izbirati,

- vstop v dom za ostarele tipa Seniorenresidenz/Wohnstift je pri nekaterih ponudnikih povezan z visokimi stroški (stanovanjska posojila),
- stanovalec prebiva v objektu, kjer so le še drugi starejši ljudje,
- ni sosedstva mlajših in starejših ljudi (Schöffler 2006: 51, 52).

3.5.1. Prednosti in slabosti tradicionalnega tipa bivanja

Pri vseh teh treh tipih stacionarne nege oz. domov za ostarele je skupnost pred individualnostjo, potreba po varnosti pred samoodločanjem in združevanje v homegene skupine pred mešanjem različnih krogov ljudi. Ta ponudba pa ni več v sozvočju s potrebami današnjih starostnikov.

V osemdesetih letih se je vedno bolj oblikovala kritika klasičnih oblik pomoči starejšim osebam: ambulantne ponudbe pogosto niso bile zadovoljive (bilo jih je premalo, bile so preveč oddaljene, predrage), Pflegeheim pa ni mogel izpolniti želje po samostojnosti in stiku z drugimi skupinami prebivalstva. Ljudje so potrebo po varnosti vedno bolj postavljali v ozadje in iskali alternative, ki bi omogočale samostojno bivanje in življenje.

Med samostojnim bivanjem in bivanjem v domu za ostarele tipa Pflegeheim se je tako izoblikovala nova oblika bivanja: oskrba na domu (nem. betreutes Wohnen). Oskrba na domu je pri tem zbirni pojem za različno organizirane kombinacije bivanja in oskrbe. (Za to obliko bivanja sicer obstajajo zelo različne oznake. Tako se govori o: bivanju z oskrbo, servisiranem bivanju, bivanju s servisom, podpiranem ali spremljanem bivanju.) Takšne ponudbe bivanja so večinoma prisotne v posebnih stanovanjskih objektih. Načeloma imamo lahko tudi v lastnem stanovanju 'bivanje z oskrbo', in sicer tako, da si sami organiziramo storitve, kot so hišni sistem za telefonski klic v sili, gospodinjska pomoč ali nega. Toda s pojmom bivanje z oskrbo povezujemo predvsem bivanje v posebnem stanovanjskem objektu, v katerem se kombinirajo prednosti zasebnega stanovanja in stanovanja v domu za ostarele. Ohranila naj bi se posameznikova zasebnost in samostojnost, obenem pa naj bi bila zagotovljena visoka mera varnosti, obsežna pomoč in oskrba. Cilj bivanja z oskrbo je v tem, da stanovalec do visoke starosti ohrani samostojno bivanje, pri čemer lahko v skladu s stopnjo potrebe po pomoči koristi storitve nege in podpore (Görnert-Stuckmann 2005: 41, 42; Schöffler 2006: 16).

Današnji starostniki hočejo predvsem naslednje:

- sami hočejo odločati o sebi in ostati v domači okolici, če je možno, do konca življenja,
- koristiti hočejo možnost odločanja in soodločanja, dokler so duševno za to še sposobni, in živeti kot individuum, vse dokler je odločanje o samem sebi še mogoče,
- hočejo, da se jih obravnava kot posebno skupino prebivalstva s prednostmi in sposobnostmi ter se ne želijo pustiti omejiti na potrebo po pomoči,
- hočejo, da se jih spodbuja z vsakodnevnimi nalogami in izzivi, ne pa da so omejeni na svojo sobo,
- hočejo integracijo v celotno prebivalstvo, ne pa 'getov za starostnike'.

Problem domov za ostarele je med drugim prav v tem, da imajo tam ljudje preveč oskrbe, da se počutijo odvečne in da so omejeni v svoji pravici do samoodločanja, s čimer se proces staranja po nepotrebem pospešuje. Za dolgo zdravo življenje je namreč bistven odnos ljudi do njihove okolice. Ljudje morajo do konca ostati v aktivnem stiku s skupnostjo (Görnert-Stuckmann 2005: 18, 41, 47, 48).

Klasični modeli pomoči starejšim osebam se osredotočajo na potrebo po pomoči in negi v starosti. Starostnike poskušajo razvrstiti v homogene skupine, da bi jim lahko nudili kar najbolj učinkovito in cenovno ugodno nego in pomoč. Med seboj se razlikujejo glede na samostojnost, individualnost in svobodo izbire, ki ostanejo stanovalcem. Toda ti modeli lahko le v zelo omejeni meri zadovoljijo zgoraj omenjene potrebe današnjih starostnikov, kajti:

- nega s strani svojcev v prihodnje ne bo več možna v zadostni meri,
- če bo ambulantna nega še naprej potekala preko profesionalnih služb, si je doma živeči starostniki finančno ne bodo mogli več privoščiti,
- celo 'bivanje z oskrbo', kjer se lahko starostnik osredotoči na lepše stvari v življenju in se mu ni treba več obremenjevati z običajnimi problemi, ima lahko svojo slabo stran: stacionarna nega namreč izključuje iz skupnosti celotno generacijo,
- nega dementnih stanovalcev lahko le bolj slabo podpira ostanke osebnosti in individualnosti, če so stanovalci 'zavarovani' drug pred drugim in pred zahtevami vsakdana,
- nega v klasičnem domu za ostarele tipa Pflegeheim izolira pred zunanjim svetom, in s tem pred življenjem v resnični skupnosti celo generacijo (Görnert-Stuckmann 2005: 47, 48).

3.6. Nove ponudbe bivanja

V zadnjih letih v Nemčiji rastejo ponudbe, ki v različnih oblikah med seboj povezujejo oskrbo in bivanje, primerno za starostnike, kot gobe po dežju. Po nekaterih ocenah je število projektov bivanja s ponodbami servisa, oskrbe in nege za starostnike v obdobju med letoma 1995 in 2002 naraslo z okoli 1.500 na dobrih 4.000. Leta 2006 je v teh oblikah bivanja živeo najmanj 150.000 starejših ljudi. Velikost stanovanjskih objektov je večinoma v velikostnem razredu od 60 do 80 stanovanj. Strokovnjaki pa so mnenja, da bo ponudba tudi v prihodnosti naraščala (Schöffler 2006: 17).

Nosilci dejavnosti so gradbena podjetja, ki s ponudniki storitev – pretežno dobrodelnimi/človekoljubnimi ponudniki, ki prevzamejo storitve oskrbe – sklenejo raznovrstne pogodbe o sodelovanju. Ponekod v Nemčiji so se upravljanja stanovanjskih objektov z oskrbo lotile tudi občine. Šele zadnja leta močneje nastopajo kot nosilci celih stanovanjskih kompleksov tudi dobrodelna/človekoljubna združenja. Za napačna načrtovanja pri bivanju z oskrbo, do katerih je prihajalo v preteklosti, je bilo pogosto krivo dejstvo, da so pri načrtovanju premalo upoštevali ciljno skupino in njene potrebe. Nosilci dejavnosti namreč pri načrtovanju, izvedbi in obratovanju bolj redko sodelujejo s stanovalci (prav tam).

Glede na stopnjo ponudbe oskrbe oz. organizacije oskrbe lahko razlikujemo med različnimi tipi stanovanjskih objektov z oskrbo:

- v prvem tipu je stanovalcem na voljo le hišnik,
- v drugem tipu imajo na razpolago še kontaktno osebo, ki jim svetuje in jim posreduje potrebno pomoč,
- v tretjem tipu so ob socialni oskrbi s strani kontaktne osebe stanovalcem na razpolago še socialne in negovalne storitve s strani socialne službe, ki je nastanjena v objektu,
- v četrtem tipu je bivanje z oskrbo organizirano v stanovanjskem objektu, ki je v okviru doma za ostarele tipa Pflegeheim,
- v petem tipu pa je bivanje z oskrbo organizirano v stanovanjskem objektu, ki je v okviru hotela (prav tam: 18–20, 24).

V idealnem primeru naj bi bilo za bivanje z oskrbo na razpolago stanovanje, ki ima centralno lego, ki je brez arhitektonskih ovir in ki je tudi drugače primerno za starostnike. Pomembna merila za stanovanjski objekt z oskrbo so določene zahteve glede lokacije in okolice objekta,

gradbeni standardi stanovanja, prostornost in zasnova skupnih prostorov. Stanovanjski objekt naj bi bil blizu mestnega središča ali pa na lokaciji, iz katere je mestno središče tudi za osebe z omejeno mobilnostjo dobro dosegljivo z lokalnimi prometnimi sredstvi. Toda glede na analize cela vrsta stanovanjskih objektov z oskrbo nima centralne lokacije in so pogosto načrtovani 'na travniku'. S takšnimi lokacijami, ki so odmaknjene od središč, je sicer zadoščeno potrebi starejših ljudi po miru, medtem ko potreba po 'biti sredi življenja' ostane neupoštevana.

Naslednje bistveno merilo kakovosti je razpoložljivost bivalnega prostora, primerne za starostnike. Sem najprej sodi stanovanje, v katerem je mogoče voditi samostojno gospodinjstvo. V Nemčiji imajo stanovanjski objekti z oskrbo trenutno 44 % enosobnih stanovanj in 48 % dvosobnih stanovanj, velikost stanovanj pa se večinoma giblje med 30 in 60 m². Ker ljudje ne želijo živeti v osami, so posebej pomembni tudi skupni prostori. Le-ti morajo biti dobro dosegljivi in arhitektonsko zasnovani tako, da podpirajo komunikacijo med stanovalci. Skupni prostori, ki se uporabljajo kot mesta srečevanja, kot so dnevni prostori s čajno kuhinjo ali okrepčevalnica, bi zato morali soditi v standardno ponudbo objektov z oskrbo za starejše (prav tam: 20, 21, 23).

Pomembno načelo bivanja z oskrbo je nudenje oskrbe na licu mesta. Vendar pa o tem, kaj stanovanja z oskrbo ponujajo kot oskrbo ter katere storitve naj sodijo k osnovni in katere k izbirni ponudbi, obstajajo zelo različna pojmovanja in v praksi zelo različne oblike. Zato je za bivanje z oskrbo značilno, da se ob običajni najemni pogodbi sklene tudi pogodba o oskrbi (prav tam: 24).

Bivanje z oskrbo je torej oblika bivanja, ki lahko z gradbenimi danostmi in spremljajočimi servisnimi storitvami zagotovi samostojno bivanje do visoke starosti.

Prednosti bivanja z oskrbo:

- Samostojno bivanje v stanovanju, ki je arhitektonsko primerno za starostnike.
- Stanovanjski objekt ima skupne prostore, ki so kraji srečevanja.
- Stanovalec prejme paket osnovnih storitev, za katerega plačuje mesečni pavšal. Te osnovne storitve večinoma vključujejo hišniški servis, svetovanje kontaktne osebe v stanovanjskem objektu, posredovanje drugih storitvenih ponudb.

- Stanovalec lahko po potrebi izbere tudi druge storitve, npr. gospodinjsko pomoč in negovalne storitve.
- Pomoč je vedno dosegljiva s pomočjo hišnega sistema za telefonski klic v sili.

Pomanjkljivosti bivanja z oskrbo:

- Bivanje z oskrbo ne nudi polne oskrbe. Določene storitve je treba dokupiti in potek dneva ni urejen kot v domu za ostarele. Starostnik mora samostojno voditi svoje gospodinjstvo.
- Stanovalec mora plačati določen osnovni paket storitev ne glede na to, ali jih potrebuje ali ne.
- Stanovalec pogosto živi v stanovanjskem objektu, kjer je skupaj le s starejšimi ljudmi.
- Če stanovalec potrebuje intenzivnejšo nego, se mora v številnih stanovanjskih objektih, ki nudijo bivanje z oskrbo, izseliti oz. preseliti. Bivanje z oskrbo torej ne zagotavlja stoodstotno, da se ne bo več treba preseliti (prav tam: 39–41).

T. i. alternativne oblike bivanja se od drugih ponudb bivanja za starejše ljudi razlikujejo v dveh točkah: prvič, v načinu sobivanja, in drugič, v aktivnem sooblikovanju bivanja s strani stanovalcev. Za razliko od 'vnaprej pripravljenih' ponudb bivanja, kot so bivanje z oskrbo ali domovi za ostarele tipa Seniorenresidenz/Wohnstift, imajo te oblike bivanja za cilj 'samostojno odločati o bivanju in življenju', in sicer dobredno. Pri takšnih projektih bivanja, ki jih večkrat imenujemo samoorganizirane oblike bivanja, lahko stanovalec sam odloča, kako, kje in s kom želi skupaj živeti. Samoorganizacija se ne nanaša le na oblikovanje vsakdana, marveč se začne že z načrtovanjem projekta. Pobuda za stanovanjske skupnosti starejših praviloma izhaja od starejših samih, ki veliko časa in energije porabijo tudi za to, da najdejo primerne sostanovalce. Pri takšnih projektih je potrebno predhodno odgovoriti na več vprašanj. Skupina, ki ima namen sama ustanoviti in upravljati stanovanjsko pobudo, mora v prvem koraku najprej opredeliti svoje cilje in predstave. K temu sodijo temeljna vprašanja, kot so:

- Kako velik naj bo projekt?
- Kakšno naj bo življenje v njem, v čem naj se razlikuje od običajnega bivanja?
- Kateri skupni prostori naj nastanejo?
- Koliko naj bo bližine in koliko zasebnosti?
- Ali naj obstaja obveza medsebojne pomoči in podpore? Ali pa naj stanovalci zaupajo, da se bodo ta vprašanja rešila sama, ko se jih bo čim več s tem identificiralo?

- Kako naj se ravna z napetostmi znotraj skupnosti, ki se bodo pozneje pojavile? Ali naj obstaja neke vrste 'poravnalni svet'?
- Po katerih merilih naj bodo izbrani bodoči sosoanovanci? Po katerih pa morebitne nove vselitve, ko bodo morala biti prva stanovanja znova posredovana naprej?
- Ali hočemo/zmoremo narediti stanovanja, ki so primerna za starostnike, čeprav je njihova gradnja dražja?
- Kakšno strukturo sosoanovcev hočemo imeti? Ali naj bodo le kupci ali tudi najemniki? Bomo sprejeli tudi prejemnike socialne pomoči?

Ustanovitelji in upravitelji projektov bivanja so lahko tudi organizacije, npr. razne dobrodelne organizacije. Ena takih je npr. St. Anna-Hilfe für ältere Menschen gGmbH (Görnert-Stuckmann 2005: 89, 118, 119; Schöffler 2006: 59, 60).

V središču alternativnih oblik bivanja je pogosto tudi želja, da se z drugimi osebami še enkrat poskusi nekaj novega. Večinoma se projekt že razvija in načrtuje skupaj z bodočimi sosedi. Od medsebojne pomoči si sosoanovanci ne obetajo le več varnosti, temveč tudi boljše kakovost življenja. Trenutno je število starejših ljudi, ki živijo skupaj v takšnih projektih še majhno, vendar je krog tistih, ki se zanimajo za oblike bivanja v skupnosti (nem. gemeinschaftliche Wohnformen), v zadnjih letih bistveno porasel (Görnert-Stuckmann 2005: 77; Schöffler 2006: 53).

3.7. Medgeneracijske oblike bivanja

Enako kot starejša generacija razvija novo samozavest in zahteva 'novo življenje', ki bo neodvisno od družine in države, nastajajo danes spet novi koncepti pomoči starejšim, v katerih so postavljeni v ospredje življenje, bivanje in medsebojna pomoč, namesto odvisnosti in obveze. Tako se vse bolj širi ideja 'bivanja v skupnosti'. Pri 'bivanju v skupnosti' mislimo na vse tiste oblike bivanja, pri katerih je ob možnosti za sobivanje mladih in starih pomembno tudi njihovo skupno življenje. Tipično za projekte bivanja v skupnosti je torej mešanje različnih skupin sosoanovcev. Pri obstoječih projektih obstajajo razne različice glede na starostne skupine: obstajajo projekti s pretežno starimi sosoanovci kot tudi projekti z uravnoteženim razmerjem med mladimi in starimi. Skoraj za vse skupnosti sosoanovcev je značilno tudi mešanje različnih tipov gospodinjestev (samski, samohranilke, pari, družine) in

temu primerno različne velikosti stanovanj. Obstajajo pa tudi projekti, ki so omejeni le na posamezno socialno skupino (Görnert-Stuckmann 2005: 27, 34; Schöffler 2006: 54).

Pri stanovanjskih skupnostih in skupnih gospodinjstvih (nem. Wohn- und Hausgemeinschaften) gre za obliko bivanja, pri kateri različni ljudje skupaj stanujejo v istem stanovanju ali hiši. Vsak stanovalac ima svoj lastni bivalni prostor, bodisi sobo ali pa celo stanovanje. Poleg tega obstaja še nekaj prostorov, ki se jih uporablja skupaj. Model samoupravnih skupnih gospodinjstev z zaključenimi stanovanji brez arhitektonskih ovir se je uveljavil kot trend pri projektih bivanja v skupnosti (Schöffler 2006: 54, 55).

Cilj projektov bivanja, ki se imenujejo 'integrirano bivanje' (nem. integriertes Wohnen), je omogočiti skupno življenje različnih skupin stanovalcev v isti zgradbi (ali skupini zgradb). Pri projektih 'integriranega bivanja' pogosto bivajo skupaj skupine stanovalcev s posebnimi potrebami, kot recimo starejši ljudje, samohranilke, inozemski sodržavljeni, invalidi, družine z veliko otroki itd. Pri tej ideji – ki je po eni strani prepričljiva, po drugi pa problematična – bivajo skupaj ravno tiste skupine, ki so še posebej odvisne od sosedске pomoči in storitev oskrbe, da bi tako premagale osamo in našle partnerja za medsebojno pomoč. Mešanje skupin z različnimi potrebami pomoči lahko pripomore k temu, da se ponudba in povpraševanje izravnata. Ob sosedski pomoči pa načrtujejo tudi skupne aktivnosti, ki pospešujejo sožitje in integracijo vseh (Görnert-Stuckmann 2005: 29; Schöffler 2006: 55, 56).

Velik delež tistih, ki aktivno iščejo nove oblike bivanja in življenja, si želi več stika z drugo generacijo, kot so ga lahko našli v dosedanjih standardnih oblikah bivanja. Zavestno tvegajo, da se bodo morali zaradi različnih želja in potreb medsebojno prilagajati in se omejevati. Kot dolgoročni cilj imajo pred očmi novo vrsto skupnega življenja, pri katerem se lahko slabosti ene generacije izravnava s prednostmi druge. Takšne projekte bivanja označujemo kot 'generacijsko mešane' ali 'transgeneracijske' (Görnert-Stuckmann 2005: 29).

Leta 1992 je v Nemčiji nastal projekt Bivanje za pomoč, s katerim povezujejo na eni strani starejše ljudi, ki imajo več stanovanjskega prostora, kot ga potrebujejo oz. lahko vzdržujejo, a se nočejo preseliti, na drugi strani pa študente, ki nimajo dovolj denarja za lastno stanovanje. Preko posrednika se sklene običajna najemna pogodba z zmanjšano najemnino in posebej še prostovoljni dogovor, da bo študent razliko odslužil v obliki del, kot sta vodenje psa na sprehod, čiščenje oken ipd. V to pomoč ni vključena nega, ki mora ostati pridržana

družinskim članom in poklicnim delavcem. Pogosto pride do dogovora o poskusni dobi 4–6 tednov, na koncu katere ponovno pride do razgovorov in šele potem do dokončne pogodbe. Skupno življenje starejših in mlajših članov projekta ima poleg praktičnih tudi druge prednosti: odpravlja predsodke, preprečuje osamljenost in pomaga starejšim, da s pomočjo mlajših še nekaj časa obdržijo samostojnost. Izkušnje so pokazale, da pri takšnem projektu ne more ostati le pri golem posredovanju strank, temveč da mora biti prisoten tudi nadzor kvalificiranih strokovnjakov. Koncept 'bivanje za pomoč' je medtem postal mednarodno priznan in se je kot Homeshare Europe uveljavil v več evropskih državah (prav tam: 55, 56).

Bivanje v skupnosti je postalo trend. Samo v Nemčiji je bilo leta 2005 več kot 250 projektov, po ocenah pa je bilo načrtovanih še nadaljnjih 500. Pri tem je vedno pomemben element sosedska zavzetost in skupno življenje. Sosedje si želijo medsebojno pomagati in se podpirati tudi preko faze realizacije projekta, namreč v vsakdanjem skupnem življenju. Povpraševanje po alternativnih modelih bivanja je veliko, in to ne le pri starejši generaciji. Ti projekti so verjetno zanimivi, ker se razlikujejo od običajnega načrtovanja bivanja.

Tipične značilnosti projektov bivanja v skupnosti so:

- skupnost se začne že pred vselitvijo,
- stanovalci so udeleženi pri projektih, bodisi kot pobudniki bodisi kot sodelujoči,
- medsebojna pomoč in podpora se zdita vsem stanovalcem samoumevni,
- stanovalci sami organizirajo način svojega skupnega življenja, pri čemer so pogosto deležni strokovne pomoči,
- skupno življenje se pogosto ne omejuje le na eno starostno skupino (starejši) ali obliko gospodinjstva (družina),
- praviloma si prizadevajo, da bi tudi okolica postala aktivno sosodstvo,
- bistvena značilnost so različni tipi bivanja, ki so združeni v enem projektu (večinoma v hiši).

Pri tem načeloma ločimo dva tipa:

- Avtonomne oblike bivanja. Pri tem tipu gre za stanovanjske pobude, ki jih prizadeti sami načrtujejo in jih skupina uresniči; strokovnjaki imajo bolj posvetovalni značaj; skupno življenje se ureja na podlagi lastne odgovornosti, pri pojavu potrebe po negi se pokliče individualno pomoč, bodisi preko sosedskih pobud bodisi preko profesionalnih služb.

- Spremljane oblike bivanja. Pri tem tipu načrtovanje, izvedbo in organizacijo projektov v glavnem prevzamejo ustanove; le-te tudi večinoma organizirajo poklicno oskrbo na licu mesta ali pa jo prenesejo na tretjega. Tega tipa se ne sme zamenjevati z 'bivanjem z oskrbo', ki ni oblika 'bivanja v skupnosti' (prav tam: 70, 71).

Prednosti alternativnih oblik bivanja:

- bivanje v skupnosti po lastni izbiri,
- dobri odnosi med generacijami pri starostno mešanih projektih,
- socialna podpora,
- nudenje pomoči v strukturah, ki so podobne družini,
- medsebojna spodbuda, strpnost.

Pomanjkljivosti alternativnih oblik bivanja:

- dolga faza razvoja in gradnje,
- možnost konflikta interesov,
- omejena samostojnost zaradi skupinskega pritiska,
- potreba po razpravi pri skupnih odločitvah,
- ob potrebi po intenzivnejši negi je mogoče potrebna selitev (Schöffler 2006: 77).

Alternativne modele bivanja lahko razlikujemo tudi pod naslednjimi vidiki:

- Skupnostni vidik: norma 'mala družina z otrokom' oz. 'samsko gospodinjstvo', ki je v gradnji še vedno običajna ni v ospredju; namesto tega je do zdaj neizrabljen prostor spremenjen v kraje skupnosti in srečevanja.
- Aktivni vidik: lastna pobuda in soodločanje bodočih stanovalcev sta bistveni vidik in pogosto soodločujoča pri nastanku takšnega projekta.
- Solidarnostni vidik: sosedska pomoč in medsebojna podpora sta pogosto sestavni del takšnih projektov, ki odgovarjajo klicu celotne družbe po več solidarnosti namesto varnosti.
- Individualni vidik: posebne individualne potrebe ljudi, ki hočejo v njih živeti, igrajo že pri načrtovanju posebno vlogo; možno je upoštevati tudi posebne regionalne danosti.
- Generativni vidik: v mnogih projektih igra posebno vlogo misel na transgeneracijsko bivanje; v tem najde svoje mesto strah mnogih ljudi, tudi mnogih mladih, pred staranjem v osamljenosti.

- Povezovalni vidik: ideja, da se v to idejo ne pritegne le skupnosti stanovalcev v hiši, temveč celotno sosesko, je deležna vedno več pritrjevanja.
- Inovativni vidik: večina projektov ima značaj enkratnosti; celo če so tako uspešni, da se jih posnema, dajo ljudem v okolici vedno nekaj novega.

Na kratko: dosedanje standardne rešitve za 'bivanje v starosti' se delu prebivalstva ne zdijo več primerne, zato zahtevajo in ustvarjajo nove. Ta razvoj ustreza tudi spremenjenim željam, upom in potrebam starejše generacije, zaradi česar se tem pobudam vedno pogosteje pridružujejo aktivni starostniki. Sobivanje starejših in mlajših ljudi odpira možnost za boljše razumevanje med generacijami (Görnert-Stuckmann 2005: 69, 70, 74).

Če povzamemo, lahko ugotovimo, da so bolj tradicionalne oblike bivanja za starejše ljudi naslednje:

- stanovanja za ostarele,
- domovi za ostarele,
- domovi za nego (ostarelih) bolnikov.

Novejše oblike bivanja za starejše ljudi pa so:

- Oblike bivanja v skupnosti: stanovanjske skupnosti, skupna gospodinjstva, integrirano bivanje, bivanje v večgeneracijski skupnosti.
- Bivanje z oskrbo: servisirano bivanje, podpirano bivanje (nem. unterstütztes Wohnen), spremljane stanovanjske skupine (nem. begleitete Wohngruppen), domovi za ostarele tipa Wohnstift/Seniorenresidenz.
- Domovom za ostarele podobne oblike bivanja za tiste, ki potrebujejo nego: stanovanjske skupine z oskrbo (nem. betreute Wohngruppen) ali družinam podobna skupna gospodinjstva za tiste, ki potrebujejo nego (prav tam: 11).

Odločilna razlika med novejšimi oblikami bivanja in tradicionalnimi ustanovami za pomoč starejšim je v tem, da je trdna povezava med ponudbo bivanja in ponudbo oskrbe odpravljena. Osrednja točka je vedno samostojno stanovanje s čim manj arhitektonskimi ovirami in z določeno mero oskrbe oz. sosedске pomoči (prav tam: 12).

Tržišče pa je možno približno razčleniti na dve obliki ponudbe:

- Samostojni stanovanjski objekti, pogosto v povezavi z zunanjo ali notranjo socialno službo, ki nudi storitve nege in oskrbe.
- Alternativni projekti bivanja, za katere pogosto daje pobudo prihodnji stanovalci. Tu je težišče na bivanju v skupnosti z nudenjem medsebojne pomoči (prav tam: 12, 13).

3.8. Druge pobude in dejavnosti v Nemčiji

Projekt Biro »Dialog der Generationen« iz Berlina je v zadnjih letih priredil dva pomembna foruma na katerih so predstavljali različne primere dobrih praks, s področja medgeneracijskega dialoga in odpirali na teoretični ravni vprašanja, ki se jim v prihodnje ne bo mogoče izogniti. Od 8. do 10. julija je potekal poletni forum v Bordesholmu (Schleswig-Holstein). Na forumu so se predstavljale dejavnosti tako iz lokalnega kakor iz vsenacionalnega nivoja. Aktivno sta sodelovali tudi obe nemški nevladni organizaciji, ki združujeta na eni strani mlade, na drugi stare. V središču pozornosti so bili šola, bivanje in lokalni razvoj na področju medgeneracijskega dialoga. Predstavljene so bile tako dobre prakse, kakor tudi pomisleki in ovire. Poseben forum pa je bil usmerjen v evropsko leto medgeneracijske solidarnosti, ki bo leta 2012.

Naš poseben interes so spoznanja na forumih, ki so obravnavali sorodno tematiko kot je naša. Forum, ki je obravnaval skupne oblike bivanja, je ugotovil, da na tem področju obstaja zelo veliko zanimanje, tako na strani lokalnih skupnosti (mestne četrti in vasi), kakor tudi s strani državljanov samih, ki vedno bolj želijo sami določati, kako bodo živeli na starost. Ugotovili so, da dialog med generacijami ni osrednja tema, ko gre za skupne oblike bivanja. Saj je jasno, da če se več ljudi naseli v eno hišo, to še ne pomeni dialoga. S strani lokalnih skupnosti se pričakuje več podpore in sicer še posebej pri možnostih za pridobivanje ustreznih parcel. Pogosto pa se zataknejo stvari pri navskrižnih interesih upravljalcev. V tej povezavi je poseben forum govoril o življenjski kvaliteti na podeželju. Kot osnovne drže, ki so pri tem pomembne posebne pozornosti je vprašanje odgovornosti, sodelovanja in občutka za skupnost. Na drugi strani pa se opažajo dejavniki, ki temu nasprotujejo in ki izhajajo iz želje po samostojnosti in se uveljavljajo v obliki samskih stanovanj. Podežlje tako potrebuje veliko odprtosti kot tisto vrednoto, ki je pomembna za skupno družbeno življenje. Lokalne skupnosti so tako zaradi demografskega gibanja postavljene pred izzive, ki terjajo daljšo pripravo, samozavest in starteško načrtovanje. Za tako pomembne posege v življenjski prostor so

potrebni ustrezno usposobljeni ljudje, ki lahko ocenijo realno stanje in inovativne poizkuse spremljajo z evalvacijo.

V forumu z naslovom »generacijsko angažiranje v šoli« prišli do zaključkov, da se angažiranost državljanov v on okrog šol širi in dobiva različne oblike. Obstaja velika raznolikost na tem področju. Pospeševati in podpirati medgeneracijske odnose je relativno lahko in enostavno, ko pa pride do konkretizacije se ugotovi, da gre za kompleksne in za zahtevne projekte, ki niso primerni za vse skupine. Predvsem pa projekti zahtevajo potrpežljivost. V prihodnje bo potrebno posvetiti več pozornost okvirjem v katerih se naj dogaja medgeneracijsko angažiranje na način, da bo mogoče konkretizirati uspehe. Marsikje se opaža, da ni dovolj predpogojev za smiselno angažiranje prostovoljstva.

Posebno pozornost je posvet namenil Evropi. Izhodiščno spoznanje je bilo, da Evropa stoji pred demografskimi izzivi, ki zahtevajo, da se ustvarijo pogoji za odprt dialog med vsemi generacijami. Za podporo in vzpodbudo dialogu so potrebne nove politične pobude, kakor tudi ustrezni konkretni ukrepi in programi, ki se bodo odprli tudi starejšim skupinam prebivalstva. Da bi medgeneracijski dialog dobil nadnacionalno razsežnost in sodelovanje je potrebna skupna osnova za izmenjavo informacij, za prenos dobrih praks in mreženje. Za nemško govoreči prostor je to lahko vsakoletni poletni forum (prim., http://www.generationendialog.de/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=537&Itemid=1, 23.08.2010).

3.9. Evropska podpora medgeneracijski solidarnosti

Od leta 2005 naprej se evropska skupnost zavestno ukvarja z vprašanji demografije. Začetek tega procesa lahko pripišemo *Zeleni knjigi*, ki je botrovala razvojnim programom, katere je EU vzpodbujala zadnja leta. EU vsaki dve leti poroča o demografski situaciji kar predstavlja podlago za vsakokratno razpravo o evropski demografski politiki. Leta 2008 je EU sprejela novo socialno agendo, ki sledi lizbonski pogodbi in njenemu čl. 3, ki predvideva solidarnost med generacijami. V svoji zadnji socialni agendi EU svari pred tem, da razprava o medgeneracijskem dialogu ne more biti samo razprava o gospodarskih in finančnih vidikih, ampak je potrebno videti daljnoročne posledice, od katerih bodo vse generacije pridobile in ne izgubile.

V času slovenskega predsedovanja je takratni komisar za zaposlovanje, socialo in menjalno pravičnost Vladimir Spidla razglasil 29. april 2009 za prvi evropski dan solidarnosti in

sodelovanja med generacijami. Ključ za solidarnost je aktivna starost, kar pomeni, da starejši ljudje čim dlje ostanejo na trgu delovne sile, kakor tudi to, da so starejši velik družbeni potencial, predvsem v skrbi drug za drugega ali kot prostovoljci.

Za evropsko komisijo je »Active Ageing« ključ za solidarnost. Nekdanji komisar Spidla je ob razglasitvi dneva solidarnosti dejal, »stiranje prebivalstva ni razlog za strah, če sprejmemo dejstvo, da je družbeni delež babyboom generacije za našo prihodnost velikega pomena«.

D drugega junija 2010 je evropski poslanec iz skupine Evropske ljudske stranke Thomas Mann v komisiji za zaposlovanje in socialo pri evropskem parlamentu posredoval poročilo o demografskih izzivih in medgeneracijski solidarnosti. Predlagal je novo izhodišče za obravnavo te tematike in sicer, se je Evropa na različnih srečanjih ukvarjala predvsem s posledicami demografskih sprememb, pri tem je bila počasna, ker se je bala konfliktov, ki bi izbruhnili pri vprašanih delitve dobrin. Ključ za rešitev imajo države članice. Mann pa je prepričan, da je presežna vrednost Evrope prav v tem, da se ustavijo pogoji za odprt in pošten dialog med generacijami. To je predpogoj, da se doseže win-win situacija. Kot srčiko politike, ki bi bila do vseh generacij pravična vidi Mann v čim širšem dostopu do izobrazbe in trga delovne sile, hkrati pa zavrne predlog EU Komisije, da bi podaljšali delovno dobo do 70. leta starosti. Po njegovo je potrebno sprejeti paket ukrepov, ki bodo vključili oba konca starostne lestvice. Poleg pobud aktivnega staranja je potrebno podpreti evropsko mladino kakor evropski pakt 50 plus. Evropsko komisijo Mann poziva, da pripravi stališča za leto 2012, na podlagi katerih se bo videlo, kako pomembni so starejši ljudje za družbo.

Sedanji komisar Andor je 11. maja 2010 v okviru svojega delovnega telesa »Ageing and Intergenerational Solidarity« sporočil evropskemu parlamentu, da komisija pripravlja predlog za evropsko leto, v katerem se osredotočajo predvsem na aktivno starost.

Koalicija 13 NGO organizacij pa je med tem izdelala vizijo, ki poudarja družbo za vse starosti. Cilj kampanje je, da se poudarek prenese na pravičnost do vseh generacij in da se vidik »active ageing« postavi v kontekst trajnostnega razvoja.

Pomembno vlogo bodo v prihodnje igrali evropski projekti, ki podpirajo izmenjavo. Pilotski program ENEA, ki podpira mobilnost starejših ljudi, je v letih 2004-2009 ponudil prve izkušnje. EU projekt TRAMP lahko prispeva k razvoju prostovoljnega dela za vse generacije. V ta kontekst lahko uvrstimo tudi GRUNDTVIG-akcijo »Senior Volunteer Projects«, ki imajo izkušnjo z bilateralnimi izmenjavami prostovoljcev. Vsekakor se pričakuje da bo vse te

pobude in druge ideje vzpodbudilo tudi evropsko leto prostovoljstva, ki bo leta 2011 (prim., http://www.generationendialog.de/cms/index.php?option=com_content&task=view&id=537&Itemid=1, 23.08.2010).

3.10. Sklep

Pregled bivanjskih možnosti in različnih oblik nege ter oskrbe v nemškem prostoru nam je pokazal, kako gre razvoj na tem področju vedno bolj v smeri proč od vnaprej načrtovanega in določenega doma za stare, k načrtovanju in odločanju s strani starajoče se generacije same. Pomembno je, da so stari ljudje vedno bolj subjekt odločanja in da se njihovo bivanjsko okolje ustvarja v pogojih medgeneracijskega sožitja. Ta tako jasno izraženi trend v družbi z visoko stopnjo državljske samozavesti, kot je nemška, nas resno opozarja, da je številna gradnja domov po Sloveniji vprašljiva in ne ustreza vse večji samozavesti starejše generacije in njenim željam. Konceptualni razmislek o različnih oblikah bivanja v Sloveniji je več kot nujen in potreben tudi z vidika sredstev, ki jih država ali zasebniki namenjajo za gradnje stavb, ki bodo, glede na razvijajočo se miselnost tretje generacije, vedno bolj zastarele in nekega dne prazne.

Dober poznavalec bivanjskih in oskrbovalnih možnosti v Sloveniji, Franc Imperl ocenjuje naš domači položaj tozadevno dokaj kritično predvsem zato, ker je pri nas vse urejno od zgoraj navzdol, od države k državljanu. »Vse je sistemsko med seboj prepleteno, tako po vertikali (država – izvajalci) kot horizontali (skupnost posameznih tipov ustanov), predvsem pa je sistem samozadosten, utirjen v neka »pravila« od zgoraj... Te silnice so tako močne, da »ne utegnemo« pomišljati na bivalno okolje, vsebino dela, vrsto kadra, organizacijsko kulturo in strukturo, usklajeno z interesi, potrebami, pričakovanji, željami uporabnika« (Kakovostne starost 13 (2010) 2, str., 110).

4. Izhodišča za Medgeneracijsko pedagogiko¹: Primer dobre prakse v Sloveniji, Zavod AMS

(dr. Ivan J. Štuhec)

4.1. Medgeneracijski pedagoški izzivi

Celotna medgeneracijska problematika govori v prid tezi, da je potrebno zagotoviti pogoje, v katerih bo medgeneracijsko povezovanje naraven proces, kjer bo mogoče sistematično vzgajanje in usposabljanje mlade generacije za komplementarno sožitje z generacijo tretjega življenjskega obdobja, kjer bo mogoč prenos znanj in izkušenj iz ene generacije na drugo, kjer bo socialna vzgoja za poznavanje starosti sestavni del vzgojnega procesa, vseživljenjsko učenja pa sestavni del življenja (Ramovš 2005).

Uresničitev navedenega cilja ni samoumeven in naraven proces, še posebej zato ne, ker načini življenja v sodobni družbi praviloma privedejo do ločenega življenja generacij. Razvoj in prikaz domov za starejše v tujini in pri nas je jasno pokazal, kako je tudi urbanizem na vseh ravneh sledil miselnosti ločevanja generacij. V zadnjih desetletjih so nastali posebni prostori za otroke (vrtci, osnovne šole), za mlade (srednje šole, mladinski centri), posebne ustanove za stare ljudi (domovi za ostarele).

Sodoben način življenja tudi močno določa življenje v jedrni družini, zato je prepletanje več generacijskih skupnosti vse bolj redko. Tudi druge oblike življenja se odvijajo po sistemu ločevanja. Izrazit primer je ločevanje delovnega mesta od kraja bivanja. Če so se v preteklosti pomembni dogodki odvijali na način povezovanja generacij (npr. načini zabave), se danes praviloma odvijajo na vse bolj ločenih mestih, zato so dogodki, kjer se generacije srečujejo, vse bolj redki. S tem se zmanjšuje tudi možnost pridobivanja izkušenj in medsebojno spoznavanje, povečujejo pa se možnosti ustvarjanja predsodkov in utrjevanja stereotipov. Še več, utrjuje se pogled na starejšo populacijo kot breme mlajši, kot nekaj, kar ni zaželeno in kar je potrebno čim bolj skriti, odriniti. Nekateri raziskovalci (npr. Bury & Gabe 2004) opozarjajo na utrjevanje stereotipov, povezanih s staranjem, tudi v povezavi z modo in propagando ohranjanja lepega videza.

---

¹ Pojem medgeneracijske pedagogike lahko zasledimo prvič v članku Šverc A., Starajoča se populacija-izziv za evropsko družbo-medgeneracijska pedagogika, v: Šolsko polje 3(2007)4 in kasneje v knjigi Šverc A., Rustja E., Medgeneracijska pedagogika v luči vseživljenjskega učenja, Pedagoški inštitut 2007.

Kolega Mlinar v svojem prispevku ugotavlja, da je bilo šolstvo v zadnjih desetletjih vpreženo v ideologijo uspeha, blagostanja in avtonomije. Morda je ta ideologija izraz pričakovanj srednje generacije, generacije oseminšestdesetih let in pozneje. Ločitev generacij je bila perspektiva, ki jo je spodbujala kultura potrošništva in pretirana proizvodnja materialnih dobrin.

»Medgeneracijske iniciative temeljijo na prostovoljstvu in prepričanju, da gre za oblikovanje prostora, ki naj bo dostopen vsem, za gradnjo strehe, ki bo pokrivala vse generacije. Marsikje se družbena kultura še vedno krčevito oklepa modela ločevanja in kontrole. Iniciative medgeneracijske solidarnosti in vsakdanjega sodelovanja pa imajo pred očmi proces 'amortiziranja' napetosti, ki ne le da jih ni več mogoče nadzorovati, pač pa je nadzor sam zgrešen pristop. Sistematičen razvoj medgeneracijskih programov se je začel na osnovi preprostega uvida, da gre za partnerski odnos« kot pravi kolega Mlinar v svojem prispevku (Mlinar, str.18).

Zelena knjiga Sveta EU poudarja, da so potrebne alternative, ki ustvarjajo boljše medgeneracijsko spoznavanje, komuniciranje in povezovanje, ker je to temelj za novo solidarnost med generacijami.

Za sodobno družbo naj bi bila značilna široka možnost izbiranja identitet in izbor življenjskih stilov. Prav zato nekateri (npr. Melucci 2006) opozarjajo, da težko govorimo o značilnostih določene starostne skupine, saj je predvsem posameznik tisti, ki oblikuje svojo identiteto, ne glede na starost. Po drugi strani pa je mogoče slediti povsem protislovnim procesom, za katere je značilno ločevanje prostorov, oblik in načinov življenja družbenih skupin oz. generacij.

Glede na to, da je vse manj mogoče računati na izkušnjo naravnega sožitja med generacijami, je potrebno razviti ustrezne strategije, metode, oblike in prostore za medgeneracijsko sožitje. Gre za razvoj ustreznih pedagoških strategij, s katerimi bi zagotovili uresničevanje medgeneracijskega sožitja. Zagotovo je oblikovanje tovrstnih strategij mogoče na osnovi spoznanj pedagoške stroke, vendar klasična spoznanja na tem področju niso dovolj. Treba jih bo nadgraditi z novimi znanji, saj se je klasična pedagogika do sedaj ukvarjala predvsem z

mladino in v zadnjih desetletjih tudi z odraslo populacijo, ne pa toliko z najbolj aktivnim prebivalstvom in starimi ljudmi.

Postavljeni smo pred povsem nove izzive, saj cilji pedagogike ne morejo biti več naravnani na prenos uradnega, formalnega znanja, kot se je to pogosto dogajalo pri klasični pedagogiki. Cilj klasične pedagogike je bil prenos formalno priznanih znanj za dosego določene vrste izobrazbe oziroma poklicne usposobljenosti. V novih razmerah je potrebno pedagogiko nadgraditi z novimi cilji, novimi znanji, tudi o različnih generacijah, z novimi strategijami, oblikami in metodami dela. Prav zato je mogoče govoriti o medgeneracijski pedagogiki.

Nikoli do zdaj se nismo ukvarjali z vprašanjem staranja populacije in vplivom tega procesa na vzgojo in izobraževanje. Še izobraževanje odraslih si je le počasi izborilo mesto kot del sistema vzgoje in izobraževanja (Zelena knjiga 2005).

Raziskave opozarjajo na razpadanje medgeneracijske povezanosti in nevarnosti, da zakrni medgeneracijska solidarnost ter zmanjševanje tradicionalne vloge družine in sosedstva pri skrbi za stare ljudi.

Mlada, srednja in tretja generacija tvorijo nedeljivo družbeno celoto. Razvoj, stabilnost in obstoj vsake družbe temelji na medgeneracijski solidarnosti. Ko se bo v prihodnjih letih naglo večal delež starega prebivalstva, bo to povzročalo čedalje večjo negotovost in zmedo vseh generacij. Alternativa je naglo ustvarjanje pogojev za boljšo medgeneracijsko spoznavanje, komuniciranje in povezanost, to je osnova za novo solidarnost med generacijami, ki jo *Zelena knjiga Sveta EU* postavlja kot glavni cilj in metodo za rešitev demografskih problemov Evrope. Razvoj pogojev za krepitev nove medgeneracijske solidarnosti je istočasno krepitev osebne in skupinske samopomoči pri reševanju nalog v zvezi s kakovostnim življenjem od njegovega začetka do konca.

4.2. Primer dobre prakse: Zavod AMS

Medgeneracijski center Zavoda AMS je ena od možnih oblik takšnega prostora, v katerem se bo medgeneracijska komunikacija odvijala tako načrtno in usmerjeno kot tudi spontano, ker zaokrožena celota kompleksa to sama po sebi tudi omogoča.

V nadaljevanju bomo predstavili primer dobre prakse, ki ima za svoj cilj ustvariti medgeneracijsko središče ali center. Gre za Zavod Antona Martina Slomška v Mariboru (v nadaljevanju: zavod), ki deluje na lastni lokaciji od leta 2007 in je tako v fazi izgradnje celotnega sistema. Vodilna ideja zavoda je, da se vzpostavi institucionalna mreža za kakovosten razvoj medgeneracijskih odnosov in znanj. To pomeni, da se različni programi med seboj prepletajo na formalni in neformalni ravni in si po načelu solidarnosti nudijo medsebojno pomoč ter izmenjavo izkušenj. Srednji generaciji, ki je najbolj aktivna in od katere se pričakuje maksimalno angažiranost na delovnem mestu, se omogoči, da medgeneracijsko središče postavlja varno in aktivno ter vrednostno jasno definirano bivanje za otroke, mladostnike in starejše člane družine.

Vsebinski ideji središča sledijo ustanove, ki so umeščene pod isto streho in tako nudijo enkratno možnost uresničevanja ideje, ki temelji na partnerstvu generacij in ne na njihovem ločevanju. Zavod sledi viziji, da na enem mestu poteka vzgoja, izobraževanje in raznovrstni formalni in neformalni programi od rojstva do smrti, od jasli do pogreba.

V zavodu sredi leta 2010 delujejo naslednje enote: Montessori vrtec, osnovna glasbena in baletna šola, gimnazija, dijaški dom, študentski domovi, andragoški center, akademsko katoliško združenje Amos, galerija, športno rekreacijski in prireditveni center. V nastajanju je osnovna šola z montessori programom, dom za ostarele, mladinski center, učni park in živalski vrt domačih živali.

Cilj vseh teh ustanov in njihovih programov je kvalitetno notranje medsebojno mreženje in povezovanje z drugimi raznovrstnimi ustanovami doma in na tujem.

Ambicija zavoda je, da ponudi in razvije različne tipe medgeneracijskih programov:

- a. mlad človek/otrok pomaga staremu človeku,
- b. star človek pomaga mlademu/otroku,
- c. mlad in star pomagata skupaj nekemu drugemu človeku, ki ju potrebuje,
- d. srednja, aktivna generacija dela za mlade/otroke ali stare,
- e. mladi/otroci in stari bogatijo srednjo generacijo.

Različni tipi medgeneracijskih programov naj bi vključevali strateške vidike, ki jih predstavljamo v naslednjih točkah.

4.2.1. Urbanistična zasnova

Stavba na Vrbanski trideset, ki je bila pred drugo svetovno vojno namenjena za prostore Visoke bogoslovne šole in bogoslovja, po drugi svetovni vojni pa je služila namenom Srednje kmetijske šole, pozneje tudi Agronomske fakultete in dijaškemu domu, je zasnovana v duhu časa poznih tridesetih let prejšnjega stoletja. Podobna je vojašnici in bolnišnicam. Gabariti obstoječe stavbe do določene mere omejujejo njeno obnovo.

Stavba ima enkratno lego ob vznožju hriba Kalvarije in na robu t. i. Vrbanskega platoja, ki je vodovodno zajetje za mesto Maribor. Na zahodni strani parcela meji na Račji dvor, dvorec iz 17. stoletja, na vzhodni strani pa na prvotno srednjo kmetijsko šolo iz časov Franca Jožefa. Na severni strani stavbe je strmi hrib, ki je delno kultiviran z vinsko trto, delno pa se ga uporablja kot rekreativno in sprehajalno površino z znamenitimi stopnicami. Južno od stavbe se razprostirajo kmetijske površine, ki jih delijo po vertikali drevoredi češenj, kostanja in orehov. Med temi tremi je znamenit drevored kavkaškega orehčka, ki je tudi najbolj markantna točka dostopa do zavodske stavbe.

Glede na načrtovane ustanove, ki naj bi delovale v tej stavbi, so tako investitor kot arhitekt bili postavljeni pred nekatera dejstva, ki jih ni mogoče spreminjati. Osnovna struktura stavbe bo ostala nespremenjena, dvojna črka U proti severu in proti jugu. Novejši kompleks s telovadnico in bodočo osnovno šolo, ki leži na zahodni strani starega objekta, je zasnovan moderno in nizko, da ne zastira pogleda na Kalvarijo. Kompleks bo imel v končni izvedbi štiri dvorišča, dva parka in zunanja igrišča. Na skrajnem južnem delu parcele je predvideno parkirišče, iz katerega bo centralni dostop do stavbe po sredini parka. Celotna uporabna površina obnovljene in dograjene stavbe bo velika 20.000 m². Komunikacijske poti med vsemi enotami so pod streho in preko zunanjih dvorišč. Arhitekturni načrt je skupaj z investitorjem pripravil arhitekt Brandner.

Koncept ureditve Parka samostojne Slovenije, ki leži na južni strani objekta, je zasnoval avstralski krajinski arhitekt Samuel D. McCully. Svojo zamisel je predstavil kot kreiranje vsestransko uporabnega in zanimivega parka, ki zahteva skrbno preučevanje dnevne rutine njegovih bodočih uporabnikov. Le na ta način ga lahko oblikujemo tako, da bo zadovoljil kar največ njihovih potreb in želja. Praktičnost, uporabnost in estetika so osnova dobrega načrta.

Pomembno je, da ljudje, za katere je park namenjen, začutijo potrebo, da tja tudi gredo in ga uporabljajo.

Zmes zgodovinskih in sodobnih idej je igrala pomembno vlogo pri snovanju tega projekta. Vodilni slogan je bil »vzeti preteklosti in dati prihodnosti«. Z vključitvijo različnih dendroloških tem naj bi pripeljali 'mater naravo' v projekt, da se približajo naravne asociacije. Če se ljudje dobro počutijo na nekem prostoru, se bodo tja vedno znova vračali, išoč enak občutek.

Dobro se počutimo tudi, ko enostavno uporabljamo naše čute, slišimo žuborenje vode, vonjamo cvetje, se dotikamo rastlin, opazujemo naravo, nabiramo zdravilna zelišča. Čeprav preprosti, so ti naši primarni občutki naša neposredna vez z naravo. Park bo nagovarjal ljudi preko telesa in duševnosti v presežno in duhovno.

Zasnova parka med drugim vključuje: kotiček za vonj, kotiček za tip, kotiček za okus, kotiček za sluh, trim stezo, kotiček za meditacijo, ploščad za sproščanje, otroška igrala, vzpetine s tobogani, vrtiček za otroke in starostnike, fontane, biotop, gozdiček, sadno drevje, prostor za živali, amfiteater, kozolec itd. Park bo tako imel poleg izobraževalne vloge predvsem vlogo medgeneracijskega prostora srečevanja in druženja ter dialoga med ljudmi in s stvarstvom.

Na vzhodni strani stavbe že obstaja park, ki je potreben temeljite prenovne in nove konceptualne rešitve. Ta park bo predstavljal direktni izhod starejših iz njihovega doma v naravo. Zato bo potrebno ustrezno urediti poti in ustvariti varne pogoje za gibanje starostnikov, med katerimi bodo tudi dementne osebe.

Kompleks zavoda je oddaljen od mestnega središča petnajst minut hoje. Ob ustrezni infrastrukturi in signalizaciji, bi bilo mogoče starejšim osebam omogočiti, da bi središče mesta same dosegle bodisi peš, s prirejenimi kolesi oz. vozički ali pa v skupinah.

Posebnost lokacije je tudi bližina Srednje biotehnične šole in njenega posestva, ki je obdelano predvsem kot vinograd in sadovnjak. Tako celotna okolica deluje kot podeželje na robu mesta.

V neposredni bližini je tudi mestno kopališče Fontana, ki je dosegljivo peš ali z drugimi prevoznimi sredstvi.

4.2.2. Strategija vseživljenjskega učenja

Cilj *Strategije vseživljenjskega učenja v Sloveniji* je med drugim omogočiti vsem ljudem učenje in izobraževanje v vseh življenjskih obdobjih, na vseh področjih življenja in v vseh okoljih. Ker to krepi zavedanje, da posamezniki z učenjem povečujejo zaupanje vase, razvijajo ustvarjalnost, podjetnost ter znanje, spretnosti in kvalifikacije, ki jih potrebujejo za aktivno udeležbo v poklicnem in družbenem življenju ter za večjo kakovost življenja (Strategija 2006). Temu cilju sledi tudi zavod v katerem je večina enot vzgojno-varstvenega značaja.

Strategija prav tako vključuje tudi spodbujanje kakovostnega staranja, integriranosti starejših v družbo in sožitje generacij. Izobraževanje starih je ena od oblik kontinuiranega izobraževanja, ki pa ima gotovo nekatere posebnosti. Stari se namreč ne izobražujejo več zato, ker bodo potrebovali znanje za svoj poklic, temveč ker bodo preko novih znanj razvijali potrebo po dialogu kot pravi dr. Mlinar v svojem prispevku.

Vključevanje starejših v proces vseživljenjskega učenja vključuje vsaj dva pomembna vidika. Po eni stani gre za vprašanje vključevanja v proces učenja starejših zaposlenih, kakor tudi drugih starejših oseb, ki niso več zaposleni.

Eden od pomembnih ukrepov je spodbujanje vseživljenjskega učenja z vključevanjem starejših oseb, ki so še zaposlene, v programe izobraževanja. Z uresničevanjem navedenega ukrepa, se zagotavlja kakovost dela starejših, ki so še zaposleni ter njihova aktivna (ne samo pasivna) vloga v procesu dela (Šverc 2007, 56-62).

Hkrati je potrebno zagotoviti pogoje za aktivno preživljanje starosti tistim starostnikom, ki to zmorejo, želijo in hočejo. Na področju vzgoje in izobraževanja je potrebno zagotoviti aktivno možnost vključevanja starejših vsaj na dva načina, in sicer:

- z vključevanjem v izvajanje dejavnosti, projektov na šoli, v dijaškem domu ali vrtcu (interesne dejavnosti, projekti...),
- z možnostjo aktivnega vključevanja v programe izobraževanja za tretje življenjsko obdobje.

Starejše osebe, ki niso več zaposlene, z vključevanjem v različne oblike vseživljenjskega učenja ohranjajo vezi in vključenost v družbo ter si s tem hkrati zagotavljajo preživetje aktivne starosti. Z vključevanjem v oblike izobraževanja za tretje življenjsko obdobje se podaljšuje tudi doba, ko je starostnik sposoben skrbeti sam zase.

Zavod sam ali v povezavi z drugimi ustanovami izvaja programe vseživljenjskega učenja, kar bo v okviru svoje andragoške enote razvijal tudi v prihodnje.

4.2.3. Formalno in neformalno učenje

Do nedavnega je imelo formalno učenje prevladujočo vlogo pri zagotavljanju znanja. Sodobna vizija temelji na pomembnosti obeh vrst izobraževanja. Kvaliteta neformalnega izobraževanja je v njegovi prožnosti ciljev, drugačnih pristopih, oblikah delovanja, njegovi prostovoljnosti izobraževanja in pri neformalnih vpisnih pogojih. V medgeneracijskem središču se bosta obe obliki izobraževanja dopolnjevali (Šverc 2007, 19-20).

V formalni del izobraževanja je potrebno vključiti medgeneracijska znanja in kompetence. Zato bi morali razviti znanja in kompetence znotraj formalnega učenja na medpredmetni ravni, da bi v kurikulumu (programe, učne načrte, kataloge znanj) kot pomembno vsebino uvrstili tudi seznanjanje mladih s staranjem, z značilnostmi starajoče se družbe. Navedene vsebine morajo biti uvrščene v del aktivnosti za trajnostni razvoj in morajo zajemati vse dejavnosti in oblike dela, ki se sicer uporabljajo za uresničevanje ciljev trajnostnega razvoja. Spoznavni cilji morajo biti umeščeni v učne načrte in kataloge znanj, šola pa mora v okviru letnega načrta šole poskrbeti, da se vsebine/dimenzije medgeneracijskega sožitja, seznanjanja mladih s starostjo, izvajajo v okviru systemskega in projektne formalnega šolskega programa (projektni dnevi na ravni osnovne šole, odprti kurikulum na ravni poklicnega izobraževanja, obvezne izbirne vsebine na ravni gimnazijskega programa).

V neformalnem učenju, je pomembno razvijati koncepte raznovrstnih vsebin, ki odgovarjajo na specifične sposobnosti in potrebe udeležencev. Prav tako se te vsebine smiselno vključijo v neformalne dejavnosti šole, npr. interesne dejavnosti, prostovoljstvo. Razviti je potrebno oblike sodelovanja (projekti) in možnega vključevanja tistih starejših v delo šole, ki lahko prenesejo svoja znanja/kompetence in izkušnje na mlade, tako na področju profesionalnega

razvoja kot tudi pri nujenju pomoči za ponovno vključenje v šolo (npr. program ponovnega vključenja osipnikov v šolo) oziroma pri razreševanju življenjskih situacij.

Za uresničevanje navedenega cilja je nujno poskrbeti tako za:

- ustrezno dopolnitev nacionalnih dokumentov (učni načrti, katalogi znanj),
- kot tudi za ustrezno usposabljanje učiteljev (izvajanje programov nadaljnega izobraževanja in usposabljanja učiteljev),
- ter za pripravo ustreznih didaktičnih materialov in pripomočkov.

4.2.4. Trajnostni razvoj

Razmerje med človekom in njegovim naravnim in družbenim okoljem je krhko in se nenehno spreminja. Na oblikovanje konkretnega odnosa med posameznikom in njegovim konkretnim okoljem odločilno vpliva več dejavnikov. Gre za vprašanje odvisnosti in povezanosti posameznika z okoljem, znanja ki ga posameznik ima, da lahko sprejme svoje odločitve, predvsem in v prvi vrsti pa gre za kulturo, za odnos, za vrednote, ki uravnavajo posameznikovo delovanje (Šverc 2007, 51-52).

Na področju vzgoje in izobraževanja so v dokumentu (Smernice MŠŠ: 2007), ki določa temeljne usmeritve celostne opredelitve trajnostnega razvoja, vključene in med seboj povezane okoljska, gospodarska in socialna vprašanja (Zelena knjiga 2005).

Trajnostni razvoj nikakor ne vključuje samo odgovornega ravnanja do naravnih virov, temveč odgovorno ravnanje do sebe in drugih, ravnanje, ki omogoča dejavno vključevanje posameznika v družbo, v kateri živi. Koncept trajnostnega razvoja v bistvu že vključuje tudi koncept vseživljenjskega učenja, saj gre za razumevanje dejavnosti, ki so usmerjene v trajnostni razvoj družbe (Šverc 2007, 54-62).

Trajnostni razvoj je izrazito medgeneracijski koncept. Trajna družba je varna za vse generacije. V taki družbi si nobena generacija ne želi, da bi spodkopavala gospodarski ali družbeni sistem. Temu primerno je potrebno procese izobraževanja in vsakdanje komunikacijske poti ter kulturo vedenja usmeriti v trajnostni razvoj.

Zavod s svojo lego ob vodovarstvenem območju nudi odlične možnosti za razvijanje programov, ki bodo imeli tako trajne učinke na osebni ravni posameznikov kot tudi okoljske in ekonomske učinke.

4.2.5. Fleksibilna organiziranost in finančna komplementarnost

Eno od pomembnih vprašanj, s katerimi se sooča sodobni vzgojno-izobraževalni sistem je fleksibilna organizacija vzgojno-izobraževalnega dela. Zato se povsod ukinjajo togi predpisi organizacije pouka v razredih in po urnikih. Razvojne vizije kažejo, da bo razvoj vzgoje in izobraževanja šel v smeri iskanja zelo različnih poti, v smeri, kjer bo šola iskala nove oblike izvajanja pouka (Krajnc 2007). To smer razvijajo tudi dokumenti, ki nastajajo na ravni Evropske komisije (npr. Modernising Schools).

S problemom togosti in birokratizacije sistema se soočajo tudi socialno varstvene ustanove, zato je izjemno težko uveljavljati nove modele in nove pristope, ki prihajajo od ljudi, od državljanov in ne od državnih institucij ali politike, ki je na oblasti.

Cilj sodobnega vodenja medgeneracijskega centra mora biti fleksibilna organizacija delovanja med ustanovami, še posebej v iskanju novih načinov izvajanja pouka. Zakonske podlage morajo nuditi možnost na vseh ravneh oblikovanja fleksibilnega predmetnika in fleksibilne organizacije, tako kadrovske kot logistične.

Hkrati pa je medgeneracijski center tudi finančni sistem, ki ga je potrebno voditi enotno in po načelu solidarnosti, tako da si enote med seboj pomagajo in se podpirajo. Njihovo finančno stanje je različno in odvisno od več dejavnikov, zato je centralno vodena administracija in računovodstvo po eni strani racionalizacija sistema po drugi strani pa to tudi omogoča regulacijo investicij in financ glede na prioritete, ki se jih vidi iz celote sistema in ne samo z vidika ene enote.

4.2.6. Mreženje programov in ustanov

V sodobni pluralni in demokratični družbi je dobro in želeno, da delujejo različne ustanove, pomembno jih je znati učinkovito povezati v mreže. Mreženje je eno od najbolj učinkovitih

strategij, ki omogočajo, da se najprej povezujejo ustanove in programi znotraj medgeneracijskega centra in tako presegajo zaprtost in samozadostnost.

V drugem krogu pa je mreženje pomembno z ustanovami, ki delujejo izven centra, kar jim daje odprtost in zavedanje širšega družbenega poslanstva. Cilj mreženja je tako izboljšati lastno delovanje, podpreti odprtost do okolja in s tem zviševati kakovost ustanov in programov, pospeševati medsebojno interakcijo in inovativnost.

Zavod preko svojih enot sodeluje ali pa vodi naslednje projekte, v katere so vključene druge ustanove:

- Razvoj in izvedba svetovanja ter podpore e-kompetentnim šolam (e-šolstvo)
- Vera in kultura e-VIK (Razvoj e-gradiv za Vero in kulturo)

Gimnazija trenutno sodeluje oz. načrtuje sodelovanje v naslednjih projektih:

Naslov projekta	Stanje	SLO / EU	Finance
Posodobitev gimnazijskih programov	v teku (do leta 2014)	EU – smo konzorcijski partner – poslovodeča je Gim. Ptuj	sofinanciranje SLO in EU
Pilotni projekt Kritično mišljenje	zaključna faza – prispevki za priročnik za učitelje	SLO – zavod za šolstvo v okviru posodobitev	cca. 250 EUR za vse sodelujoče iz naše šole (8), ki pišemo za priročnik – SLO in EU
Evropski oddelki	še šolsko leto 2010/11	SLO – v okviru posodobitev	sofinancirano SLO in EU
Mednarodno sodelovanje (Graz)	vsaj dve srečanja letno (Graz, Maribor)	sami smo poiskali partnerje	plačajo dijaki
Mednarodno sodelovanje (London)	vsaj dve srečanja letno (London, Maribor)	nadaljevanje iz projekta British Council	plačajo dijaki
Mednarodno sodelovanje (Ybbs)	srečanje v Avstriji	sodelujemo na povabilo avstrijske šole – partner iz preteklega Comenius projekta	plačajo dijaki
Mednarodno sodelovanje (Zdunska Wola)	april 2011 gre 2.b za en teden na Poljsko	mednarodna izmenjava v okviru evropskih oddelkov	plačajo dijaki
Comenius – Digital Bridges between Nations	začetek jeseni 2010 do 2012	EU	EU– 10.000 EUR za obe leti

Pomladni dan v Evropi	marec – junij 2011	EU (sodelovanje pri različnih aktivnostih)	niso potrebne
Projektni teden »Slovenec sem!«	20. – 23.12. 2010	za vse dijake vseh letnikov in vse učitelje na temo državitvornosti	del iz OIV (SLO) in plačajo dijaki
Projektni dan → Dan Zemlje«	21.4.2011	Za vse dijake vseh letnikov in vse učitelje	Iz projekta Evropski oddelki
Aktivno državljanstvo (aktivendrzavljan.si)	v teku	EU (zunanji povabljeni partner Zavoda PIP)	poslovodeči krijejo srečanja, izobraževanja, aktivnosti
Razvoj raziskovalnih vrednot mladih	v teku	EU – Evropski kulturni in tehnološki center Maribor (sodelujemo kot zunanji partner)	poslovodeči krijejo srečanja, izobraževanja, aktivnosti
Evropski natečaji za dijake	glede na razpise	SLO/EU (likovni, literarni in druge zvrsti umetnosti)	plačajo dijaki

4.2.7. Duhovnost starosti

Kolega Mlinar je v okviru projekta raziskoval tudi vprašanje duhovnosti. Članek na to temo je objavljen v reviji *Kakovostna starost* (13 (2010) 2, 32). Njegov glavni namen je, da predstavi duhovnost v različnih pomenih kot je duhovnost kot potreba, kot temeljna življenska izkušnja in kot antropološka konstanta. Slednji tudi posveti največ pozornosti.

»Razmišljanje o duhovnosti starosti je poskus, kako na človeka ne gledati z vidika njegovih sposobnosti, ki jih je mogoče izkoristiti, pač pa kot na nekoga, »ki se nenehno sooča s položaji, ki so hkrati naloga in dar« (Frankl 1973, 39). Opredelitvi *duhovnega modela človeka* (Moberg 2001; MacKinlay 2006b) botruje dejstvo, da gre za področje, pri katerem običajna 'storitvena' razmerja ne morejo povedati ničesar novega; radikalno se jim je treba odpovedati in spremeniti orientacijo. Človek je bitje potreb, a potrebe niso takšne, da bi jih lahko izpolnili s storitvijo. Podobno kot je duhovnost neposreden stik s stvarnostjo, je lahko tudi večplastni *ščit* osebe (Jewell 2004). Vsak človek je duhovno bitje v smislu, da sebe presega navznoter. Duhovni model je rezultat razmišljanja o duhovnih potrebah, da je namreč človek kot človek prepoznaven šele 'od znotraj'. Pomagati ljudem pomeni hkrati prodirati h koreninam življenja,

ki je dar. Na ta modus razmišljanja se naslanja koncept protibolečinske (paliativne) terapije/nege (MacKinlay 2006a). Že v začetku, ko se je paliativna terapija pojavila kot specifično izražanje pomoči bolnim ljudem, je vplivala na konceptualizacijo duhovnosti v pozni starosti. Raziskave kažejo, da se ne glede na možnosti, ki jih ponuja vedno višje življenjsko pričakovanje, pri vratih vse pogosteje javlja smrt kot bolj ali manj (ne)zaželen gost. Visoko življenjsko pričakovanje samo po sebi ne spreminja odnosa do smrti. Čeprav ni mogoče enostavno potegniti vzporednice med osiromašenim duhovnim stanjem in duševnimi motnjami v starosti (Marušič 2009), je na razpolago veliko zgovornih podatkov, da ljudje svojega življenja ne doživljajo kot dar. Tematiziranje duhovnosti v novih okoliščinah je vedno nova naloga. Ni receptov. Je način vpraševanja po tem, kdo je človek, to vprašanje pa si vsak postavlja zase. V zavesti, da je to vprašanje povezano z nečim, kar je vsem ljudem oziroma vsem živim bitjem skupno, opravičuje analizo pojma duhovnosti starosti« (Mlinar, 2010: 41) s tem pa tudi našo umestitev duhovnosti kot integralni del razumevanja medgeneracijskega dialoga in duhovnosti kot sestavni del medgeneracijske pedagogike. Pomembno je poudariti, da gre za duhovnost neglede na njen vsebinski ali verski vidik. Slehernik se sooči s staranjem in smrtjo. Ti dve dejstvi odpirata vprašanja, ki terjajo soočenje z njimi, tako za starejše kot za mlado generacijo.

Eden najbolj iskanih in branih avtorjev sodobne duhovnosti, Anzel Grun je napisal knjigo, Visoka umetnost starnja. Njegovo izhodišče je v predpostavki, da danes potrebujemo novo občutljivost za modrost in smisel staranja. »Vsak človek se dnevno postara. Razmišljanje o staranju tako ni samo stvar starih ampak je pomembno za vsakega človeka. Staranje je temeljna izkušnja človeštva« (Grun, 2007: 9). Grun predlaga tri pedagoške korake za sprejetje lastnega bivanja: spraviti se je potrebno z lastno preteklostjo, sprejeti svoje meje in naučiti se živeti v samoti. Ko gre za vprašanje opustitve kot odmiranja, odpovedovanja oz. sprejemanja nove situacije, predlaga vajo v osvobajanju od premoženja, zdravja, odnosov, seksualnosti, oblasti i in lastnemu egu (prim., Grun, 2007: 15-72).

Medgeneracijska pedagogika tako nujno vključuje refleksijo lastnega življenja in izmenjavo izkušenj med generacijami kot ene od poti za bolj sprejeto in osmišljeno življenje. Gre za področje, ki ga na tem mestu samo nakazujemo kot pomemben vidik, mimo katerega se ne da iti.

4.2.8. Praznovanje: Medgeneracijski festival

Spremembe so mogoče, ko jih prepoznamo v že prehojeni poti. Nobene spremembe ni brez dela in vztrajnosti. Prav tako je pomemben trenutek, ko se ustaviš, spočiješ, praznuješ in odkriješ smisel delovanja. V praznovanju se odraža zgodovina prehojene poti posameznika, skupine in ustanove.

Medgeneracijski center je kot praznovanje svojega delovanja oblikoval medgeneracijski festival. Glavni cilj festivala in celotnega projekta je medgeneracijsko sodelovanje in aktivno vključevanje različnih generacij (otrok iz vrtcev, osnovnošolcev, srednješolcev, študentov, aktivno prebivalstvo in starostniki). Kot izvajalci in udeleženci so v projekt vključeni tudi mladostniki z manj priložnostmi (osebe s posebnimi potrebami). Preko bogoslužja, izobraževanj, delavnic, športnih dejavnosti, medgeneracijskega družabništva in srečanj medgeneracijske skupine, izvajalci in udeleženci lahko spoznavajo pomembnost družbenega povezovanja in aktivnosti v družbi, ne glede na starost in morebitno nezmožnost ali omejeno zmožnost aktivnega sodelovanja.

Zavod je priredil dva medgeneracijska festivala z naslovom »Mladost je srce. Kdo je brez nje?«. Prvega 4. oktobra 2009 in drugega 22. maja 2010, tretjega se načrtuje za jesen 2011. Koncept festivala, ki je trajal od 9.30 ure dopoldan do 19.00 ure zvečer, je vseboval naslednje vidike: duhovni uvod in možnost molitve skozi ves dan. V dopoldanskem sklopu več okroglih miz s posamezniki ali več udeleženci. Hkrati dopoldan program za otroke v obliki delavnic ali uprizoritev. V opoldanskem času čas za skupno kosilo. Po kosilu delavnice za vse generacije, športne in družabne igre ter zaključek s skupnim koncertom.

Na prvem festivalu je bilo 380 izpolnjenih anket, na katerih je organizator postavil vprašanja glede časovne, vsebinske, organizacijske in konceptualne zasnove festivala. Večina odgovorov je idejo festivala pozdravila, izrazila zadovoljstvo s programom in obžalovanje, da se niso mogli hkrati udeležiti več stvari, ki so jim bile zanimive. Opazna so bila razhajanja med generacijami glede gostov in koncerta. Slednji je izrazito pokazal na velike razlike med generacijami, kaj je komu všeč in kaj ne. Izpeljati koncert za vse generacije bi bilo posebej izzivalno delo in projekt, ki bi zahteval veliko pozornosti do vseh generacij in veliko sposobnost povezovanja, animiranja. Zanimivo je tudi odzivanje ljudi vseh generacij na goste, saj sta oba festivala pokazala, da najbolj pritegnejo gostje, ki so medijsko dovolj znani in

izpostavljeni. Večina izbira 'modno' in ne toliko iz premisleka in notranjega interesa. Podoben trend je zaznati med predlogi za naprej. Tudi na samem festivalu so se ljudje bolj odločali po logiki ločevanja kot združevanja in križanja generacij, razen pri vsebinah in delavnicah, ki so bile posebej koncipirane tako, da je bilo nujno sodelovanje vseh generacij. Zanimivo je bilo dejstvo, da starejše generacije na drugem festivalu ni toliko zanimala prihodnja ureditev in zakonodaja glede socialnega skrbstva in nege starostnikov kot pa na primer nastop misijonarja. To kaže na relativno nizko osveščenost starejših o tem, kaj in kako bo z njihovim položajem v prihodnje.

4.2.9. Medgeneracijsko prostovoljstvo

Pomemben cilj sistema vzgoje in izobraževanja ter še posebej šole je razvijanje socialnih veščin (razvijanje socialno-integracijske vloge vzgojno-izobraževalnih ustanov), potrebnih za življenje v vse bolj kompleksni družbi. Razvijanja socialnih veščin ni mogoče uresničevati ne da bi vključevali različna področja človekovega bivanja. Sem gotovo sodi tudi vprašanje medgeneracijskega sožitja. Ena najstarejših oblik, ki se že razvija v okviru sistema vzgoje in izobraževanja, so oblike prostovoljnega socialnega dela, obiski šolajoče se mladine pri starejših osebah na domu, v domovih za starejše občane ipd.. Prepogosto se tovrstne oblike dela zožijo samo na tiste starejše, ki se težko oziroma ne morejo več aktivno vključevati v različne dejavnosti ali pa gre za kampanjsko iskanje kontaktov ob praznikih. Prav zato je treba v bodoče poleg že ustaljenih oblik dela razvijati predvsem programe za uspešno medgeneracijsko komuniciranje, za razumevanje starih ljudi in boljše sožitje z njimi. Programi bi morali omogočiti skupno ustvarjanje in sodelovanje (npr. priprava raziskovalnih nalog, izdelava družinskega debla, zapis življenja) ob konkretnih nalogah, saj je le tako mogoče ustvarjati vezi, medgeneracijsko razumevanje in sodelovanje.

Vsi programi naj bi temeljili na spoznanju, da sta osnovna socialna imunska vzgiba, človekova samopomoč in solidarnost, neločljivo povezana in da delujeta po načelu: če hočeš pomagati sebi, poskrbi za druge – če hočeš pomagati drugim, poskrbi zase. In na spoznanju, da je za krepitev medgeneracijske solidarnosti potrebno zavestno učenje kakovostne medgeneracijske komunikacije. Ena najkrajših in najlažjih poti je učenje medgeneracijske komunikacije in posledično krepitev solidarnosti s prostovoljstvom, še posebej medgeneracijskim (Ramovš 2007).

V praksi v zavodu že zdaj potekajo tedenska družabništva dijakov s starostniki ob učenju računalništva (oktober 2008 – april 2009). Medgeneracijska skupina vključuje tako otroke, mladostnike in študente kot tudi zaposlene in starostnike ter se srečuje na štirinajst dni. Skupina prostovoljcev deluje z drugimi ustanovami izven zavoda. V načrtu je skupina odraslih in starejših prostovoljcev, ki se bodo vključili v delovanje zavoda. O prostovoljstvu ima zavod izdelan koncept, ki ga v nadaljevanju predstavljamo v detajlih.

4.3. Komplementarnost pedagogik: medgeneracijska pedagogika

Medgeneracijski center deluje na podlagi pedagoškega pluralizma s komplementarnimi pedagogikami kot so montessori, geštalt, religijska pedagogika in gerontagogika. Religijska pedagogika gradi na krščanski antropologiji in daje posamezniku in ustanovi identiteto. Vse štiri prisotne pedagogike se želi integrirati in smiselno povezati v medgeneracijsko pedagogiko o čemer je pisala Švercova v svojem prispevku v reviji Šolsko polje (Šverc, 2007).

4.3.1. Religijska pedagogika

»Naloga šole je, da upošteva kulturo, jo analizira in razlaga, je v službi te kulture in se uresničuje v prostoru z določenimi značilnostmi (jezik, miselnost, način življenja, navade, umetnost, religioznost, literarno izražanje itd.). Šola ima v oblikovanju kulture posebno nalogo, da jo glede na njeno kakovost prilagaja, odklanja ali obnavlja /.../ Religija ima mesto v šoli, ker je sestavni del kulture in kulturo navdihuje, posebno ko gre za vprašanja o smislu človekovega življenja« (Šverc 2009). S to kulturno utemeljitvijo mesta religije v šoli je zavod v samem začetku zastavil predmet Vera in kultura v gimnazijskem programu, ki je tudi dobil potrditev s strani Strokovnega sveta za šolstvo RS. Nekatere poudarke o religijskem pouku in njegovi osmišljenosti v sodobnem vzgojno-izobraževalnem procesu povzemamo iz gesla *Religijska vzgoja* dr. Alenke Šverc, objavljenem v *Leksikonu krščanske etike*.

Prisotnost oziroma odsotnost religije v šoli izraža ali pa zanika navzočnost transcendence v kulturi. Če šola govori o transcendenci, omogoči notranji kulturni proces raziskovanja, ki poteka na zgodovinskem obzorju, ga širi in odpira nove poglede. Zgodovina človeštva je namreč prežeta z iskanjem smisla življenja in odkrivanjem skrivnosti narave. Obe razsežnosti lahko odpirata ali pa zapirata človekov pogled na svet.

Danes je na splošno sprejeto prepričanje, da je zorenje osebnosti prvi smoter šole. Upoštevanje tega smotra za vsako posamezno področje, in s tem tudi za religijski pouk, predstavlja določeno omejitev, ki pa je lahko hkrati plodno sodelovanje. Tako se srečujejo različne discipline in se zaradi svojih posebnosti dopolnjujejo prav ob vprašanju zorenja človekove osebnosti. Naloga religijskega pouka je, da sooblikuje ta smoter šole, medtem ko je naloga šole, da pospešuje zorenje osebnosti s svojim značilnim kulturnim poudarkom. To pomeni, da je javna šola dolžna zagotavljati tak skupni prostor, ki lahko postane središče kulturnega, družbenega in civilnega dogajanja in je odprta za vse družbene skupine.

Vsak pogled na svet razvije tudi svoj pogled na vlogo in pomen individualnega in družbenega življenja. Demokratična država zato v šoli zagotavlja svobodno izobraževanje vsem državljanom, in sicer tako, da se srečajo vsi odtenki in razlage resnice. Ta zahteva temelji na pravici, da sme vsakdo izraziti svoje razumevanje resnice. Zato moderna šola med različnimi vzgojno-izobraževalnimi ustanovami vedno bolj razvija svojo posebnost, to je kritično-spoznavni vidik. Šola zato omogoča posamezniku razumevanje vedno bolj zapletenih svetovnih pojavov, s tem »da pridobi najprej skupek znanj in se nato nauči povezovati dejstva ter pokazati sposobnost kritične presoje množice informacij. Prav pri oblikovanju kritičnega vpogleda se bolj kot kdaj prej pokaže nenadomestljivost izobraževanja, ki spodbuja resnično razumevanje dogodkov« (Delors 1996: 44).

Sodobna šola je izgubila prednost pri posredovanju informacij. Mladi preživijo več časa pred televizijo in računalniki kot v šolskih klopeh. Šola tako prvenstveno ni več posredovalka informacij, ampak ima novo vlogo vzgajanja za kritičnost. Tak pristop omogoča »razširitev znanj, ki vsakomur omogočajo boljše razumevanje različnih vidikov okolja, spodbuja intelektualno radovednost in kritično mišljenje ter omogoča osmišljanje stvarnosti s pridobljeno sposobnostjo kritične presoje« (Delors 1996: 79).

Vzgojno-izobraževalni koncept tako usposablja učence za kritičnost do absolutizmov, ki jih obdajajo. Ta zahteva moderne šole je še posebej pomembna za slovensko družbo, ki je bila več desetletij zaznamovana z enoumno ideologijo. Šola naj izpostavi in razvija povezave med kulturo in družbenimi strukturami, med preteklostjo in sedanjostjo, in sicer z uporabo znanstvenih podatkov, ki omogočajo razumevanje zgodovinskih in družbeno-kulturnih dejavnikov. Omogoča naj pravilno branje in problematiziranje simbolov, govornice, vsebin

kulture in soodgovornost pri reševanju problemov, ki nastanejo pri raziskovanju. Skratka, vzgoja h kritičnosti mladih ima tri razsežnosti: pomagati jim pri logičnem oblikovanju in vrednotenju informacij ter pri samostojnih usmeritvah glede na pridobljeno znanje.

Šola vodi učence in učitelje h kritičnemu dialogu o temeljnih človekovih in človeških vprašanjih, in sicer tako, da ne izključuje, ampak vključuje njihov horizont življenja, zlasti tudi religioznega. Mlade generacije imajo pravico, da se srečajo z različnimi pogledi in nazori o življenju. Šola usposablja mlade za vrednotenje z različnimi pristopi in primernimi sredstvi (Šverc 2009).

Vsa religijska vprašanja so tudi medgeneracijska in večgeneracijska vprašanja, saj je religioznost najtesneje povezana s trojno dimenzijo časa in v sebi povzema večna vprašanja človeka in njegove usode oz. smisla. Glede na dejstvo večnazorske orientacije udeležencev na vseh stopnjah izobraževanja v zavodu in glede na pluralnost življenjskih orientacij tistih, ki bodo uporabniki socialnih ustanov, je kulturni pristop k verskim vprašanjem najprimernejši, hkrati pa je jasno, da je zavod cerkvena ustanova in da je katoliška vera tista, ki ima svojo domovinsko pravico v vseh enotah. Nekateri to dejstvo sprejmejo iz svojega verskega prepričanja, drugi iz kulturnega razloga, ki je tudi razlog tolerance in medsebojnega spoštovanja.

4.3.2. Montessori pedagogika

Vrtec Hiša otrok od vsega začetka deluje po načelih montessori pedagogike. Ključne vzgojiteljice so se na tem področju izobrazile v tujini ali doma. Montessori pedagogika je še posebej zanimiva, ker ne gradi na homogenih skupinah, ampak na heterogenih in že v svoji zasnovi ruši ozko, zgolj generacijsko logiko učenja. Prav tako ima zelo izdelano sodelovanje s starši, babicami in dedki.

V vrtcu in na osnovni šoli se želi v prvih dveh izobraževalnih obdobjih uresničevati koncept heterogenih oddelkov, kot jih je zasnovala Maria Montessori in ustreza otrokovim razvojnim fazam. To pomeni, da so v oddelku v enaki meri zastopani otroci treh različnih starosti.

Znanstvena spoznanja in izkušnje iz vrtčevske in šolske prakse jasno govorijo v prid uvedbi heterogenih razredov na šolah montessori iz dveh vidikov:

- Najprej gre za specifičen način pridobivanja znanja. Starejši učenci navdihujejo mlajše učence, mlajši učenci pa spoznavajo svoje meje, s čimer se spodbuja sposobnost za samopresojo. Starejši učenci utrjujejo in poglobljajo znanje, ko snov razlagajo mlajšim. Učni procesi potekajo pospešeno, saj so si otroci, kar zadeva duhovno stopnjo razvoja, med seboj bližje kot z odraslimi, zato se drug od drugega lažje učijo. V ospredju ni učna snov določenega letnika, zato se lahko pri obravnavi določenih učnih vsebin pomudi dlje časa oz. se nekaterih drugih dotakne bolj površinsko. »Ne vsem enako, temveč vsakemu svoje,« je geslo montessori pedagogike. Tudi prevzemanje delovnih tehnik je lažje, ker otroci obstoječe strukture že poznajo.
- Drugič gre za specifično socialno učenje. Spodbuja se vzajemna pomoč in tolerantnost. V komunikaciji z otroki različnih starostnih skupin je v splošnem mogoče dobiti več izkušenj. Tovrstna oblika sobivanja je naravna razvojna ponudba in dragocena protiutež 'egoizmu otroka', ki zaznamuje današnji čas, ko so družine z majhnim številom otrok tako rekoč pravilo. Medsebojna tekmovalnost je manj izrazita, ker so 'vloge' (veliki–mali, izkušeni–šibki ipd.) jasneje opredeljene. Spekter 'ponudbe vlog', katere posameznik lahko prevzame, je večji (vsak otrok dobi jasno izkušnjo, kaj pomeni biti najmlajši, vmes in najstarejši) (Kordeš 2007).

Izkušnje heterogenih skupin in razredov spodbujajo razvoj zdravega in trdnega občutka lastne vrednosti.

Pedagogiko montessori si je mogoče predstavljati samo, če pri delu vzgojiteljev in učiteljev sodelujejo starši. Starševska odgovornost se torej začne že pri domači vzgoji. Od staršev se pričakuje, da temeljito spoznajo pedagogiko montessori, in sicer z branjem ustrezne literature, z obiskovanjem predavanj in z udeležbo pri drugih izobraževalnih možnostih. Starši pri razvojnih in učnih procesih sodelujejo kot spremljevalci.

Redni individualni pogovori med učitelji in starši so namenjeni svetovanju in spodbudam, pa tudi razumevanju specifičnih razvojnih težav. Udeležba na obveznih večerih za starše je priložnost za izmenjavo izkušenj. Starši razvoj zaznavnih procesov lahko spremljajo s pomočjo hospitacij. Poleg tega so starši povabljeni, da s konkretnimi prispevki razširjajo znanje in sposobnosti otrok ter da pomagajo pri izpeljavi projektov in izdelovanju materialov.

Pedagoški koncept montessori je lahko smiselno uresničen samo, če starši pedagogiko montessori v določeni meri prakticirajo in sooblikujejo tudi doma (Kordeš 2007).

Tako si montessori pedagogike ni mogoče predstavljati brez medgeneracijskega sodelovanja in vzgojnega procesa, ki dejansko izhaja iz živega medgeneracijskega komuniciranja.

4.3.3. Geštalt pedagogika

Gimnazija je v pedagoški proces vključila geštalt pedagogiko. Geštalt pedagogika spada med celostne pedagogike. Celostna pedagogika vsebuje časovni in kakovostni vidik vzgoje in izobraževanja. V časovnem smislu predvideva vseživljenjsko vzgojo in izobraževanje. Pogosto se v tem kontekstu uporablja tudi izraz vseživljenjsko učenje. V povezavi s kakovostjo pa se celostna pedagogika najpogosteje omenja v povezavi z geštalt pedagogiko, ki s svojimi pedagoškimi principi skuša uveljavljati t. i. celostno vzgojo, in sicer tako, da človek v kompatibilnem prepletanju in nadgrajevanju telesnega, duševnega in duhovnega raste v celovito osebnost oz. geštalt (Ščuka 2007: 39). S pomočjo kreativnih medijev in metod si prizadeva za aktivizacijo vseh človekovih čutov in inteligentnosti, ob tem pa presega metodološki tehnicizem in dela v smeri poglobljenega oblikovanja celostne osebnosti (Ščuka 2007: 19).

Geštalt pedagogika se razume kot smer humanistične pedagogike in humanistične psihologije, ki poudarjata humanistične vrednote in je osredotočena na osebo ter gradi na zmožnostih osebnostne rasti. Temelji na prepričanju, da človek po naravi teži k temu, da bi prekoračil oz. razširil svoje obstoječe meje (navznoter in navzven), da bi osebnostno rasel in se smiselno uresničeval (Ščuka 2007: 111, 112). Gre torej za pedagogiko, ki izhaja iz osebe, zato je učna vsebina smiselna šele v stiku z učencem, upoštevajoč njegovo biografijo in celostno podobo oz. geštalt. Vloga učitelja ni toliko v 'poučevanju' kot pa v empatičnem in senzibilnem spremljanju učenca ter s tem povezano sposobnostjo prebujanja zanimanja oz. aktiviranja notranje motivacije (Ščuka 2007: 274), kakor je to vloga vzgojitelja pri montessori pedagogiki.

Geštalt pedagogika zato tudi ni ciljno usmerjena v smislu klasičnih pedagoških metod, temveč je procesno orientirana edukativna dejavnost, prebujata učne impulze in nanje vzgojno reagira (Höfer 1997: 90). Iz tega sledi, da je v geštalt pedagogiki redno izpopolnjevanje ključnega

pomena. Geštalt pedagoških kompetenc ne moremo pridobiti s študijem teoretične literature, temveč samo preko dela na sebi in soočanja z lastno osebnostjo. Z delom na sebi sprejemamo in predelujemo lastne hibe ter prebujamo lastne vire moči, kar nam pomaga, da podobno – s kompatibilno držo – omogočimo tudi učencu oz. edukandu (Gerjolj, 2008).

Vsi učitelji na gimnaziji so bili dve leti in pol vključeni v geštalt delavnice, da so si tako pridobili začetne kompetence na področju geštalt pedagogike.

4.3.4. Gerontagogika

Za medgeneracijski center pomembna enota je predvideni dom za starostnike, poimenovan Hiša življenja, ki pa ga vsaj še nekaj let ne bo.

Vizija Hiše življenja se gradi na sodobnih trendih bivanjskega prostora in organiziranju življenja po modelu gospodinjskih skupnosti, ki so ga razvili v Nemčiji, v domovih četrte generacije. Bistvo modela temelji na aktivnem sodelovanju starostnikov pri raznovrstnih gospodinjskih opravilih kot je priprava hrane in pospravljanje, vrtnarjenje, skrb za živali in podobno. Gre za dejavnosti, ki so ljudem bile blizu vse življenje in ki so jih mnogi še sposobni opravljati s pomočjo drugih oseb. Pri opravilih jim pomaga posebej za to usposobljena gospodinja, ki ne predstavlja posebej kvalificiranega kadra, ampak gre za osebe z izkušnjami v lastni družini. Načrt doma za ostarele je narejen s pomočjo nasvetov s strani nemškega arhitekta Hansa Petra Winterja, ki je petintrideset let delal v ustanovi Kuratorium Deutsche Altershilfe (KDA) kot vodja tima, ki se je ukvarjal z vprašanji bivalnega sveta starejših in nege potrebnih oseb. Daljši pogovor z njim je objavila revija *Kakovostna starost* v letu 2010, štev. 1.

Izkušnje iz tujine kažejo, da so se s prehodom na gospodinjske skupnosti podvojili obiski svojcev in mnogi svojci so spontano pristopili k sodelovanju pri tem, kar se v skupini dogaja. Prav tako pa se na spontan način rojevajo novi prostovoljci, ki ostanejo dejavni v domu tudi po tem, ko je morda njihov svojec že umrl.

Novejše raziskave so tudi potrdile, da imajo vonjave posebno vzpodbujevalno vlogo pri delovanju možganov in s tem spomina ter tako krepijo potrebo po samostojnosti. Sploh je za starejše osebe pomembno, da se aktivirajo tisti čuti, ki so še vsaj delno aktivni.

Starejša generacija bo tako lahko našla novo okolje socializacije in sodelovanje pri aktivnostih, ki jih ohranjajo v stiku z vsakdanjim življenjem. Sobivanje generacij v okviru zavoda naj bi pomenilo vzajemni pretok generacijskih izkušenj in potreb, kar bi vsem omogočilo visoko stopnjo aktivnega, ustvarjalnega in kakovostnega življenja. Za vse generacije, še posebej pa za starejšo, je pomembna tudi urbanistična zasnova okolja, še posebej Parka slovenske samostojnosti.

Zavod bo posebno pozornost namenil medgeneracijskemu osebnemu družabništvu, ki bo tesno povezano s prostovoljstvom. Nujno bo razvijati življenjski potek starih ljudi, kar gerontagogika tudi pomeni. Če je bilo prejšnje stoletje stoletje otroka, potem je bil leta 1999 – z razglasitvijo mednarodnega leta starih ljudi – že nakazan trend v 21. stoletju, ki bo stoletje starih ljudi. Znanost o človekovem psihosocialnem razvoju in samooblikovanju odgovarja z gerontagogiko. »Gerontagogika temelji na spoznanjih gerontologije. S svojo metodo pomaga pri integraciji tretje generacije v obstoječe socialne mreže, pri njihovi reintegraciji, če niso vanje vključeni v obojestransko korist, zlasti pa pri oblikovanju novih socialnih mrež v skupnosti, da bi omogočale starejšim ljudem polno osebnostno rast tudi v tretjem obdobju življenja ter njihovo aktivno vlogo in prispevek v skupnosti. Cilj gerontagogike je torej ustvarjanje programov in učnih metod za dejaven proces kakovostnega človeškega življenja v tretjem življenjskem obdobju. Tega cilja pa ni mogoče doseči brez oblikovanja kakovostnega sožitja med tretjo in obema mlajšima generacijama« (Ramovš 2008: 72).

4.4. Sklep

Vse štiri pedagogike postavljajo v središče subjekt, tj. človeka kot osebo in medosebno bitje, ki se celostno razvija v skladu pedagoškimi strategijami posameznih pedagogik. Naloga medgeneracijske pedagogike je v povezavi in nadgradnji strategij in metod pedagogik, ki se uporabljajo v medgeneracijskem središču. Medgeneracijska pedagogika jih smiselno dograjuje z medgeneracijskimi in socialnimi znanji in kompetencami.

Opredelitve medgeneracijske pedagogike, bi se tako lahko glasila: Medgeneracijska pedagogika temelji na prepletenosti ter vzajemni povezanosti posameznika in njegovega (socialnega) okolja, zato v pedagoški proces vključuje tiste pedagoške metode, ki gradijo na človekovi osebnosti, kot so religijska pedagogika, montessori, geštal,

gerontagogika,. Osredotoča se na delo s posamezniki, skupinami in posameznikovimi socialnimi mrežami, zavzema se za ustvarjanje pogojev za medgeneracijsko formalno in neformalno učenje v luči vseživljenjskega učenja, ki vključuje človekov celostni razvoj in posredno vpliva na razvoj in spreminjanje ciljev, vsebin in strategij institucij

V medgeneracijskem središču verjamemo, da se investicije v medgeneracijske programe ne obrestujejo le tako, da imajo od tega korist stari, srednja generacija in mladi, pač pa se s tem izboljšujejo družbeni procesi, na primer aktivno državljanstvo, politične in gospodarske odločitve, izobraževalni proces, krepita pa se tudi kultura in odnos do okolja.

Najpomembnejše pri tem pa je, da je medgeneracijsko partnerstvo obljuba za prihodnost. Z novim razumevanjem partnerstva med starimi in otroki se krepi zdravje obeh generacij, generacije starih in generacije mladih, obenem pa se razbremenjuje druga generacija, ki je lahko prepričana, da so njihovi starši in otroci v dobrih rokah. Partnerstvo med starimi in mladimi računa, da bo srednja generacija, ki ima v rokah odločanje, občutljiva do predlogov, ki bodo prihajali iz tega partnerstva.

5. Prostovoljstvo

(Lidija Hamler)

5.1. Uvod

Za prostovoljstvo se najpogosteje uporabljata dva termina – prostovoljsko delo in prostovoljno delo (na primer: prostovoljno grem na rojstni dan). Novi predlog *Zakona o prostovoljstvu* predvideva uporabo termina prostovoljsko delo, s katerim želi poudariti prostovoljstvo (na primer: prostovoljsko delo opravljam v domu za starostnike).

V Evropi prostovoljno dela več kot 100 milijonov prebivalcev različnih starosti, prepričan in državljanstev. Leta 2006 je anketa Eurobarometra pokazala, da kar trije od desetih Evropejcev trdijo, da so prostovoljci. Skoraj 80 % evropskega prebivalstva se zdi prostovoljstvo pomemben del demokratičnega življenja. Te številke potrjujejo, da nas v Evropi obdaja bogata tradicija prostovoljstva, ki večinoma temelji na članstvu v organizacijah civilne družbe. Upravičena pa je tudi trditev, da je prostovoljstvo bistven izraz državljanske participacije in demokracije, ki ga hkrati lahko vidimo tudi kot instrument za uresničevanje evropskih spodbud.

Danes, ko se je prostovoljstvo tako razmahnilo, si pojem prostovoljstva različne organizacije in ljudje razlagajo po svoje. Nekateri vidijo v tem zgolj služenje drugim ali družbi, drugi pa bolj krepitev lastnih sposobnosti. Eni ga jemljejo kot del prostočasnih aktivnosti, drugi kot način življenja. Nekatere organizacije ga imajo vpletenega v svoje poslanstvo, v druge prihaja 'od zunaj'. Vsi našteti pogledi so pravi, saj imajo isti skupni imenovalec, ki ga predstavlja svobodna posameznikova odločitev brez pričakovanja plačila, s katero svoj čas posvetimo delu, ki koristi določeni osebi, dogodku, projektu, organizaciji ali družbi na splošno.

Prostovoljstvo ima dvojno prednost. Z doseganjem rezultatov in vzpostavljanjem solidarnostnih vezi prispeva k bolj enakopravni in humani družbi, s krepitvijo znanja in osebnostnega razvoja pa pomaga tudi samim prostovoljcem. Prostovoljstvo namreč ustvarja neskončno polje novih priložnosti, kar pa je tudi eden od ciljev socialne agende Evropske unije. Vrednotni sistem, večšine in izkušnje, ki jih človek dobi, ko 'zastonj' pomaga drugemu in ko dela predvsem za vsebinske cilje in ne materialne (plačilo), so neprecenljive.

Leto 2011 je evropsko leto prostovoljstva in želi s postavljenimi cilji spodbujati in podpirati prizadevanja držav članic, lokalnih in regionalnih organov zlasti z izmenjavo izkušenj in dobrih praks, da bi se v civilni družbi ustvarili ugodni pogoji za prostovoljstvo v Evropski uniji in povečala prepoznavnost prostovoljskih dejavnosti.

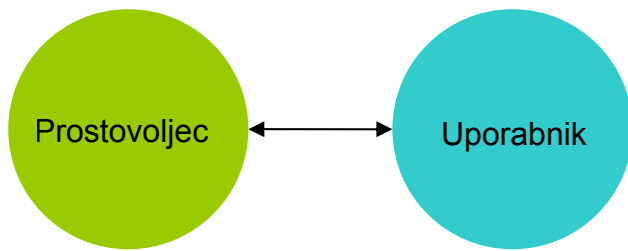
Evropska unija si je v tem duhu postavila naslednje štiri cilje:

1. vzpostavljanje ugodnega okolja za prostovoljstvo v Evropski uniji – za uveljavitev prostovoljstva kot načina za spodbujanje državljsanske udeležbe in dejavnosti na medosebni ravni v Evropski uniji,
2. okrepitev pristojnosti prostovoljskih organizacij in izboljšanje kakovosti prostovoljskega dela – za olajševanje prostovoljstva ter spodbujanje mrežnega povezovanja, mobilnosti, sodelovanja in sinergije med prostovoljskimi organizacijami in drugimi sektorji v Evropski uniji,
3. nagrajevanje in priznavanje prostovoljnih dejavnosti – da bi našli ustrezne spodbude za posameznike, podjetja in organizacije za razvoj prostovoljstva ter doseganje bolj sistematičnega prizadevanja prostovoljstva pri oblikovalcih politike, organizacijah civilne družbe in delodajalcih v zvezi z znanjem in s kompetencami, pridobljenimi pri prostovoljskem delu,
4. krepitev ozaveščenosti o koristih in pomembnosti prostovoljstva – za večjo splošno ozaveščenost o pomembnosti prostovoljstva kot izraza državljsanske participacije in primera dejavnosti na mednarodni ravni.

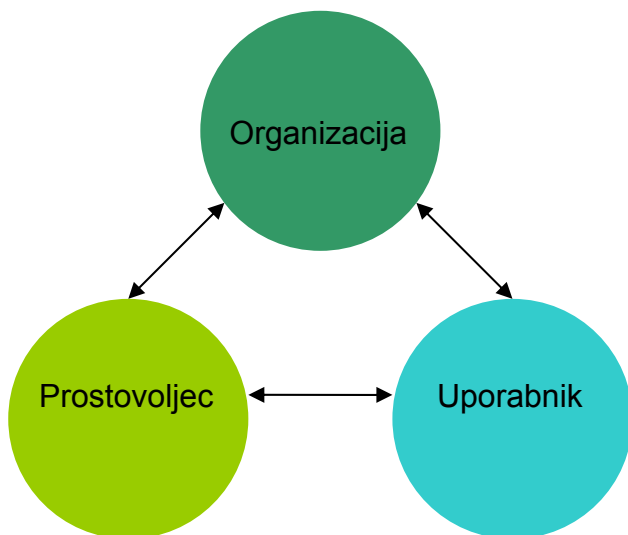
Da bi lahko uresničevali zgoraj navedene cilje, bomo v nadaljevanju podrobneje predstavili korake, ki so potrebni za organizirano prostovoljstvo v organizaciji.

5.2. Neformalno in formalno prostovoljsko delo

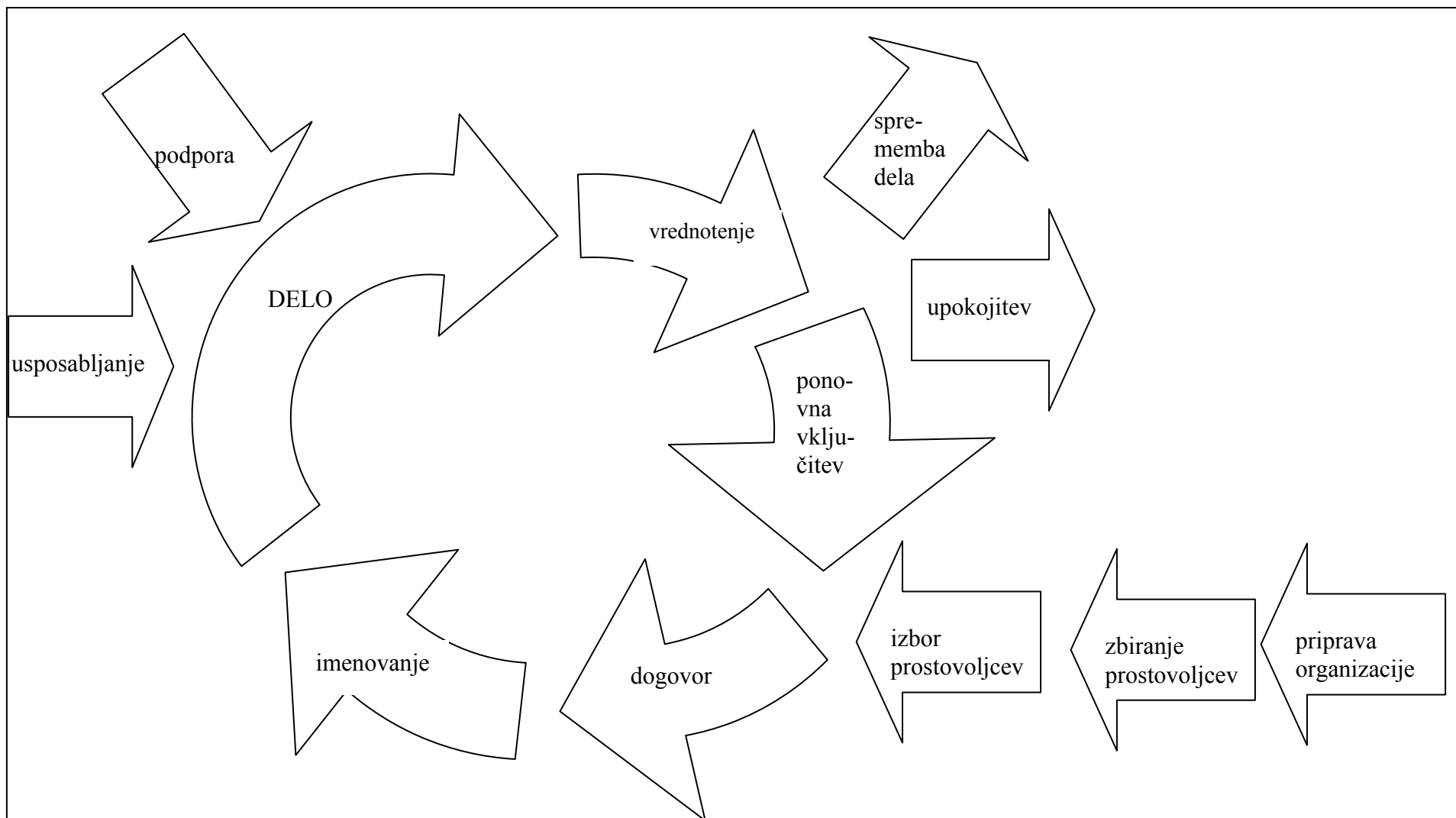
Neformalno prostovoljsko delo je tisto, ko se za izvajanje prostovoljskega dela dogovarjam sam, in sicer s tistim, ki moje delo potrebuje. Ves dogovor temelji na najinem odnosu. Odnos je lahko kratkotrajen ali dolgotrajen, sodelovanje pa je stvar trenutnega dogovora med prostovoljcem in tistim, ki potrebuje pomoč (na primer učna pomoč med dijaki).

Formalno prostovoljsko delo je tisto, ko odnos med prostovoljcem in osebo, ki potrebuje pomoč, vzpostavlja organizacija. Takrat se stvari spremenijo. Ker organizacija odgovarja za odnos med prostovoljcem in uporabnikom, je njuno sodelovanje in deloma tudi zaradi zadovoljstva obeh začne njun odnos formalizirati.

Izhajamo iz predpostavke dobrih pogojev delovanja organizacije, v katerih se organizacija pripravi na uvajanje vsakega novega prostovoljskega dela, zanj začne zbirati prostovoljne sodelavce, med zbranimi izbere tiste, ki bi jim delo najbolj ustrezalo in z njimi sklene dogovor o sodelovanju. Po imenovanju prostovoljec začne z delom, organizacija pa mu nudi osebno podporo in stalno usposabljanje. Med delom sta predvidena čas in prostor za vrednotenje, skozi katera organizacija in prostovoljec pregledata dosedanje sodelovanje in se skupaj odločita za nadaljnje korake.

Proces sodelovanja med prostovoljcem in organizacijo.

5.3. Priprava organizacije na delo s prostovoljci

Organizacija si mora na samem začetku odgovoriti na najpomembnejši vprašanji, ki sta vezani na poslanstvo, vizijo in cilje organizacije:

- Ali prostovoljsko delo spada v naše poslanstvo in vizijo in ali ju je potrebno spremeniti?
- Kako se bo prostovoljsko delo povezal s cilji in aktivnostmi organizacije?

Ko so odgovori na vprašanji jasni, mora organizacija preveriti skladnost uvajanja z ostalimi strateškimi cilji in načrti organizacije. Zavzeti mora stališče do prostovoljstva. Prostovoljstvo mora vključiti v svojo organizacijsko strukturo, opredeliti vlogo prostovoljcev v organizaciji, odgovornosti v organiziranju prostovoljskega dela. Smiselno je, če organizacija te odločitve sprejeme v obliki internega pravilnika prostovoljskega dela (glej Prilogo 1).

5.4. Opis prostovoljskega dela

Opis prostovoljskega dela bi lahko primerjali z opisom delovnega mesta zaposlenega. Pri tem si moramo odgovoriti na naslednja vprašanja (glej Prilogo 2):

- Kakšnega prostovoljca želimo (osebnostne in fizične lastnosti)?
- Kakšne so zahteve (če so) glede zdravja in/ali fizičnih lastnosti za prostovoljsko delo?
- Katera posebna znanja/veščine/izkušnje/lastnosti so potrebne za opravljanje prostovoljskega dela?
- Katere od zgoraj naštetih so nujne?
- Katere so zaželene?
- Kako je razporejen delovni čas prostovoljca (reden, nereden ...)?
- Potrebuje prostovoljec lasten prevoz?
- Ali bo prostovoljec delal v skupini ali sam?
- Kakšno praktično podporo bo prostovoljec potreboval?
- Kaj s tem pridobijo prostovoljci (nove stike, občutek koristnosti, priložnost za sodelovanje itd.)?

5.5. Pridobivanje prostovoljcev

Organizacijo je potrebno pripraviti na zbiranje prostovoljcev. Tako mora organizacija:

- izdelati jasno vizijo, cilje in aktivnosti organizacije, ki so razumljive tistim, ki se z organizacijo srečujejo prvič,
- izdelati profil prostovoljcev, ki bi jih v organizaciji potrebovali,
- zagotoviti potrebna sredstva za zbiranje prostovoljcev,
- izdelati načrt zbiranja (časovno opredeljen načrt, ki upošteva tudi druge javne dogodke, ki jih je mogoče izkoristiti za akcijo),
- informirati vse sodelavce o akciji zbiranja prostovoljcev.

Najpogostejše napake v procesu zbiranja:

- zbiranje, preden ugotovimo potrebe,
- načrtovanje akcije zbiranja neskladno s številčnimi potrebami po prostovoljcih,
- opisovanje nerealnih pogojev za delo in idealizirani opisi del,
- pretirana hvaležnost za interes za prostovoljsko delo v organizaciji.

Kaj lahko še storimo pred zbiranjem prostovoljcev?

a) Ustvarjanje zbirke podatkov:

- organizacij, ki bi lahko posredovale svoje člane,
- organizacij, ki bi lahko pomagale pri promociji naše organizacije in pri akciji zbiranja prostovoljcev,
- medijev,
- oseb, ki kažejo zanimanje za prostovoljsko delo v času, ko organizacija nima potreb po novih prostovoljcih,
- oseb, za katere naši uspešni prostovoljci mislijo, da bi lahko sodelovale pri našem delu.

b) Priprava dogodkov, namenjenih širši javnosti in novim prostovoljcem:

- dan odprtih vrat,
- informativno srečanje, informativni seminar,
- uvodni seminar za prostovoljce.

- c) Priprave ljudi, ki bodo govorili s prostovoljci oziroma vodili intervjuje:
- seznanitev s pomembnimi informacijami,
  - trening komunikacije,
  - metode in tehnike intervjuja.
- d) Priprava materiala, ki je potreben za zbiranja:
- informacije o organizaciji, dejavnostih in vrsti del za prostovoljce,
  - plakati,
  - sporočila za medije.

5. 6. Izbira prostovoljca

Postavke, ki so pomembne pri izbiri prostovoljca, lahko predstavimo v skici. Področje na levi govori predvsem o prostovoljcu kot osebi, njegovih lastnostih in motivih, področje na desni pa o potrebah organizacije oziroma uporabnikov.

Če želimo, da bosta z izvajanjem prostovoljskega dela dolgoročno zadovoljna tako prostovoljec kot organizacija, je za izvajanje prostovoljskega dela potrebno izbrati osebo, ki jo zanima predstavljeno prostovoljsko delo, ima zanj primerno znanje,

izkušnje in osebnostne lastnosti oziroma je odprta za učenje na teh področjih, ima primerno motivacijo in čas. Ne smemo pa pozabiti na čas in stroške, ki jih bo posameznik imel s prihajanjem na prostovoljsko delo.

Primer obrazca, s katerim lahko pridobimo osnovne informacije o prostovoljcu pred prvim pogovorom: glej Prilogo 3.

5.7. Pogodba ali dogovor o sodelovanju

Dogovor lahko okrepi motivacijo prostovoljca, saj le-ta pridobi občutek resnosti in organiziranosti, lahko pa odbije tiste, ki nimajo zadostne motivacije.

Pravice prostovoljca so:

- dobro in učinkovito organizirano prostovoljsko delo,
- jasno definirana pravila in merila za opravljanje prostovoljskega dela,
- koristno uporabljen čas in energija prostovoljca,
- ustrezna usposabljanja pred in med opravljanjem prostovoljskega dela,
- dostop do informacij, ki so potrebne za opravljanje prostovoljskega dela,
- trajna podpora mentorja in pomoč v kriznih situacijah,
- korekten in spoštljiv odnos vseh sodelavcev do prostovoljca,
- zagotovljena varnost pri delu,
- kritje stroškov, ki nastanejo med opravljanjem prostovoljskega dela,
- aktivno sodelovanje v procesih odločanja znotraj organizacije,
- sprotna povratna informacija o delu prostovoljca,
- reči NE,
- ustrezno priznanje za opravljeno delo,
- biti zavarovan.

Odgovornosti prostovoljca so:

- korekten in spoštljiv odnos do uporabnika,
- korekten in spoštljiv odnos do sodelavcev v organizaciji,
- spoštovanje zaupnosti podatkov,
- spoštovanje politike in usmeritve organizacije,

- zanesljivost pri delu,
- usposabljanje za delo,
- sodelovanje z mentorjem in drugimi prostovoljci,
- opravljanje dogovorjenih del in nalog,
- obveščanje o pomembnih spremembah, ki vplivajo na izvajanje prostovoljskega dela,
- spremljanje ocene lastnega dela,
- prepoznavanje znanja in osebnih omejitev pri opravljanju prostovoljskega dela.

Primer izjave oziroma dogovora: glej Prilogo 4.

5.8. Imenovanje prostovoljca

Korak imenovanja prostovoljca predstavlja preskok iz ene vloge v drugo. Če je bila prej pred nami oseba, ki se zanima za prostovoljsko delo, je po imenovanju pred nami naš prostovoljec z vsemi svojimi pravicami in dolžnostmi. Vsaka sprememba posameznikove vloge mora biti narejena tako, da so z njo seznanjeni tudi vsi ostali udeleženci, ki se jih sprememba dotika posredno ali neposredno (poleg mentorja, uporabnikov, staršev uporabnikov, drugih prostovoljcev tudi vratar, administrativni delavci, odgovorni za finančno poslovanje...).

'Obred' imenovanja je pogosto povezan z znaki, ki navzven predstavljajo posameznikovo funkcijo. Tako se ob imenovanju prostovoljcem lahko podeli majica, rutka, kapa, priponka z oznako prostovoljec, ki jo bodo nosili pri svojem delu. Imenovanje lahko predstavlja tudi pohvalo za dosednji trud in trenutek motiviranja posameznika za nadaljnje delo.

5.9. Izobraževanje in usposabljanje prostovoljcev

Ko nekdo začne opravljati prostovoljsko delo kot pomoč nekomu drugemu, se mora od vsega začetka zavedati, da od vstopa v ta odnos dalje ne igrajo pomembno vlogo le njegove predstave o tem delu, ampak tudi pričakovanja, potrebe in zaupanje tistega, kateremu je njegovo delo namenjeno.

Izobraževanje in usposabljanje v prostovoljstvu ima več pomenov:

- medsebojno spoznavanje organizacije in prostovoljca,
- zaščita interesov uporabnikov, organizacije in ostalih deležnikov,
- motivacija prostovoljca,
- selekcija prostovoljcev,
- prenos vrednot.

Vrednote so na nek način hrbtenica usposabljanj, saj pri načrtovanju le-teh ponavadi izhajamo prav iz vrednot. Po drugi strani pa lahko nanje gledamo tudi kot na stranski produkt. Preko učenja konkretnih znanj in veščin, ki na usposabljanjih časovno gledano prevladujejo, vzgajamo za vrednote osebne rasti, kreativnega preživljanja prostega časa ipd.

Glavne teme izobraževanj:

- Uvajanje prostovoljcev v organizacijo.
- Uvajanje prostovoljcev v prostovoljsko delo.
- Uvajanje prostovoljcev v aktivnosti.
- Poznavanje strokovnega področja.
- Socialne veščine.
- Spretnosti in znanja.
- Vodenje organizacije.
- Upravljanje organizacije.

Ob načrtovanju izobraževanja si je potrebno zastaviti realne cilje. Metode dela je potrebno prilagoditi velikosti, starosti in drugim značilnostim skupine.

Vprašalniki v prilogi so nam pripomoček, ki nam lahko pomaga pri načrtovanju usposabljanja za prostovoljce v organizacijah in tudi za mentorje, kadar jih imamo več. Vprašalnike izpolnjujejo tako prostovoljci kakor tudi mentorji oziroma zaposleni (glej Priloge 5, 6 in 7).

5.10. Vloga mentorja

Z vidika uporabnika je mentor tisti, ki bo 'priskrbel' prostovoljca in je v organizaciji odgovoren, da vse poteka kakovostno.

Za prostovoljca je mentor tista oseba, ki ga vpelje v delo, mu predstavi vse potrebno za opravljanje prostovoljskega dela, ga spremlja, se z njim pogovarja, mu pomaga vrednotiti izkušnje. Mentorju prostovoljec poroča o svojem delu, skupaj preverjata potrebnost sprememb pri delu.

Mentor spremlja prostovoljčevo delo na več načinov:

- z njim se srečuje na rednih srečanjih,
- dela z njim, ga opazuje in se z njim pogovarja,
- z njim se pogovarja priložnostno, redno ga srečuje na srečanjih za vse prostovoljce,
- vsi prostovoljci posamično ali v skupini imajo z mentorjem redna mentorska srečanja,
- s prostovoljcem se pogovarja na njegovo pobudo ali na neformalnih srečanjih,
- prostovoljec mu redno oddaja poročila,
- prostovoljca/ce pride pogledat na dogodek, tja kjer prostovoljci delajo,
- imajo supervizijska srečanja.

Mentor je vmesni člen med prostovoljci in organizacijo, je obraz organizacije za prostovoljca. Mentor poskrbi, da so prostovoljci informirani o dogodkih, izobraževanjih.

5.11. Vloga prostovoljca

Na začetku je vloga prostovoljca določena s strani organizacije – nekatere stvari so že vnaprej določene, pri nekaterih pa ima prostovoljec proste roke za odločanje:

- koliko časa bo porabil za prostovoljsko delo, je delo že vnaprej dogovorjeno ali ne, kdaj bo to počel,
- kakšna so pravila, obveznosti v povezavi z delom,

- komu je prostovoljec odgovoren za svoje delo,
- koliko se z uporabniki lahko sam dogovarja za srečanja, o načinu dela, času, ki ga bodo preživeli skupaj, kaj bodo počeli,
- s kom se mora dogovoriti za spremembe pri svojem delu,
- sodelovanje s skupino/timom prostovoljcev,
- komu poroča o svojem delu in v kakšni obliki,
- potek dela.

Sčasoma se vloga prostovoljca oblikuje kot presek med organizacijo in njenimi zahtevami ter prostovoljcem in njegovimi pričakovanji.

Vloga prostovoljca je povezana:

- z delom, ki ga opravlja (razlika je, če dela samo z uporabniki ali se vključi v delovanje organizacije na lokalni, regijski, nacionalni ali mednarodni ravni itd.),
- z odnosi, v katerih je (z mentorjem, vodilnimi, zaposlenimi, uporabniki, drugimi prostovoljci, s timom prostovoljcev ipd.),
- s časom, ki ga je pripravljen vlagati v prostovoljsko delo,
- z znanjem in izkušnjami, ki jih ima,
- s tem, kolikšno vlogo je organizacija pripravljena dati prostovoljcem.

5. 12. Motivacija in spremljanje prostovoljcev

Motivacijo že v osnovi delimo na neločljivo povezani zunanjo in notranjo motivacijo. Za uspešno delovanje se morata v posamezniku enakovredno prepletati obe. Notranja motivacija je trajnejša, izvira iz želje po razvoju svojih sposobnosti, doseganju nečesa, kar nas zanima, obvladovanju določene spretnosti, razumevanju nečesa. Proces učenja je že sam po sebi vir zadovoljstva. Notranja motivacija je tesno povezana s spontanostjo, ustvarjalnostjo, užitkom in širjenjem interesov.

Motivacija za prostovoljsko delo se spreminja z delom, izkušnjami, osebnostno rastjo, zato je naloga mentorja, da prostovoljca spremlja in mu pomaga ohranjati motivacijo oziroma pred njega postavlja nove izzive, ki prostovoljca ohranjajo motiviranega (glej Prilogo 8).

D
A
M

POMOČ IN PODPORA DRUGIM
(čustvena opora, pri vsakdanjih opravilih,
druženje ...)

**AKTIVNO
DRŽAVLJANSTVO**
Izboljšanje položaja:
- marginaliziranih
skupin
- okolja
- sistema
- družbe

**SOCIALNA
MREŽA**

POSAMEZNIK

**SOCIALNI
STIKI**

- spoznavanje ljudi
- druženje z ljudmi
- kakovostna uporaba prostega časa

OSEBNA RAST

- ❖ spoznavanje samega sebe
- ❖ gradnja lastnega sistema vrednost
- ❖ razvijanje osebnostnih in značajskih lastnosti
- ❖ pomoč sebi

ZNANJE, SPRETNOSTI, IZKUŠNJE

- ☀ pridobivanje znanj in izkušenj
- ☀ preverjanje lastnih sposobnosti, spretnosti in znanj
- ☀ opravljanje študijskih obveznosti

STATUS V DRUŽBI

- ⚡ napredovanje
- ⚡ ugled
- ⚡ avtoriteta in moč

D
O
B
I
M

5.12.1. Tutorstvo

Mentor ima za prostovoljce ponavadi omejeno količino časa, ne glede na to, kako je dober ali koliko se trudi. Včasih njegov način dela ne ustreza v celoti vsem. Zanimiva oblika osebnega spremljanja prostovoljcev je tutorstvo.

Tutor je oseba, ki pozna delovanje organizacije in prostovoljsko delo, ki je sama v preteklosti opravljala podobno delo, ki se zna vživeti v začetnika in vsaj približno ve, s čim se novi prostovoljci soočajo.

Opredelitev vloge tutorja v organizaciji:

1. Tutor lahko postane oseba, ki v naši organizaciji deluje vsaj 6 mesecev.
2. Vsak tutor ima načeloma enega prostovoljca začetnika, razen če se na posebno željo drugače dogovori z mentorjem.
3. Tutor in prostovoljec začetnik praviloma ne delata neposredno skupaj (da ne postane prostovoljec začetnik preveč odvisen od tutorja).
4. Tutor in prostovoljec začetnik sama poskrbita za srečanje in se srečujeta, kakor in kolikokrat sama menita, da je potrebno. Obvezna so tri srečanja na začetku.
5. Tutor prostovoljcu začetniku pomaga, da spozna organizacijo in prostovoljsko delo, mu pomaga s praktičnimi nasveti in idejami ter ga spodbuja k nadaljnjim dejavnostim.
6. Tutor nikoli ne spodbuja ničesar, kar bi škodilo drugim: opravljanja, širjenja laži, nepravilnosti.
7. Tutor je dolžan spremljati, kako napreduje njegov varovanec.
8. Tutor se je dolžan udeleževati sestankov tutorjev.

5.12.2. Samoevalvacija

Za motivacijo prostovoljcev je zelo pomembno tudi, kakšno zadovoljstvo občutijo pri svojem delu sami. Vendar ni nujno, da udeleženci sami to znajo, zmorejo ali si sploh vzamejo čas za to, zato jim je potrebno ponuditi sistem in čas za to, da po različnih kriterijih sami pri sebi ocenijo svoje delo (glej Prilogo 9).

5.13. Vrednotenje prostovoljskega dela

Dve glavni funkciji vrednotenja, ki sta nam v pomoč pri ocenjevanju našega doseganja ciljev, sta:

- odgovoriti na vprašanje: Kako dobro smo nekaj naredili? => Kvalitetno vrednotenje
- odgovoriti na vprašanje: Koliko smo naredili? => Kvantitativno vrednotenje

Vrednotimo z vidika:

- prostovoljca,
- mentorja,
- organizacije (vodenje, klima, kultura),
- družbe,
- dejavnosti (dela, učinkovitosti, kakovosti, storilnosti).

O vrednotenju prostovoljskega dela glej Prilogo 10.

5.14. Izgorevanje v prostovoljstvu

Preprost vprašalnik, ki vam bo pomagal prepoznati, da ste sami na poti izgorevanja ali da so na tej poti drugi, je v Prilogi 11.

Preprečimo izgorelost:

- Postavimo prvo stvar na prvo mesto. Velikokrat zamenjujemo 'biti z nekom' z 'delati za njega'.
- Prizadevajmo si za poslanstvo organizacije. Poslanstvo organizacije ni nekaj, kar je pridržano vodstvenim delavcem.
- Naučimo se reči NE.
- Toda ne pozabimo reči DA.
- Zabavajmo se.

Izvajamo dejavnosti, ki zahtevajo resnost in trdo delo. S tem ni nič narobe, toda ne pozabimo, da se moramo smejati in zabavati. Če pri še tako resnem delu ni veselja, je s tem delom nekaj narobe.

Ob koncu predstavitve prostovoljstva si lahko zaželim, da bomo dolgo delali – celo, da se bomo ob prostovoljskem delu postarali in vendar ohranili začetno svežino in iskričnost.

Zaželimo si, da bo v nas vedno gorela iskrica veselja za prostovoljsko delo, ki je ne bo nikoli prekril pepel utrujenosti, izčrpanosti, spominov o tem, kako je bilo nekoč, danes pa da ni nič več tako, kot je bilo.

Zaključek

Medgeneracijski dialog postaja eno od ključnih vprašanj preživetja človeštva. Vse bolj postaja jasno, da je tako ekonomska, kakor socialno kulturna situacija na globalni ravni odvisna od natalitete in mortalitete. V zahodnem, gospodarsko razvitem svetu, smo priče padanja števila rojstev in podaljševanja življenjske dobe. V srednje in slabo razvitem svetu je proces zaenkrat še obraten: veliko rojstev in krajša življenjska doba. Ker Slovenijo uvrščamo med razvite evropske države, se kot ključno postavlja vprašanje, kako bomo urejali medgeneracijske odnose v prihodnje, da bo družba kot celota vzdržala trajnostni razvoj in stabilnost. Politično gledano smo v procesih iskanja rešitev za socialno in zdravstveno vzdržno družbo. Pri tem nastaja vtis, da se nobena skupina prebivalstva ne bi želela odpovedati svojim pridobljenim pravicam in ugodnostim. Vendar brez nove prerazporeditve delovne sile in materialnih dobrin družbeno sožitje ne bo vzdržalo. Družbena solidarnost je na preizkušnji. Kdor v njej ne bo sodeloval in participiral tudi na način odrekanja, tistemu se ne piše dobra in gotova prihodnost. Medgeneracijski dialog je pot, po kateri lahko pridemo do skupnih rešitev.

Oblike tega dialoga so tako doma kot v tujini zelo različne. V našem projektu smo predstavili predvsem najbolj razviti del sveta. Ob tem lahko najprej ugotavljamo, da je v deželah z dolgo demokratično tradicijo državljan sam tisti, ki vse bolj odloča o tem, kje in kako želi živeti na starost ali v svojem tretjem življenjskem obdobju. Medtem ko je v Sloveniji oskrba starejših ljudi vodena centralistično in institucionalno pravniško togo. Pomanjkanje privatne pobude, večji maneverski prostor za nevladne organizacije in za najrazličnejše interesne skupine ljudi omogoča državi in njeni vsakokratni politiki, da predpisuje in narekuje pogoje za življenje na starost. Za izboljšanje tega položaja bi bilo potrebno najprej doseči preobrat od države in njenih institucij k državljanu v krajevni skupnosti, mestnih svetih, regijah in nacionalnih združenjih, ki bi iskale različnim okoljem bolj prilagojeno bivanje. Civilne ustanove in krajevne oblasti bi morale prevzeti pobudo in odločilno vlogo pri vzpostavljanju življenjskih pogojev za vse generacije. Delovanje po načelu subsidiarnosti je na tem področju neizogibno. V nekaterih državah državljani o komunalni politiki odločajo prav na podlagi tega, kako politika podpira in regulira življenjska okolja za otroke in starostnike.

Raziskovanje tujih pobud in praks na področju medgeneracijskega dialoga je pokazalo, da gre za gibanja v civilni družbi, ki so zelo različno motivirana in imajo zelo različne oblike

delovanja. Lahko pa bi govorili o skupnem cilju, kako zblížati in povezati generacije in kako za starejšo generacijo ustvarjati pogoje za kvalitetno življenje vse do pozne starosti. V zadnji četrtini dvajsetega stoletja je bil trend v zahodnem razvitem svetu, kako koncentrirati v skupne bivanjske prostore šolajočo se mladino na eni strani in kako ostarelim osebam nuditi oskrbo v čim bolj velikih in bolnišnicam podobnim zavodom. Oboje je pripeljalo k razosebljanju. Ljudje so se temu postopoma uprli in tam, kjer so bili ugodni pogoji in dovolj ekonomske samostojnosti, pričeli organizirati alternativne oblike bivanja, predvsem pa iskali načine, kako vzpostavljati komunikacijo med generacijami. Načrtno delo na tem področju je staro v ZDA komaj dvajset let, v Nemčiji dobrih deset let. V Sloveniji se s temi vprašanji že več kot deset let ukvarja Inštitut Antona Trstenjaka, ki izdaja tudi revijo *Kakovostna starost*, v zadnjih letih z podnaslovom *Revija za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje*.

Dosedanja prizadevanja v Sloveniji na področju medgeneracijskega dialoga so povezana predvsem z različnimi oblikami prostovoljstva na ravni domov za ostarele ali drugih domskih oblik bivanja in vzgojno izobraževalnih ustanov. Gre predvsem za načine obiskov in komunikacij, ki so povezani s praznovanji ob božično novoletnih ali drugih praznikih. Obstaja tudi praksa bolj pogostega srečevanja mladih oseb s starejšimi. V ta namen ponuja Inštitut Antona Trstenjaka tudi izobraževanje, ki temelji na posebnem učbeniku *Družabniški dnevnik*, ki je izšel 2004 leta. Dr. Jože Ramovš je tudi pobudnik in organizator Evropskih dnevov medgeneracijske solidarnosti, ki so se odvijali 29. aprila 2009 in 2010, na dan evropske medgeneracijske solidarnosti. V sklepnem sporočilu prazničnega posveta je med drugim rečeno: »Potencial vsake generacije naj bi bil vgrajen v medgeneracijsko solidarnost cele družbe. Otroci so že sami po sebi družbeni potencial. Vprašanje pa je, ali je potencial starejše generacije v slovenski družbi pravilno ocenjen in v pravi meri vgrajen v to solidarnost /.../ Ker je solidarnost vrednota, s katero na pravičen način izpolnjujemo potrebe posameznih generacij, je zdaj čas, da pri nas ponovno opredelimo solidarnostna razmerja, ki smo jih bili doslej vajeni, in z njimi zakoličimo pot v prihodnost.

Ob drugem praznovanju evropskega dneva solidarnosti, ki ga je Evropa sprejela na pobudo evropske konference o medgeneracijski solidarnosti na Brdu pri Kranju v času slovenskega predsedovanja EU, in v pripravi na mednarodno leto medgeneracijske solidarnosti 2012 pričakujemo, da bo Vlada Republike Slovenije znala poiskati uspešne rešitve za vse generacije slovenskih državljanov in oblikovati družbene razmere za krepitev solidarnosti« (*Kakovostna starost* 2010: 96). Pričujoč ciljno raziskovalni projekt želi biti skromen prispevek

k prebujanju zavesti, da je medgeneracijski dialog eden od ključnih promotorjev trajnostnega razvoja vseh družb in celotnega človeštva. V globalnem svetu nas je povezala tehnologija, ki pa nas je kot ljudi, kot osebe, pogosto oddaljila in pahnila v osamo, kar je še posebej boleče in krivično do stare generacije. Prav sodobna komunikacijska sredstva, ki so izreden pripomoček za komunikacijo, pa hkrati predstavljajo veliko nevarnost za mlado generacijo, da izgublja socialno občutljivost in odgovornost do skupnosti. Medgeneracijski dialog je tako vse bolj izziv za vzgojno izobraževalne ustanove in za njihov način delovanja. Slednje je tudi motiv za raziskovalce te študije, da bi tako na teoretični kot tudi praktični ravni prišli do pedagoških metod in doktrine, s katero bi trajnostno razvijali medgeneracijski dialog. Na začetku projekta smo zapisali, katere predvidene rezultate pričakujemo. Ob koncu projekta lahko ugotovljamo, da smo prišli do teoretičnih in praktičnih podlag, ki so lahko koristne za izobraževanje vseh generacij. Poznavanje tujih primerov dobrih praks in prizadevanja v domačem okolju, lahko vzpodbudijo nove rešitve in ideje za medgeneracijsko komunikacijo in sobivanje.

S pospeševanjem solidarnosti in participacije se bo večala občutljivost za pripadnost skupnosti (državljska vzgoja) in čut za medkulturni dialog, k čemur bo projekt prispeval na indirektni način. Rezultati projekta predstavljajo pomoč za izdelavo koncepta za preživljanje prostega časa otrok in mladih. Projekt odpira nove možnosti in daje nove pobude za vključevanje starejših v življenje mlajših in obratno. Nove medgeneracijske možnosti komuniciranja nakazujejo nove možnosti zaposlovanja starejših in možnosti prostovoljnega dela mlajših. Različni modeli sobivanja, ki so jih razvili predvsem v tujini, ponujajo možnosti in odgovore, kako v sodobnem svetu uskladiti poklicno in družinsko življenje. S projektom se vzpodbuja trajnostni razvoj človeških virov, ki terja večjo socialno vključenost vseh generacij in vseživljenjsko izobraževanje. Vzporedno s projektom je nastalo več znanstvenih in strokovnih razprav. Vzpostavljeni so kontakti s tujino in vključenost domačih akterjev v dogajanje na tujem zagotavlja pretok idej in tudi posredovanje domačih praks in spoznanj v tuja okolja.

Projekt v svojem praktičnem delu predstavlja domačo ustanovo, Zavod AMS, ki vzpostavlja medgeneracijski center, od vrta do doma za starejše. V naših raziskovanjih tujih vzorov nismo našli na primer, v katerem bi poizkušali v novitem stavbnem kompleksu vzpostaviti medgeneracijski dialog med ustanovami in njihovimi udeleženci. Zaenkrat lahko govorimo o pionirskem primeru prakse, ki pa je v procesu nastajanja. Vsekakor pa je na mestu razmislek o pedagoškem delovanju in pristopu, ki naj bi ga tak center uveljavil v svoji vsakdanji praksi. V

pričujočem projektu tako razvijamo elemente bodoče medgeneracijske pedagogike kot doktrine, ki združuje in mreži tista pedagoška spoznanja, ki podpirajo in pospešujejo medgeneracijski dialog.

6. Priloge

6.1. Priloga 1

Logotip organizacije

PRAVILNIK PROSTOVOLJSKEGA DELA

1. člen

Organizacija organizira prostovoljsko delo na podlagi izraženih potreb svojih uporabnikov. Organizacija omogoča prostovoljsko delo tudi drugim prostovoljskim organizacijam na podlagi sklenjenega dogovora med organizacijo in prostovoljsko organizacijo.

2. člen

Dogovor med organizacijo in prostovoljsko organizacijo vsebuje določila, ki opredeljujejo mentorsko vodenje prostovoljk/prostovoljcev, njihovo izobraževanje, način njihovega vodenja in vsebino njihovega dela.

3. člen

Prostovoljka/prostovoljec opravlja prostovoljsko delo najmanj **eno šolsko leto**, kar pomeni od oktobra do junija, in sicer **najmanj 4 ure na mesec**, razen če je sklenjen drugačen dogovor.

4. člen

Organizacija poskrbi za **mentorsko vodenje in spremljanje** njenega/njegovega prostovoljskega dela, kar pomeni, da ji/mu nudi podporo pri izvajanju prostovoljskega dela. **Mentorica/mentor** posreduje tudi vse potrebne informacije o delu in o osebi/osebah, ki ji/jim nudi pomoč. Prostovoljka/prostovoljec mora za vsakršno dejavnost, akcijo ali pobudo, ki je zunaj dogovora, dobiti pristanek mentorice/mentorja in ne sme v imenu Organizacije početi ničesar samovoljno.

5. člen

Prostovoljka/prostovoljec pri svojem delu **spoštuje pravice in posebnosti** vseh, ne glede na raso, barvo kože, spol, narodnostno ali etično poreklo, jezik, gmotni ali družbeni položaj, življenjski stil, spolno, politično ali versko usmerjenost, socialni izvor, zmanjšanje duševne ali telesne sposobnosti ali kakšne druge okoliščine.

6. člen

Organizacija lahko postavi pogoje pristopa posameznikov k prostovoljskem delu, če tako opredeli v tem pravilniku. V tem primeru se namesto 6. člena tega pravilnika zapiše pogoje pristopa.

7. člen

Organizacija prostovoljko/prostovoljca **usposobi** in organizira nadaljnja usposabljanja za delo prostovoljke/prostovoljca, kar pomeni, da se slednja/slednji udeleži **uvodnega usposabljanja**, po potrebi pa tudi **nadaljnjih izobraževanj**. O tem se dogovarja z mentorico/mentorjem in/ali prostovoljsko organizacijo.

8. člen

Prostovoljka/prostovoljec mora upoštevati **zaupnost podatkov** vsake/vsakega, tudi bivše/bivšega uporabnice/uporabnika. Zbira lahko le tiste (osebne) podatke, ki jih potrebuje za svoje delo. Podatke lahko posreduje tretji pristojni osebi le:

- če je uporabnica/uporabnik ali njegova/njegov skrbnica/skrbnik informirana/informiran o namenu zbiranja podatkov in da svoj pristanek,
- če tako določa zakon,
- če za to obstajajo konkretni varnostni, moralni, zdravstveni ali etični razlogi.

9. člen

Prostovoljka/prostovoljec je **redno prisotna/prisoten na srečanjih** z mentorico/mentorjem.

10. člen

Na opravljanje prostovoljskega dela prostovoljka/prostovoljec **prihaja točno** oziroma mentorico/mentorja, uporabnico/uporabnika ali organizacijo pravočasno (tj. najmanj 24 ur pred predvideno dejavnostjo) obvesti o svoji odsotnosti, razen če je drugače dogovorjeno. O svojem delu **vodi dnevnik**, v katerega poleg opravljenega števila ur zapisuje tudi kratek opis opravljenega dela in ga mesečno redno oddaja mentorici/mentorju.

11. člen

Organizacija prostovoljko/prostovoljca lahko **nagradi** tako, da mu ponudi možnost udeležbe na različnih tematsko primernih seminarjih, izobraževanjih, mu izroči denarno nagrado ipd.

12. člen

V primeru **prekinitve** prostovoljskega dela prostovoljka/prostovoljec oziroma prostovoljska organizacija svojo odločitev sporoči **najmanj 14 dni pred predvidenim prenehanjem** sodelovanja, razen če je drugače dogovorjeno.

13. člen

Organizacija je na podlagi sklenjenega dogovora med organizacijo in prostovoljko/prostovoljcem dolžna prostovoljki/prostovoljcu **povrniti stroške**, povezane z izvajanjem prostovoljskega dela. Stroške nakazuje na osebni račun prostovoljke/prostovoljca.

14. člen

Vračajo se dejanski **potni stroški**, kar organizacija natančno opredeli v dodatnem členu pravilnika. Material za izvedbo aktivnosti zagotavlja mentorica/mentor. Morebitni **materialni stroški**, nastali po predhodnem dogovoru z mentorico/mentorjem v breme prostovoljke/prostovoljca, ji/mu vračajo na podlagi predložitve originalnega računa z davčno številko organizacije.

Prostovoljki/prostovoljcu pripada denarna protivrednost za **malico** v vrednosti X evrov, če opravlja prostovoljsko delo neprekinjeno več kot štiri ure.

15. člen

Prostovoljka/prostovoljec ima pravico od organizacije dobiti **potrdilo na podlagi opravljenega prostovoljskega dela**, ki vsebuje število opravljenih ur ter naravo in izvedbo dela v organizaciji, če je o svojem delu redno vodila/vodil dnevnik.

16. člen

Organizacija je dolžna zaščititi prostovoljko/prostovoljca v primeru konfliktov ali nesoglasij. V primeru, da vseeno pride do kakršnihkoli konfliktov ali nespoštovanja pravic s področja

prostovoljskega dela v okviru organizacije, se prostovoljke/prostovoljci lahko obrnejo na osebo, ki jo v ta namen določi organizacija.

17. člen

Pred opravljanjem prostovoljskega dela prostovoljka/prostovoljec **podpiše dogovor** o prostovoljskem delu v organizaciji, če že ni vnaprej sklenjen dogovor med organizacijo in prostovoljsko organizacijo.

18. člen

Prostovoljka/prostovoljec, prostovoljska organizacija in organizacija se morajo **držati dogovora** o prostovoljskem delu, ki je sestavljen na podlagi tega pravilnika. V primeru, da se prostovoljka/prostovoljec ne drži določil tega pravilnik, jo/ga organizacija lahko izključi iz svojih vrst.

Organizacija

6.2. Priloga 2

OPIS PROSTOVOLJSKEGA DELA

NAZIV	➤ Kakšen je naziv ponujenega prostovoljskega dela?
NAMEN, CILJI	➤ Kakšni so nameni in cilji dela?
CILJNA SKUPINA	➤ S katero ciljno skupino bo prostovoljec delal?
NALOGE	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Katere so glavne naloge prostovoljca? ➤ Katere druge elemente delo obsega (npr. priprava prostora, priprava materialov, svetovanje, nudenje pomoči itd.)? ➤ Ima delo kakšne posebnosti, ki na prvi pogled niso opazne (npr. dolgotrajnost, težavnost, zahteva po posebnih spretnostih ipd.)? ➤ Kaj se od prostovoljca pričakuje? ➤ Kakšna bo njegova vloga? ➤ Kaj se od prostovoljca pričakuje glede lastne iniciative, samostojnosti in skupinskega dela?
OBVEZNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kolikšen je časovni obseg dela? ➤ Kakšne možnosti so prostovoljcem na voljo? (Ali je delo vezano na določen ritem? Koliko lahko prostovoljec sam uravnava urnik svojega dela?)
LOKACIJA	➤ Kje se bo prostovoljsko delo opravljalo?
RAZMERJE MED PROSTOVOLJCEM IN ZAPOSLENIMI	➤ Kakšno je razmerje med prostovoljci in zaposlenimi?
PODPORA IN	➤ Kdo bo prostovoljcu mentor?

ODGOVORNOST	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kdo bo prostovoljsko delo organiziral in skrbel za njegovo izvajanje (odgovornost za delo prostovoljcev)? ➤ Kakšno uvajanje in usposabljanje bosta potrebna in/ali na voljo?
PRIZNANJE	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Na kakšne načine bo organizacija prostovoljcu izkazovala priznanje za delo?
PLAČILO	<ul style="list-style-type: none"> ➤ DA/NE ➤ Ali bo organizacija prostovoljcu sposobna pokriti stroške, ki jih ima z opravljanjem nalog, ali pa bodo tudi takšni stroški njegov prispevek? Prehrana in stroški prevozov so pokriti ali ne?

6.3. Priloga 3

Primer obrazca, s katerim lahko pridobimo osnovne informacije o prostovoljcu pred prvim pogovorom.

UVODNI INTERVJU S PROSTOVOLJKO/PROSTOVOLJCEM	
1. Osebni podatki	
Priimek:	Ime:
Naslov:	
Datum rojstva:	
Telefon:	GSM:
E-pošta:	
Status:	
2. Splošne informacije	
Izobrazba:	
Delovne izkušnje in dodatna izobraževanja: _____	
Jeziki: ☐ angleščina ☐ nemščina ☐ italijanščina ☐ francoščina ☐ srbščina ☐ hrvaščina ☐ bosanščina ☐ drugo: _____	
Delo z računalnikom: ☐ DA ☐ NE ☐ profesionalno ☐ drugo: _____	
3. Prostovoljsko delo	
Kakšna so vaša pričakovanja o prostovoljskem delu?	
Kje ste že opravljali prostovoljsko delo?	
Koliko časa ste pripravljeni delati kot prostovoljka/-ec)? ☐ od enega do treh mesecev ☐ od treh mesecev do pol leta ☐ od pol leta do enega leta ☐ več kot leto	

☐ rad bi poskusil	☐ študijsko leto	☐ ne vem
Koliko ur na teden ste pripravljeni posvetiti prostovoljskemu delu?		
☐ 2 uri	☐ 4 ure	☐ več
☐ občasno		
Kateri dnevi v tednu vam najbolj ustrezajo za opravljanje prostovoljnega dela?		
☐ ponedeljek	☐ torek	☐ sreda
☐ četrtek	☐ petek	☐ sobota
☐ nedelja	☐ ne vem	
Katera ura ali čas dneva vam najbolj ustreza za opravljanje prostovoljskega dela?		
☐ dopoldan (ura: _____)	☐ popoldan (ura: _____)	☐ ne vem
Ali v katerem obdobju (meseču) nimate časa opravljati prostovoljskega dela?		
☐ januar	☐ februar	☐ marec
☐ april	☐ maj	☐ junij
☐ julij	☐ avgust	☐ september
☐ oktober	☐ november	☐ december
Rad bi opravljal naslednjo obliko prostovoljskega dela:		
☐ delavnice	☐ administrativna dela	☐ delo s posamezniki
☐ delo s skupinami	☐ ne vem	
☐ drugo: _____		
Kje ste izvedeli za našo organizacijo?		
☐ prek znancev		
☐ prek naših oglasov		
☐ prek informacijskega sistema Prostovoljstvo.org		
☐ na predstavitvi v okviru Prostovoljstva.org (festival, kongres, študentska arena ...)		
☐ drugo: _____		
Prostovoljka/-ec s podpisom jamči za verodostojnost navedenih podatkov, <u>ORGANIZACIJA</u> pa bo vaše podatke obravnavala zaupno in jih ne bo posredovala tretji osebi.		
Datum: _____		Podpis: _____

6.4. Priloga 4

_____ (v nadaljnjem besedilu organizacija)

in _____ (v nadaljevanju prostovoljec),
stanujoč _____, skleneta

DOGOVOR O PROSTOVOLJSKEM DELU

Obveznosti prostovoljke/ca:

- Prostovoljec prostovoljsko delo opravlja v **terminu** od _____ do _____.
- Prostovoljsko delo opravlja v/na _____, kjer je vključen v program/dejavnosti _____ in izvaja _____.
- O svojem delu vodi **dnevnik**, v katerega poleg opravljenega števila ur na kratko opiše opravljeno delo in ga redno oddaja mentorici/mentorju na mesečnih sestankih.
- Udeleži se uvodnih usposabljanjih in po potrebi **nadaljnjih izobraževanjih** ob samem delu.
- Redno je prisoten na **mesečnih srečanjih** z mentorico/mentorjem, koordinatorko/koordinatorjem.
- Na opravljanje prostovoljskega dela **prihaja točno** oziroma odgovorne osebe ali uporabnice/uporabnike pravočasno (tj. najmanj 24 ur pred predvideno dejavnostjo obvesti o svoji odsotnosti).

- Upoštevati mora **zaupnost podatkov** vsake(ga), tudi bivše(ga) uporabnice/uporabnika. Lahko uporablja le tiste (osebne) podatke, ki jih potrebuje za svoje delo. Podatke lahko posreduje tretji pristojni osebi le v primeru: če je uporabnica/uporabnik (ali njegov(a) skrbnica/skrbnik) informiran(a) o namenu zbiranja podatkov in da svoj pristanek; če tako določa zakon; če za to obstajajo konkretni varnostni, moralni, zdravstveni ali etični razlogi.
- V primeru **prekinitve prostovoljskega dela** svojo odločitev sporoči _____ dni pred predvidenim prenehanjem sodelovanja.
- Prostovoljec se seznani s kodeksom dela s področja dela (socialno varstvo – Kodeks etičnih načel v socialnem varstvu).
- Prostovoljec se seznani z Etičnim kodeksom organiziranega prostovoljstva.

Obveznosti organizacije:

- Organizacija poskrbi za **strokovno vodenje** prostovoljca in **spremljanje** njegovega prostovoljskega dela, ker pomeni tudi, da mu nudi podporo pri izvajanju prostovoljskega dela.
- Organizacija določi **mentorico/mentorja** _____, ki je dosegljiv(a) na _____ ob _____. V primeru mentoričine/mentorjeve odsotnosti se obrne na _____.
- Mentorica/mentor koordinira delo in posreduje vse potrebne informacije o delu in osebi/osebah, s katerimi prostovoljec dela.
- Organizacija prostovoljca **usposobi** in po potrebi organizira nadaljnja usposabljanja za njegovo delo.
- Organizacija je na podlagi Pravilnika o prostovoljskem delu v okviru organizacije in pisnega mesečnega poročila prostovoljcu dolžna **povrniti stroške**, ki so povezani z izvajanjem prostovoljskega dela, in sicer: _____.

Kraj, _____

Podpis prostovoljca:

Organizacija:

6.5. Priloga 5

Delovni list za organizacijo – PROFIL PROSTOVOLJCA

Ime prostovoljca:	Leto prihoda v organizacijo:
Vloga in mesto prostovoljca v organizaciji:	
Možnost pridobivanja novih znanj, veščin, spretnosti <u>znotraj</u> organizacije?	Možnost pridobivanja novih znanj, veščin, spretnosti <u>izven</u> organizacije?

6.6. Priloga 6

Delovni list za organizacijo – PROFIL MENTORJA

Ime mentorja:	Leto prihoda v organizacijo:
Prednosti izobraževalnega sistema prostovoljcev:	
Imamo možnost pridobivanja novih znanj, veščin, spretnosti <u>znotraj</u> organizacije?	Imamo možnost pridobivanja novih znanj, veščin, spretnosti <u>izven</u> organizacije?

6.7. Priloga 7

Delovni list za prostovoljca

Ime prostovoljca:	Leto prihoda v organizacijo:
Vloga in mesto v organizaciji:	Pričakovanja prostovoljca:
Opis pridobljenih znanj <u>izven</u> organizacije.	Pridobljena znanja <u>znotraj</u> organizacije?

6.8. Priloga 8

**VPRAŠANJA ZA POGOVOR
MED MENTORJEM IN PROSTOVOLJCEM**

Ta vprašanja so ideje za nadaljevanje pogovora, ki je bil opravljen v uvodnem intervjuju:

- Tvoje izkušnje s prostovoljskim delom do sedaj?
- Kaj si želiš spremeniti s prostovoljskim delom pri sebi?
- Kaj želiš doseči pri ljudeh, s katerimi boš sodeloval?
- Kaj želiš doseči pri ljudeh, s katerimi se boš srečeval?
- Kje se v naši organizaciji vidiš čez pol leta?
- Kaj bi rad dosegel v družbi?

6.9. Priloga 9

Vprašalnik za samoevalvacijo

SPLOŠNO	<ol style="list-style-type: none"> 1. Me je v zadnjem času (tedenu/mesecu) moje prostovoljsko delo veselilo? 2. Kaj je tisto, kar me je pri delu najbolj veselilo? 3. Kaj se mi je zdelo zadovoljivo? 4. Kaj me je motilo? 5. Kako bi lahko izboljšal/-a tisto, kar me je motilo? 6. Kdo mi lahko pri izboljšavah pomaga? 7. Kaj lahko za izboljšanje storim sam/-a?
UČENJE	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kaj sem se v zadnjem času pri svojem prostovoljskem delu naučil/-a? 2. Kje bi lahko to znanje še uporabil/-a? 3. Česa se želim naučiti? 4. Na kakšen način in od koga sem se učil/-a?
VZDUŠJE	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kako se počutim sprejetega/sprejeta v organizaciji? 2. Kako se počutim sprejetega/prejeta med ostalimi prostovoljci? 3. Sem pri stikih z drugimi zadovoljen/-a ali bi kaj izboljšal/-a? 4. Kako se počutim v odnosu do tistih, ki jim pomagam?
OSEBNOST	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ali lahko pri svojem prostovoljskem delu izrazim vse svoje lastnosti? 2. Ali se moram preveč prilagajati drugim? 3. Ali kdo od drugih ogroža mojo osebnost – mi ne dopušča, da izrazim svoje osebnostne lastnosti? 4. Kako si želim, da bi me drugi videli?

6.10. Priloga 10

VREDNOTENJE USPOSABLJANJA – UDELEŽENCI

Vprašalnik je namenjen vrednotenju usposabljanja. Vprašalnik izpolni vsak udeleženec usposabljanja.

Vrednotenje se izvede ob koncu usposabljanja oziroma najkasneje 14 dni po zaključku dejavnosti.

Naziv usposabljanja:

Trajanje usposabljanja:

Od (datum, ura): _____ do (datum, ura): _____

Izvajalec/izvajalci (predavatelj/predavatelji):
_____
_____

Cilji usposabljanja (kaj bodo udeleženci znali, obvladali, dosegli, naredili med oz. takoj po končanem usposabljanju):

Cilje zapiše izvajalec, preden da vprašalnik udeležencem in to v takšni obliki, da se nanašajo na posameznega udeleženca!

Ocenite, v kakšni meri veljajo po koncu usposabljanja za vas naslednje trditve (v kolikšni meri so bili za vas konkretno doseženi naslednji cilji).

(5 – zelo drži, 1 – sploh ne drži)

CILJI	5	4	3	2	1

Posamezne dejavnosti znotraj usposabljanja.

Dejavnosti zapiše izvajalec, preden da vprašalnik udeležencem.

Ocenite kvaliteto izvedbe posameznih dejavnosti znotraj usposabljanja.

(5 - zelo drži, 1 – sploh ne drži).

CILJI	5	4	3	2	1

Kako ste bili zadovoljni s posameznimi elementi usposabljanja?

Ocenite, v kakšni meri drži za vas naslednje trditve (5 – zelo drži, 1 – sploh ne drži).

	5	4	3	2	1
Obveščanje o usposabljanju (termin, vsebina, pogoji za pripravo...) je bilo dobro.					
Prostor za usposabljanje je primeren in prijeten.					
Termin za usposabljanja je bil dobro izbran.					
Lokacija usposabljanja je primerna (dostopna).					
Dobro je bilo poskrbljeno za prigrizke in pijačo.					

Kako so izvajalci oz. predavatelji opravili svojo nalogo?

Ocenite spodnje trditve (5 – zelo drži, 1 – sploh ne drži).

	5	4	3	2	1
Predavatelji so bili dobro pripravljene.					
Uporaba avdio-vizualnih pripomočkov (računalnik, projektor, video ...) je obogatila usposabljanje.					
Predavatelji so vzpodbujali in omogočali sodelovanje udeležencev.					
V usposabljanju je bilo dovolj praktičnih primerov in učenja z delom.					
Dobljeno gradivo je dovolj kvalitetno.					
Predavatelji so ustvarili prijetno okolje, kjer sem se dobro počutil/-a.					

Ocenite koristnost in uporabnost usposabljanja za vas.

Ocenite spodnje trditve (5 – zelo drži, 1 – sploh ne drži).

	5	4	3	2	1
Pridobljeno znanje oz. veščine mi bodo koristile.					
Pridobil/-a sem samozavest za nadaljevanje dela.					
To usposabljanje bi priporočil/-a drugim.					

Komentarji, pripombe, pohvale in predlogi izvajalcem:

Izpolnjen vprašalnik poslati na:

6.11. Priloga 11

VPRAŠALNIK NEVARNOSTI IZGOREVANJA	DA/ vedno	Morda/ včasih	NE/ nikoli
Si vedno vzamete čas, kadar vas v organizaciji prosijo, da naredite nekaj, ker niso našli nikogar drugega.			
Ste prepričani, da v organizaciji ni nikogar, ki bi lahko naredil delo, ki ga trenutno delate vi?			
Pri načrtovanju za vsako delo, nalogo, projekt naredite tudi rezervni plan, tudi glede prostovoljcev?			
Vedno pogledate na svoj koledar, preden prevzamete novo nalogo?			
Vi znate in veste, da lahko v vsakem hipu tudi vsi vaši prostovoljci odrecitirajo stavek poslanstva vaše organizacije?			
Z gotovostjo lahko trdite, da vsak od vaših sodelavcev natančno ve, kaj mora narediti v projektu, ki ga boste začeli jutri?			
Vedno veste, kdaj ste uspešno končali nek projekt?			
Nikoli ne začnete projekta, dokler prejšnjega niste končali?			
V vsakem hipu lahko vašo nalogo prevzame nekdo iz vaše organizacije?			
Zdi se vam, da mora v vsaki organizaciji imeti vsaj nekdo pregled nad celoto?			
Zdi se vam, da morate delo, ki ga noče narediti nihče, narediti vi?			
Zdi se vam, da kot prostovoljec ne smete reči ne, ker bi tako izdali duha prostovoljstva?			

Kontrolni vprašalnik – Ali sem v nevarnosti za izgorevanje?	DA	NE
Ste morali na eno ali več vprašanj v zgornji tabeli dogovoriti pritrdilno?		
Ste morali na eno ali več vprašanj v zgornji tabeli odgovoriti z morda/včasih?		
Ste odgovorili na katero koli od zgornjih dveh trditev pritrdilno.		

7. Literatura

7.1. Uvod: Medgeneracijski dialog kot izziv kulture, politike in strok

- BAJZEK, Jože, *Odiseja mladih*, Didakta, Radovljica 2008.
- BAJZEK, Jože, *Zrcalo odraščanja*, Didakta, Radovljica 2003.
- BLASBERG-KUHNKE, Martina, *Altern in Freiheit und Würde. Handbuch christliche Altenarbeit*, Kosel, München 2007.
- BLOME, Agnes, KECK, Wolfgang, JENS, Albert, *Generationenbeziehungen im Wohlfahrtsstaat*, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 2008.
- ČERNIČ ISTENIČ, Majda, *Rodnost v Sloveniji*, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, 1994.
- GAERTNER, Christel, *Egotaktiker mit spontanen Solidaritätsverpflichtungen*, v: Hermann-Josef Grosse Kracht (izd.), *Solidarität institutionalisieren*, Munster 2003.
- GALIMBERTI, Umberto, *Großjünger: Nihilismus in der Jugend*, Modrijan, Ljubljana 2010.
- *Generationen – Beziehungen, Austausch und Tradierung*, Westdeutscher Verlag, Opladen, 1997.
- *Generationen-Beziehungen, Austausch und Tradierung*, Westdeutscher Verlag, Opladen, 1997.
- HÖPFLINGER, François, *Generationenfrage. Realités sociales*, Freiburg, 1999.
- *Intergenerational Solidarity*, Acta 8, The pontifical Academy of social sciences, Vatican city, 2002.
- *Izobraževanje za trajnostne demokratične družbe: vloga učiteljev*, Stalna konferenca ministrov za izobraževanje Sveta Evrope, 23. zasedanje, Ljubljana, 4. in 5. junij 2010.
- KNOPF, Detlef, *Dialog der Generationen in der Erwachsenenbildung*, v: *Generationen im Dialog*, Deutsches Institut für Erwachsenenbildung, Frankfurt am Main, 1997, str. 9–19.
- LIEGLE, Ludwig, LÜSCHER, Kurt, *Das Konzept des „Generationenlernens“*, v: *Zeitschrift für Pädagogik*, št. 1, 2004, str. 38–55.
- LIMINSKI, Jürgen, *Wer schürt den Generationenkonflikt?*, v: *Die neue Ordnung*, št. 1, 2009, str. 48–59.
- MARUŠIČ, Andrej, *Javno duševno zdravje*, Celjska Mohorjeva družba, Celje, 2009.

- MIHELJAK, Vlado, *Mladina 2000, Slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*, Aristej, Maribor 2002.
- *Minima Moralia der nächsten Gesellschaft. Standpunkte eines neuen Generationenvertrags*, VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden, 2009.
- *Our common future*, The World Commission on Environment and Development – Brundland Commission, 1987.
- *Prenovljena strategija EU za trajnostni razvoj*, Svet Evropske unije, Bruselj, 9. junij 2006.
- PRIJATELJ, Erika, *Psihološka dinamika rasti v veri*, Slomškova založba, Maribor, 2008.
- *Priporočilo Evropskega parlamenta in sveta z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje*, 2006/962/ES, v: Uradni list EU, 2006, L 394, 30. december, str. 10–18.
- *Projektbüro "Dialog der Generationen"*, www.generationendialog.de/cms/ (25.08.2010).
- RAMOVŠ, Jože, *Izhodišča in predlogi za nacionalni program socialnega varstva starih ljudi v obdobju 2006 do 2010 ter za nacionalno strategijo razvoja družbe z velikim deležem starega prebivalstva*, v: *Kakovostna starost*, št. 3, 2005, str. 2–38.
- SANDER, Ekkehard, *Common Culture und neues Generationenverhältnis, Die Medienerfahrungen jüngerer Jugendlicher und ihrer Eltern im empirischen Vergleich*, Verlag Deutsches Jugendinstitut, München, 2001.
- SCHLIMBACH, Tabea, *Generationen im Dialog, Intergenerationelle Projektarbeit*, VDM Verlag Dr. Müller, Saarbrücken, 2008.
- SCHMIDT, Bernhard, TIPPELT, Rudolf, *Bildung Älterer und intergeneratives Lernen*, v: *Zeitschrift für Pädagogik*, št. 1, 2009, str. 73–90.
- SCHWEITZER, Rosemarie von, *Die Bedeutung der Generationenerfahrungen für die Zukunft einer alternden Gesellschaft*, v: *Intergenerationelles Lernen, Eine Zielperspektive akademischer Seniorenbildung*, Vektor, Graftschaff, 1998, str. 15–32.
- *Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj od predšolske vzgoje do douniverzitetnega izobraževanja*, Ministrstvo za šolstvo in šport RS, Ljubljana, julij 2007.
- *Statistični letopis Republike Slovenije 2000*, Zavod Republike Slovenije za statistiko, Ljubljana 2000 (www.stat.si/letopis/st.4.9).

- *Strategija vseživljenjskega učenja v Sloveniji*, Ministrstvo za šolstvo in šport RS, Ljubljana, 2007.
- SÜNKEL, Wolfgang, *Generation als pädagogischer Begriff*, v: *Das Generationenverhältnis, Über das Zusammenleben in Familie und Gesellschaft*, Juventa, Weinheim, 1997, str. 195–204.
- *UNECE Strategy for Education for Sustainable Development*, adopted at the High-level meeting, Vilnius, 17–18 March 2005.
- *United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005–2014), International implementation scheme, Draft*, UNESCO, 2005.
- *United Nations Decade of Education for Sustainable Development (2005–2014)*, resolucija 57/254, OZN, 2002.
- VEITH, Werner, *Intergenerationelle Gerechtigkeit, Ein Beitrag zur sozioethischen Theoriebildung*, Kohlhammer, Stuttgart 2006.
- *Was will die jüngere mit der älteren Generation?*, Leske + Budrich, Opladen, 1998.
- WICKI, Monika, *Gleichzeitig – Ungleichzeitig. Studien zur Erziehungswissenschaft*, Peter Lang Verlag, Bern, Berlin, Wien, 2008.
- WOLTER, Stefan C., *Der intergenerationelle Konflikt bei Bildungsausgaben*, v: *Zeitschrift für Pädagogik*, št. 1, 2009, str. 4–16.
- *World Programme for Human Rights Education*, United Nations, 2004.

7.2. Angloameriški svet in primeri dobre prakse: Medgeneracijsko sodelovanje, trajnostni razvoj in primeri dobrih praks

- BUTTS, Donna, CHANA, Kirnjeev, *Intergenerational programs promote active aging, Activities designed to bring te generations together can improve well-being and quality of life in older adults*, v: *The Journal of Active Aging*, št. 4, 2007, str. 34–39.
- *Boston Breakthroughs: 400 Years of Social and Nonprofit Inovations* (<http://www.tbf.org/uploadedfiles/socinnbrofinal.pdf>).
- KAPLAN, Matthew, HANHARDT, Lydia, *Intergenerational Activities Sourcebook*, College of Agricultural Sciences, Pennsylvania State University, 2003, <http://pubs.cas.psu.edu/freepubs/pdfs/agrs91.pdf> (12.02.2009).
- EKSTROM, Carl D., INGMAN, Stanley R., BENJAMIN, Thomas, *Gerontology/Environmental Links in Aging Education, Toward an Intergenerational View of Sustainability*, v: *Educational Gerontology*, št. 6, 1999, str. 613–621.

- *Values, principles and approaches for sustainable development, Environment Canada's sustainable development strategy 1997–2000*, Environment Canada, 2003, http://www.ec.gc.ca/sd-dd_consult/final/SDG15_E.HTM (24.01.2009).
- FREEDMAN, Marc, *Prime time, How Baby Boomers will revolutionize retirement and transform America*, Perseus Books, New York, 2002.
- *Lifelong learning and environmental education*, Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 1997
- *Young and Old Serving Together: Meeting Community Needs Through Intergenerational Partnerships*, Generations United, Washington, DC, 2002.
- KAPLAN, Matthew, LIU, Shih-Tsen, *Generations United for Environmental Awareness and Action*, Generations United, Washington, DC, 2004, http://www.gu.org/documents/A0/GU_Environmental.pdf (03.02.2009)
- *The 2008 Intergenerational Shared Site Best Practice Awards*, Generations United, 2008, http://www.gu.org/documents/A0/Shared_Site_Best_Practices_Final.pdf (16.11.2008).
- *Intergenerational Report*, 2007, <http://www.treasury.gov.au/igr> (22. 02. 2009).
- KAPLAN, Matthew, LIU, Shih-Tsen, STEINIG, Sheri, *Intergenerational Approaches for Environmental Education and Action*, v: Sustainable Communities Review, št. 1, 2005, str. 54–75.
- KRASNY, Marianne, DOYLE, Rebekah, *Participatory Approaches to Program Development and Engaging Youth in Research, The Case of an Inter-Generational Urban Community Gardening Program*, v: Journal of Extension, št. 5, 2002, <http://www.joe.org/joe/2002october/a3.shtml> (12.12. 2008).
- LIU, Shih-Tsen, *Effectiveness of an intergenerational approach for enhancing knowledge and improving attitudes toward the environment*, Unpublished doctoral dissertation, The Pennsylvania State University, University Park, Pennsylvania, 2004.
- *Tox Town*, National Library of Medicine, 2002, <http://toxtown.nlm.nih.gov/index.html> (12.12. 2008).
- ORR, David W., *Earth in mind, On education, environment, and the human prospect*, Island Press, Washington, DC, 2004.
- *Sustainable Planning and Development*, Philadelphia City Planning Commission, 2005, <http://www.philaplanning.org/plans/sustain.pdf> (17.12. 2008).
- SCHMIDT, Debra J., *Defensiveness Destroys Customer Relationships*, v: The Journal of Active Aging, št. 1, 2008, str. 56–58.

- *Ecological Education in Action: On Weaving Education, Culture, and the Environment*, State University of New York Press, Albany, 1998.
- WENGER, Etienne, McDERMOTT, Richard, SNYDER, William M., *Cultivating communities of practice*, Harvard Business School Press, Boston, 2002.
- WRIGHT, Scott, *Gray and green?, Aging baby-boomers – A profile of environmental impact and environmental risk*, Paper presentation at the American Public Health Association Meeting, San Francisco, 2003.

7.3. Nemško govoreči prostor in bivanjska politika: Medgeneracijske oblike bivanja za tretjo generacijo

- ASGHAR Zaidi, GASIOR Katrin, SIDORENKO Aleksander, *Intergenerational Solidarity: Policy Challenges and Societal Responses*, Logrono (La Rioja) 2010.
- BLASBERG-KUHNKE, Martina in WITTRAHM Andreas (izd.), *Altern in Freiheit und Würde*, Kösel, München, 2007.
- GÖRNERT-STUCKMANN, Sylvia, *Umzug in die dritte Lebensphase, Wie wohnen und leben – Modelle und Beispiele*, Verlag Herder, Freiburg im Breisgau, 2005.
- HAMMER, Eckart, *Männer altern anders*, Verlag Herder, Freiburg im Breisgau, 2007.
- RAMOVŠ, Jože, *Izhodišča in predlogi za nacionalni program socialnega varstva starih ljudi v obdobju 2006 do 2010 ter za nacionalno strategijo razvoja družbe z velikim deležem starega prebivalstva*, v: *Kakovostna starost*, št. 3, 2005, str. 2–38.
- RAUCHFLEISCH, Udo, *Weise, kühn und lebensklug*, Verlag Kreuz, Stuttgart, 2008.
- SCHÖFFLER, Mona, *Wohnformen im Alter*, Kaufmann Verlag, Lahr, 2006.
- VEITH, Werner, *Intergenerationelle Gerechtigkeit, Ein Beitrag zur sozialetischen Theoriebildung*, Verlag Kohlhammer, Stuttgart, 2006.

7.4. Izhodišča za Medgeneracijsko pedagogiko: Primer dobre prakse v Sloveniji, Zavod AMS

- BURY, M., GABE, J., *The Sociology of health and Illnes*, Taylor and Francis Group, 2004.
- DELORS, Jacke, *Učenje skriti zaklad: poročilo mednarodne komisije o izobraževanju za enaindvajseto stoletje, pripravljeno za Unesco*, Ljubljna 1996.

- GRUN, Anselm, *Die hohe Kunst des Alterwerdens*, Vier-Turme-Verlag, Munsterschwarzach 2007.
- GERJOLJ, Stanko. *Geštaltpedagogika kot celostna pedagogika*. V: JAVRH, Petra (ur.). *Vseživljenjsko učenje in strokovno izrazje*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, 2008, str. 139-148.
- HOFER, A. (1997). *Heile unsere Liebe. Ein gestaltpädagogisches Lese- und Arbeitsbuch*. München: Don Bosco.
- HAMMER, Eckart, *Manner altern anders*, Herder, Fr.-B-W 2008.
- KRANJC, Ana: *Staranje družbe - privilegij ali slabost*. Ljubljana: Prepletanja 2007.
- KORDEŠ D., M. (2007). *Pedagogika montessori*. *Sodobna pedagogika*, št. 4.
- MLINAR, Anton, *Staranje in duhovnost*, v: *Kakovostna starost*, 13, 2010,2, 32-43.
- MONTESSORI, Maria, (2008). *Srkajoči um*. Ljubljana: Uršulinski zavod za vzgojo, izobraževanje in kulturo.
- RAMOVŠ, Jože, *Gerontagogika*, v: *Kakovostna starost* 11 (2008)3.
- ŠČUKA, V. (2007). *Šolar na poti do sebe. Oblikovanje osebnosti*. Radovljica: Didakta.
- SCHLADOTH, Paul, *Glaube im Alter*, Aschendorf Ver., Munster 2005.
- ŠVERC, Magdalena, *Religijska vzgoja*, v: *Leksikon krščanske etike*, Elektronska izdaja, Celjska Mohorjeva družba, Celje, 2009.
- ŠVERC, Alenka, *Medgeneracijska pedagogika v luči vseživljenjskega učenja*, Pedagoški inštitut, Ljubljana, 2007.
- ŠVERC, Alenka, *Starajoča se populacija-izziv za medgeneracijsko družbo-medgeneracijska pedagogika*, v: *Šolsko polje* 3(2007)4, 151-163.
- *Odziv na demografske spremembe: nova solidarnost med generacijami*, *Zelena Knjiga*, Evropska komisija, Urad za uradne publikacije evropske skupnosti, Bruselj, marec 2005.
- *Nacionalna strategija skrbi za kakovostno staranje prebivalstva in za solidarno sožitje generacij v Sloveniji*, Predlog pripravila medresorska delovna skupina, Datum: 5. junija 2006.
- *Prenovljena strategija trajnostnega razvoja*, Svet EU, Bruselj 2006.
- *Strategija vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj UNEC*, Združeni narodi 2005.
- *Strategije vseživljenjskega učenja v Sloveniji*, Slovenija 2006.

7.5. Prostovoljstvo

- BLAZINŠEK, Alenka, JAMŠEK, Primož, GORNIK, Jože idr., *ABC prostovoljstva: priročnik za mentorje*, Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij – CNVOS, Ljubljana, 2007.
- GORNIK, Jože, PINOSA, Rafo, *Usposabljanje mentorjev*, Društvo mladinski ceh, Ljubljana, 2006.
- GRIL, Alenka. *Prostovoljstvo je proizvodnja smisla*, Pedagoški inštitut, Ljubljana, 2007.
- GUČEK, Marja, JEVŠČEK, Gregor, LEBIČ, Tadej idr., *Priročnik za organizacije v projektih Evropske prostovoljne službe*, Mladinska mreža MaMa in EVS Svetovalna in podporna organizacija, Ljubljana, 2008.
- HAMLER, Lidija, *Čas je zlato za vse generacije*, v: Management, izobraževanje in turizem – kreativno v spremembe, Znanstvena konferenca z mednarodno udeležbo 22. – 23. 10. 2009, Fakulteta za turistične študije, Portorož, 2009.
- <http://www.eyv2011.eu> (23.06.2010).
- <http://www.prostovoljstvo.org> (24.06. 2010).
- <http://burnout.si> (22.06.2010).
- *Etični kodeks organiziranega prostovoljstva*, 2006, <http://www.prostovoljstvo.org/kodeks/> (8. 8. 2010).
- SWINNEY, Janet, *Volunteers and volunteering*, National Institute of Adult and Continuing Education, Leicester, 2005.
- *Introduction to 'Adults in Scouting'*, World Organization of the Scout Movement. World Scout Bureau, Geneva, 1996.